

Livsmedelskonsumtionen i siffror

– Hur har konsumtionen utvecklats
de senaste femtio åren och varför?

- Vi köper mer mat per person och med ett högre innehåll av energi idag än för femtio år sedan. Kött och grönsaker är exempel på livsmedel som vi konsumerar mer av och mjölk konsumerar vi mindre av.
- En minskad relativ kostnad för mat, globaliseringen och en ändrad livsstil är några faktorer som har bidragit till de ändrade matvanorna.
- Det finns skillnader mellan länder i konsumtionen av livsmedel, vilket till viss del förklaras av skillnader i traditioner. Det finns också globala trender som gör att konsumtionsutvecklingen drar åt samma håll, exempelvis ökar konsumtionen av fisk, skaldjur och nötkött till följd av ökade inkomster.

Livsmedelskonsumtionen i siffror

– Hur har konsumtionen utvecklats de senaste femtio åren och varför?

Jordbruksverket, tidigare Statens jordbruksnämnd, publicerar sedan lång tid tillbaka årlig statistik över den svenska livsmedelskonsumtionen. Denna rapport är en översiktlig sammanställning av utvecklingen ur ett drygt femtioårigt perspektiv med utgångspunkt i konsumtionsberäkningarna och annan officiell statistik, exempelvis från Livsmedelsverket. Rapporten berör också möjliga orsaker till utvecklingen.

Vår mat och våra matvanor är ett brett område. Det finns många som forskar i ämnet och många journalister som skriver artiklar och gör TV-program kring mat. Rapporten gör inte anspråk på att vara heltäckande, utan målet är att den ska användas som ett kunskapsunderlag till fortsatta analyser och diskussioner inom området.

Tack till Wulf Becker, Livsmedelsverket, som har granskat rapporten. Tack också till Bengt Johnsson, Jordbruksverket, som har skrivit avsnitt 4.1.1 om den svenska jordbrukspolitikens påverkan, och till Katarina Johansson, Jordbruksverket, som har bidragit med några texter och diagram.

Utredningsenheten
2015-06-17

Författare
Helena Lööv
Lars M Widell
Olof Sköld

Sammanfattning

Jordbruksverket publicerar årlig statistik över den svenska livsmedelskonsumtionen. Rapporten är en översiktlig sammanställning av utvecklingen ur ett drygt femtio-årigt perspektiv och berör också möjliga orsaker till utvecklingen.

Mer mat per person totalt sett men även minskad konsumtion av vissa varor

Rapporten konstaterar att dagens matvanor skiljer sig på många sätt från hur matvanorna såg ut för femtio år sedan. Vi köper mer mat och energitillförseln är högre idag per person. Många varor har alltså ökat i konsumtion, men de ändrade konsumtionsmönstren har även gjort att vi minskat konsumtionen av andra varor.

Varor som har ökat

- kött, fisk
- grönsaker, frukt och bär
- syrade produkter, grädde, ost, ägg
- kaffe och te

Varor som har minskat

- mjölk, matfett
- mjöl och gryn
- potatis
- socker och sirap

Råvarorna är visserligen till stor del de samma nu men maten är mer förädlad när vi köper den. Vi köper till exempel mindre mängder mjöl men mer färdigt bröd. Vi konsumerar också mindre mängder strösocker i råvaruform, men har ökat konsumtionen av sammansatta produkter där socker ingår, exempelvis choklad och läsk.

Utbudet av olika märken och varianter av produkter är större och vi har fått helt nya produkter och en större andel importerad mat. Även uteätandet har ökat.

Minskad relativ kostnad för mat, globalisering och ändrad livsstil

Rapporten lyfter fram en minskad relativ kostnad för mat som en av förklaringarna till att vi köper mer mat och har råd med exklusivare mat såsom kött. Globalisering, urbanisering, teknikutveckling samt en ändrad livsstil är andra exempel på faktorer som har påverkat utvecklingen. Exempelvis har globalisering, och framförallt EU-inträdet 1995, bidragit till förhållandevis billigare mat och en ökad import av mat.

Traditioner och globala trender kan förklara skillnader respektive likheter mellan länder

Trots olika globala trender så påverkas konsumenterna främst av det som historiskt sett har kännetecknat ländernas matvanor. En faktor som troligtvis också har en stor betydelse för konsumtionsutvecklingen är den ekonomiska tillväxten. I länder som upplevt en positiv ekonomisk tillväxt har konsumtionen av till exempel fisk, skaldjur och nötkött ökat. Den motsatta effekten kan ses i länder som påverkats negativt av den ekonomiska krisen. En global trend är ökat hälsotänkande, vilket till viss del kan förklara en ökad konsumtion av frukt och grönsaker.

Regionala skillnader i matkonsumtionen

Konsumtionsberäkningarna visar ett genomsnitt för hela befolkningen, och bakom siffrorna finns förstås stora individuella skillnader. Vi har även tittat på regional statistik. Den visar att uteätandet är som störst i storstäder och förortskommuner. Här tar också grönsaker och alkohol en större del av matkassan. På landsbygden konsumerar vi däremot mer kött än i staden.

Innehåll

1	Inledning.....	9
1.1	Syfte och metod.....	9
1.2	Avgränsningar	9
1.3	Vad visar statistiken?	10
1.3.1	Matkonsumtionen kan mätas på olika sätt	10
1.3.2	Vad visar Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar?	11
1.3.3	Svårt att visa matsvinnets del av konsumtionen över tid	12
2	Matkonsumtionen i Sverige	14
2.1	Matens andel av hushållens utgifter har minskat.....	14
2.2	Stora skillnader bakom den genomsnittliga konsumtionen.....	15
2.2.1	Regionala aspekter.....	16
3	Hur har konsumtionen ändrats på femtio år?.....	22
3.1	Större mängder mat idag än för femtio år sedan	22
3.2	Samma råvaror fast i mer förädlad form	25
3.3	Mer att välja på – ett mer varierat utbud	26
3.3.1	Ökad import särskilt efter EU-inträdet	26
3.4	Ökat uteätande	27
3.4.1	Mer pengar till utemåltider men ungefär samma andel av totala utgifter.....	27
3.4.2	Uteätandet och konjunktursvängningar	28
3.5	Mer av vissa varor och mindre av andra.....	28
3.5.1	Mer av kött och fisk.....	29
3.5.2	Mindre mjölk och mer grädde och syrade produkter	31
3.5.3	Mer frukt och grönsaker	34
3.5.4	Mindre potatis och mer pasta, ris och pommes frites	35
3.5.5	Mer läsk, mineralvatten och alkohol.....	37
3.5.6	Mer godis och snacks	39
3.6	Ökad energitillförsel.....	41
3.6.1	Mer fett, även om andelen energi från fett har minskat.....	42
3.6.2	Större andel protein i energitillförseln	43
3.6.3	Vart pekar de senaste årens trender?	43
4	Olika förändringar i samhället har påverkat vår matkonsumtion	46
4.1	Minskad relativ kostnad för mat	47
4.1.1	Den svenska jordbrukspolitikens påverkan	49
4.2	EU-inträdet betydelse	50
4.3	Ändrad livsstil – ändrad efterfrågan	50
4.3.1	Ökad sysselsättningsgrad och demografiska förändringar.....	50
4.3.2	Intresse för hälsa och miljö.....	51
4.3.3	Försäljningen av ekologiska livsmedel ökar stadigt	52
4.3.4	Matlagningskonsten har fått status	52

5	Matkonsumtionen i ett internationellt perspektiv	54
5.1	Svenskarna konsumerar mer frukt men mindre grönsaker än genomsnittet	54
5.2	Japan och Norge störst på fisk och den globala konsumtionen ökar	57
5.3	I länder med stor köttproduktion är också konsumtionen av kött hög ..	59
5.4	Svenskar och finländare konsumerar mest mjölkprodukter	60
5.5	Animaliska fetter stort i Skandinavien	61
5.6	Sockerkonsumtionen högst i USA och lägst i Kina	62
5.7	Alkoholkonsumtionen minskar i flera länder	63
5.8	Traditionell kost eller ett likartat globalt konsumtionsmönster?	65
5.9	Långsiktiga trender i olika länder	66
6	Referenser	71
	Bilaga 1 – metod regionala aspekten	75
	Varugrupper regionala aspekten	75
	Kommunindelning regionala aspekten	76
	Bilaga 2	
	– fotnoter i konsumtionsstatistiken	77
	Totalkonsumtion	77
	Direktkonsumtion	78

1 Inledning

Mat är något som angår alla och det finns flera skäl till att följa hur konsumtionen av mat ser ut och utvecklas. Våra livsmedelsval påverkar bland annat vår hälsa, miljö och klimat, djurens välfärd, landsbygdens utveckling och den globala livsmedelsförsörjningen.

1.1 Syfte och metod

Syftet med den här rapporten är att översiktligt beskriva utvecklingen av vår matkonsumtion under de senaste femtio åren, från 1960 och framåt. Rapporten berör också möjliga orsaker till utvecklingen och beskriver med hjälp av officiell statistik hur våra matvanor skiljer sig beroende på exempelvis kön, ålder, typ av region och även i förhållande till andra länder.

Metoden omfattar genomgång av litteratur samt sammanställning och bearbetning av offentlig statistik.

Målet är att rapporten ska bidra med kunskap till fortsatta analyser och diskussioner inom området.

1.2 Avgränsningar

Rapporten behandlar ett brett område. Det har därför inte varit möjligt att gå in i detalj i alla resultat eller att vara heltäckande, vilket heller inte har varit syftet. Rapporten kan utgöra ett av flera underlag om vår livsmedelskonsumtion, tillsammans med studier och information från andra myndigheter och organisationer. Det finns dessutom mycket forskning och journalistiska texter i ämnet, som utgör viktiga underlag för helheten.

Rapportens avgränsningar:

- Rapporten behandlar mycket översiktligt hur importens andel av matkonsumtionen har förändrats. Jordbruksverket planerar att beskriva detta ytterligare i en kommande rapport om Sveriges försörjningsförmåga.
- Ekologisk mat har blivit en av de stora trenderna på senare år, och det finns numera också en hel del statistik på området. En längre tillbakablick är dock inte möjlig på grund av brist på data för tidigare år.
- En betydande del av vår matkonsumtion sker som offentliga måltider och på restaurang. Även här finns viss problematik med att göra jämförelser bakåt i tiden, till exempel på grund av förändringar i statistikens definitioner.
- All statistik visar ett genomsnitt, och det finns förstås stora individuella skillnader bakom detta genomsnitt.
- Rapporten beskriver riktningar och trender snarare än exakta siffror per person och år.
- Det finns en rad orsaker till varför vi har ändrat våra matvanor som vi har gjort. I rapporten har vi försökt samla några viktiga förändringar i samhället som har påverkat konsumtionsutvecklingen. Det krävs ett stort arbete att

kartlägga orsakerna och det har inte varit syftet med denna rapport. Det kan exempelvis finnas demografiska förklaringar till vissa förändringar i konsumtionen, men det har vi inte haft möjlighet att utreda närmare.

- Rapporten behandlar inte de svenska näringsrekommendationerna eller Livsmedelsverkets kostråd.
- Rapporten behandlar inte specifikt hållbar konsumtion och produktion av mat. Jordbruksverket har en särskild serie rapporter om hållbar konsumtion av jordbruksvaror, där exempelvis rapporterna ”Hållbar köttkonsumtion – Vad är det? Hur når vi dit?”¹ och ”Hur påverkas klimat och miljö av olika matvanor?”² ingår. Ett annat exempel på rapport som rör hållbar mat är ”Hur liten kan livsmedelskonsumtionens klimatpåverkan vara år 2050” som Jordbruksverket har skrivit tillsammans med Livsmedelsverket och Naturvårdsverket³.
- Statistiken i rapporten har sin tyngpunkt i den dryga femtioårsperioden 1960–2013. Viss statistik finns bara för delar av perioden.

1.3 Vad visar statistiken?

I detta avsnitt beskriver vi översiktligt olika typer av statistik som mäter matkonsumtionen. Vi beskriver vad Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar visar inklusive vad det finns för begränsningar i statistiken. Dessutom behandlas matsvinn, utifrån att konsumtionsberäkningarna inte är justerade för det svinn som sker i hushållen efter inköpet och vi därmed inte exakt vet hur detta svinn har påverkat statistiken över tid.

1.3.1 Matkonsumtionen kan mätas på olika sätt

Vår matkonsumtion kan mätas på olika sätt. Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar visar den årliga totala konsumtionen i landet och den genomsnittliga konsumtionen per person. Det finns siffror för varje år sedan lång tid tillbaka, vilket gör det möjligt att göra jämförelser bakåt i tiden. Siffrorna finns tillgängliga i Jordbruksverkets statistikdatabas.

Livsmedelsverket utför matvaneundersökningar ungefär vart tionde år sedan 1989. Matvaneundersökningarna används i Livsmedelsverkets arbete med att främja bra matvanor och minska risken för kroniska sjukdomar såsom hjärt- och kärlsjukdom, typ 2 diabetes, fetma och vissa cancerformer och de utgör ett viktigt underlag för att ta fram kostråd. Den senaste undersökningen publicerades år 2012. Livsmedelsverkets matvaneundersökningar omfattar en indelning efter exempelvis ålder, kön och inkomst.

Statistiken från de båda myndigheterna är inte helt jämförbar eftersom metoderna och användningsområdena skiljer sig åt men de ger en bild av skillnaden mellan vad som går åt och vad vi faktiskt äter. Jämförelser mellan de båda serierna kan också göras när man tittar på hur konsumtionen av vissa varor har utvecklas.

1 Jordbruksverket (2013).

2 Jordbruksverket (2009a).

3 Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Naturvårdsverket (2013).

Exempel:

När det exempelvis gäller kött kan man förenklat säga att Livsmedelsverkets matvaneundersökning utgår från den mängd kött vi uppger att vi faktiskt äter, medan Jordbruksverkets beräkningar utgår från de tidigare leden i livsmedelskedjan, dels den mängd som går åt för vår köttkonsumtion i slaktledet (totalkonsumtion) och dels den mängd vi köper hem från affären (direktkonsumtion), vilket inte riktigt är samma mängd som vi sedan faktiskt äter.

I den officiella statistiken går det inte att utläsa konsumtionen av produkter på detaljnivå. Detta beror på att beräkningarna bland annat bygger på produktions- och utrikeshandelsstatistik, som inte har den detaljgraden. Det är framförallt detaljhandelskedjorna som utifrån sin försäljningsstatistik har statistik på en detaljerad nivå.

SCB redovisar statistik över försäljningen av livsmedel i detaljhandeln, utifrån värde. Förutom officiell statistik finns data hos branschorganisationer, företag som jobbar med marknadsundersökningar, dagligvarukedjornas försäljningsstatistik osv. I denna rapport utgår vi från offentlig statistik främst från FAO, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SCB.⁴

1.3.2 Vad visar Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar?

Jordbruksverket redovisar sedan början av 1940-talet årligen statistik över den svenska livsmedelskonsumtionen, både konsumerade kvantiteter och kostens näringsinnehåll. Jordbruksverkets konsumtionsstatistik består av två olika statistikserier, totalkonsumtion och direktkonsumtion.

Totalkonsumtionen avser den totala åtgången av olika råvaror för humankonsumtion. Totalkonsumtionen innefattar direktkonsumtionen av olika livsmedel av råvarukaraktär samt de råvaror och halvfabrikat som livsmedelsindustrin förbrukar under redovisningsperioden för att tillverka livsmedel av högre förädlingsgrad. Råvaruinnehållet i importerade förädlade livsmedel ingår i beräkningarna medan råvaruinnehållet i exporterade produkter exkluderas.

När det gäller kött tar Jordbruksverket också fram prognosberäkningar för konsumtionen, eller **förbrukningen**, även innan den officiella statistiken blir tillgänglig. Detta är möjligt utifrån tillgänglig produktions- och utrikeshandelsstatistik. Det innebär i princip samma beräkning som totalkonsumtionen som ingår i den officiella statistiken.

Direktkonsumtionen av livsmedel avser de totala leveranserna av livsmedel från producenter till enskilda hushåll och storhushåll samt producenternas hemmaförbrukning (den så kallade naturakonsumtionen), och avser i princip varornas nettovikter (exklusive emballage).

⁴ Databaserna kan nås på: FAO - <http://faostat3.fao.org/>; Jordbruksverket - <http://statistik.sjv.se/statistidatabasen> och SCB - <http://www.statistikdatabasen.scb.se/>. Materialet från Livsmedelsverket är främst hämtat från Livsmedelsverket (2012).

Om förädlingen inte sker i ”industriledet”, så kommer den förädlade produkten i statistiken att redovisas under respektive råvara som ingår i produkten. Den fyllda baguetten exempelvis, som äts på vägen mellan jobbet och hemmet, återfinns i statistiken sannolikt under flera varugrupper såsom till exempel mjukt matbröd, charkuterivaror, matfett, ost och köksväxter.

Vi har använt oss av statistik både från direktkonsumtionen och från totalkonsumtionen, vilket framgår av diagrammens rubriker. I direktkonsumtionen har varje vara en varukod⁵. I de diagram då vi använt oss av statistik från direktkonsumtionen har vi angett varans kod. Eftersom vi i vissa fall har summerat olika varor till en grupp, blir det därmed lätt att framöver bygga på diagrammen med ytterligare år.

Några saker att hålla i minnet när konsumtionsberäkningarna analyseras: Det bör noteras att analys av värdena för enstaka produkter eller enstaka år bör tolkas med försiktighet, syftet med konsumtionsberäkningarna är framförallt att visa en utveckling.

- Det görs inte något avdrag för så kallat hushållssvinn i Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar. Därför ingår hushållssvinnet i konsumtionsstatistiken. Eftersom det inte finns någon statistik längre tillbaka på hushållens matsvinn går det heller inte att beräkna hur matsvinnet har förändrats och påverkat konsumtionssiffrorna. Vi har dock försökt att föra vissa resonemang om utvecklingen.
- Färdigmat är ett segment som har växt mycket under perioden. Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar ger ingen heltäckande bild över konsumtionsutvecklingen för färdigmat. Eftersom det finns få varugrupper där färdigmat naturligt kan ingå, redovisas oftast den färdiga produkten under en eller fler varor av råvarukaraktär. Livsmedelsindustrin räknas då som slutkonsument för färdigmatens insatsvaror.
- Den gränshandel som sker framförallt med Norge och Danmark är en faktor som påverkar konsumtionsberäkningarna. Exempelvis beräknas köttkonsumtionen vara något överskattad eftersom även det kött som köps i Sverige genom gränshandeln och som konsumeras i till exempel Norge och Danmark ingår.
- Ändringar har skett i metoden för konsumtionsberäkningarna under perioden. Dessa ändringar kan medföra att vissa perioder inte är helt jämförbara för vissa produkter. Läs mer i bilaga 2 om vad som har ändrats.

Läs mer om metoden för konsumtionsberäkningarna i Jordbruksverket (2014a).

1.3.3 Svårt att visa matsvinnets del av konsumtionen över tid

Under senare år har begreppet matsvinn uppmärksamrats mer och mer⁶. Detta är naturligt mot bakgrund av de farhågor som uttalats av bland annat FAO beträffande den globala livsmedelsförsörjningen i ett längre perspektiv. En annan aspekt är de negativa miljöeffekter som sker då livsmedel produceras. Exempel på negativa miljöeffekter är övergödning och förorening samt utsläpp av växthusgaser, negativa effekter som innebär kostnader för de konsumenterna som inte äter maten. Studier visar att matsvinnet i EU motsvarar utsläpp av växthusgaser med nästan

⁵ Se Jordbruksverkets statistikdatabas.

⁶ Jordbruksverket (2011a).

50 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år.⁷ Naturvårdsverket fick i regleringsbrevet för budgetåret 2013 i uppdrag att föreslå nya etappmål i miljömålssystemet för bland annat minskat matavfall. I redovisningen föreslås att matavfallet ska till år 2020 minska med minst 20 procent, jämfört med år 2010, sammantaget för hela livsmedelskedjan utom primärproduktionen. Inom primärproduktionen ska det finnas en handlingsplan för minskat produktionssvinn senast 2016.

Ett problem som uppstår då begreppet matsvinn diskuteras är att konsumtionsberäkningarna inte är justerade för det svinn som sker i hushållen efter inköpet⁸. Därmed kan vi inte utifrån siffrorna veta hur stor del av de inköpta varorna som faktiskt slängts under perioden. Enligt en studie publicerad av SMED (Svenska Miljö Emission Data)⁹ uppgår den totala mängden matavfall från svenska hushåll år 2013 till drygt 1 miljon ton. Detta stämmer väl överens med en rapport från Livsmedelsverket som visar att hushållen slänger i genomsnitt 107 kilo matavfall per person och år.¹⁰ Lantmännen¹¹ har vidare visat i en studie från oktober 2010 att vi slänger mest grönsaker (49 procent), följt av frukt (21 procent), bröd (21 procent), övriga rester (19 procent) och mjölk, fil och yoghurt (17 procent). Endast några procent kött (3 procent), chark (4 procent) och ost (3 procent) slängs.¹²

Flera studier pekar på att det totala matsvinnet i världen har ökat över tiden. Exempelvis visar forskning från USA att det totala matsvinnet¹³ ökade med 50 procent mellan 1974 och 2003.¹⁴ Däremot är det svårare att visa att svinnet per capita ökat i någon större omfattning i i-länderna. Enligt OECD¹⁵ har matsvinnet per capita i USA varit ungefär detsamma under perioden 1970 – 2000. Ökningen som skett av det totala matsvinnet under perioden beror alltså till största delen på att befolkningen har ökat.¹⁶

Med brist på siffror går det endast att spekulera i hur matsvinnet har förändrats på femtio år. Det vi kan konstatera är att befolkningsökningar ger ett ökat matsvinn totalt sett. Dessutom kan knappast den minskade relativa kostnaden för mat ha ökat incitamenten för att slänga mindre mat. Ju större andel matutgifterna står för i hushållens budget, desto större anledning bör det rimligen finnas att hushålla med maten.

7 Högård m.fl. (2013).

8 Jordbruksverket (2011a).

9 Jensen och Johansson (2013).

10 Livsmedelsverket (2014).

11 Lantmännen (2010).

12 Jordbruksverket (2011a).

13 Med matsvinn menades svinn i hela kedjan från skördeförkluster och industrisvinn till svinn i detaljhandel och av konsumenter.

14 National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases (<http://www.niddk.nih.gov>).

15 Bagherzadeh m.fl. (2014).

16 Jordbruksverket (2011a).

2 Matkonsumtionen i Sverige

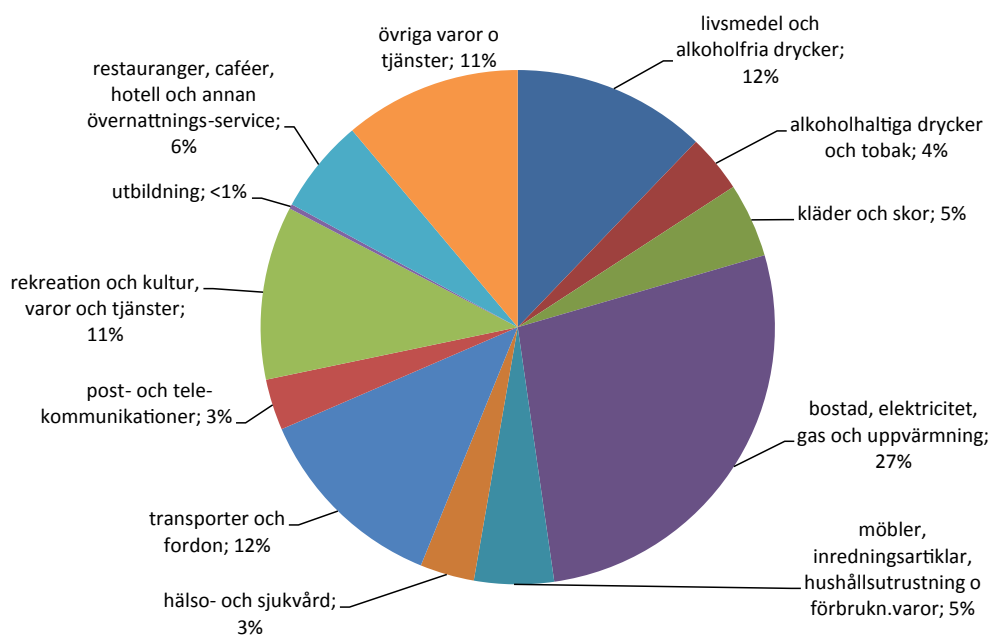
Det finns många aspekter på vår matkonsumtion. I det här inledande kapitlet presenterar vi tillgänglig officiell grunddata om vår matkonsumtion. Hur mycket pengar lägger vi på mat och vilka skillnader finns bakom den genomsnittliga konsumtionsstatistiken?

2.1 Matens andel av hushållens utgifter har minskat

Idag lägger genomsnittssvensken ungefär tolv procent av hushållets utgifter på livsmedel och alkoholfria drycker (figur 1). 1980 var motsvarande andel 18 procent.

Om vi lägger till alkoholhaltiga drycker och tobak (4 procent) samt hushållens matkonsumtion i restauranger, caféer, hotell och annan övernattningsservice (6 procent) blir siffran 22 procent. Motsvarande siffra för 1980 uppgick till 29 procent (alkohol och tobak stod då för 7 procent och restauranger med mera stod för 4 procent).¹⁷

Trots att matens andel av hushållens utgifter har minskat sett i ett längre tidsperspektiv, är den fortfarande en av de större enskilda posterna i hushållens utgifter. Det är endast posten för bostad, elektricitet, gas och uppvärmning som är större.

Figur 1 Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål, andel i procent i löpande priser, 2013

Källa: SCB, Nationalräkenskaperna

¹⁷ SCB (2014b).

2.2 Stora skillnader bakom den genomsnittliga konsumtionen

Jordbruksverkets konsumtionsstatistik visar ett genomsnitt för den svenska befolkningen. Bakom siffrorna finns stora variationer i matvanor, både individuellt och mellan män och kvinnor, mellan olika åldersgrupper, mellan grupper med olika internationell bakgrund, mellan regioner och beroende på utbildning och inkomst.

Livsmedelsverket har i sin rapport Riksmaten 2010–11¹⁸ undersökt svenskarnas matvanor. Rapporten visar att matvanorna i Sverige har blivit bättre ur ett folkhälsoperspektiv under senare år. Detta innebär bland annat att konsumtionen av frukt och grönsaker har ökat, liksom konsumtionen av fisk, kostfiber och fullkorn. Samtidigt har konsumtionen av socker och fett minskat, vilket är positivt ur ett folkhälsoperspektiv. Rapporten konstaterar dock att även om svenskarnas matvanor förbättrats så äter fortfarande många konsumenter för lite fullkorn och kostfiber samtidigt som de äter för mycket mättat fett och socker.

Rapporten har även undersökt hur matvanorna ser ut i olika grupper i befolkningen. Först och främst konstaterar Livsmedelsverket att matvanor är en generationsfråga. Generellt sett äter yngre personer onyttigare mat samtidigt som äldre personer äter nyttigare mat. Yngre konsumenter äter exempelvis mindre frukt och grönt och mer pasta och läsk, samtidigt som äldre konsumenter gärna väljer produkter som potatis och fisk. Rapporten visar också att kvinnor generellt sett är mer kostmedvetna än män, även om det samtidigt visar sig att unga kvinnor har en sämre kost, med ett lågt intag av bland annat D-vitamin och järn. Män äter mindre socker men har en högre konsumtion av alkohol.

Rapporten konstaterar att även andra faktorer som utbildning, inkomst och livsstil påverkar svenskarnas konsumtion av livsmedel, även om det är svårt att se några tydliga konsumtionsmönster. Det finns dock ett samband mellan högre utbildning och en högre konsumtion av både frukt och grönsaker och av alkohol. En oroande trend är att medelvikten, både hos män och hos kvinnor, har ökat de senaste åren. Enligt den nationella folkhälsoenkäten har andelen vuxna med fetma (16–84 år) ökat från 11 procent till 14 procent mellan 2004 och 2013.¹⁹

¹⁸ Livsmedelsverket (2012).

¹⁹ Folkhälsomyndigheten (2014).

2.2.1 Regionala aspekter

Utöver ovan nämnda indelningar finns även sedan 1958 bland annat statistik från SCB över livsmedelskonsumtionen uppdelad på regioner. Statistiken, som sedan 1999 benämns ”Hushållens utgifter” (HUT) av SCB, producerades under lång tid inte årligen utan mer sporadiskt. Den har även bytt metod för insamling, urval med mera vid ett flertal tillfällen. Det gör det problematiskt att skapa sammanhållande och konsistenta tidsserier för den regionala livsmedelsstatistiken. I denna rapport har vi därför, utifrån samtal med SCB, valt att använda en kort tidsserie som täcker åren 2006–2009. Statistiken som samlats in under perioden 2006–2009 bygger på ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av 4 000 hushåll (ett nytt urval per år) där minst en person i hushållet var i åldern 0–79 år under insamlingsåret.²⁰

De regionala skillnaderna i livsmedelskonsumtion i Sverige av olika varugrupper har vi valt att redovisa såsom varugruppens andel av hushållens utgifter för livsmedel.²¹ Detta ger oss varugruppernas andelar av livsmedelsutgifterna i ett genomsnittligt hushåll i respektive region.²² Regionindelningen som används när SCB tillgängliggör statistiken bygger på Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) indelning från 2005 av Sveriges kommuner i nio kommungrupper.²³ SKL:s nio kommungrupper har vi sedan valt att slå ihop till fyra kommungrupper för att underlätta presentationen av resultaten för läsaren. Vår kommungruppsindelning illustreras i figur 2 nedan samt presenteras utförligt i bilaga 1 tillsammans med SKL:s kommungruppsindelning. Nedan följer en redovisning av fyra varugrupper, utemåltider, kött (exklusive jakt), grönsaker samt alkoholhaltiga drycker (inkl. lättöl).

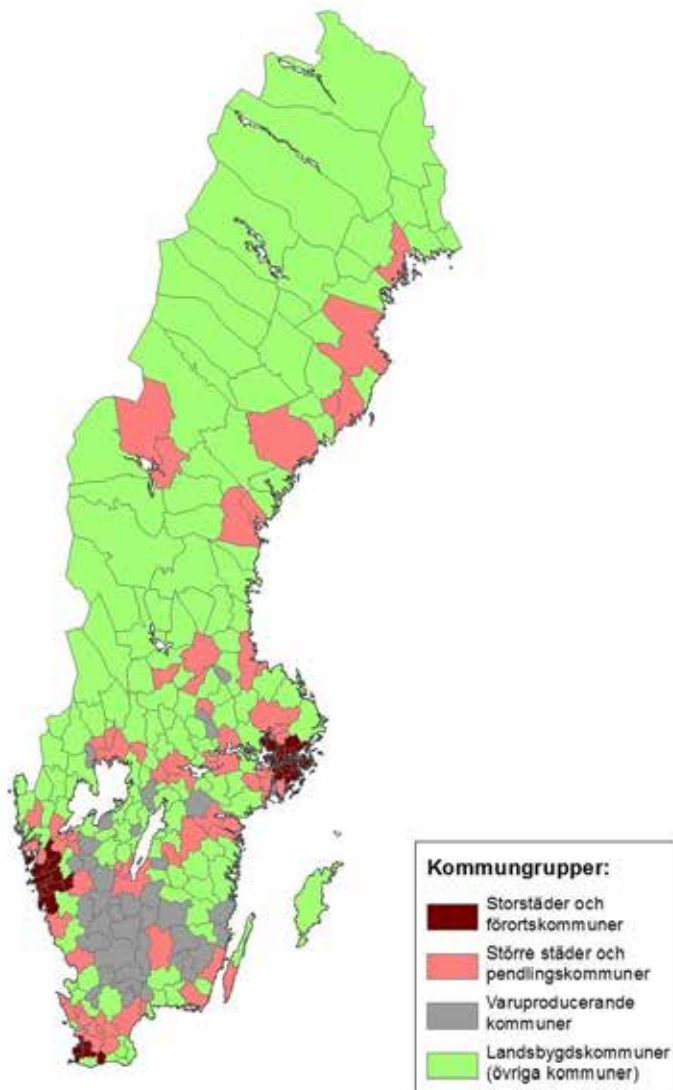
20 Se SCB (2003) för bland annat en bra genomgång av insamling, urval och svarsfrekvens.

Mer information om HUT:en finns på http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Hushallens-ekonomi/Hushallens-utgifter/Hushallens-utgifter-HUT/.

21 Se bilaga 1 för detaljer om kategorierna.

22 De varugrupper som ingår i livsmedelsutgifterna specificeras i bilaga 1.

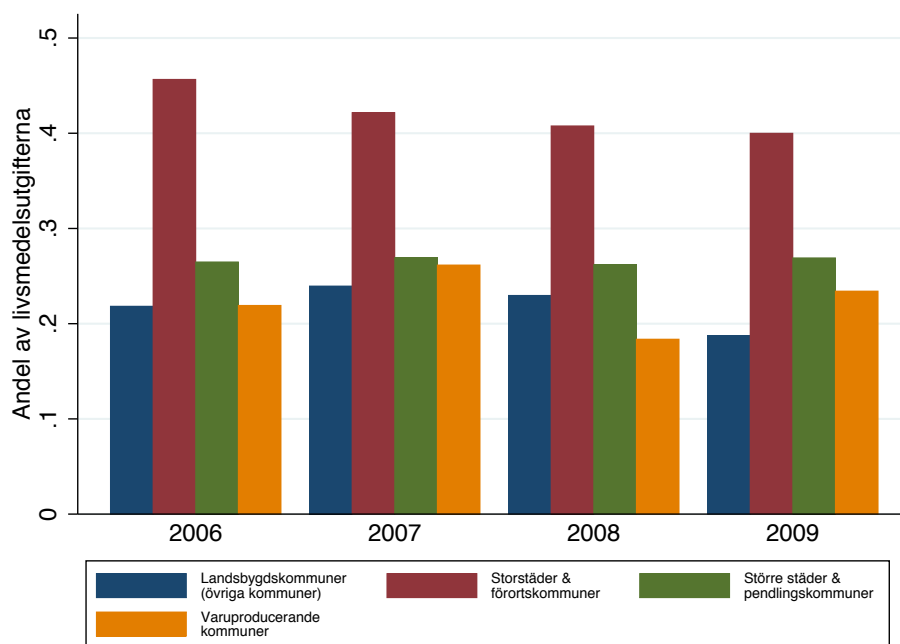
23 Se bilaga 1 och/eller http://www.skl.se/kommuner_och_landsting/fakta_om_kommuner/kommungruppsindelning.

Figur 2 Karta till kommunindelning

Källa: Egen bearbetning

Den regionala skillnaden i uteätandet illustreras i figur 3 för de fyra regionerna. I kapitel 3.4.1 (tabell 2) redovisas uteätandet på nationell basis och uteätandets andel av totala livsmedelsutgifter. Detta är relativt konstant över perioden 2006–2009. Däremot är det ganska stora skillnader mellan olika regioner inom Sverige.

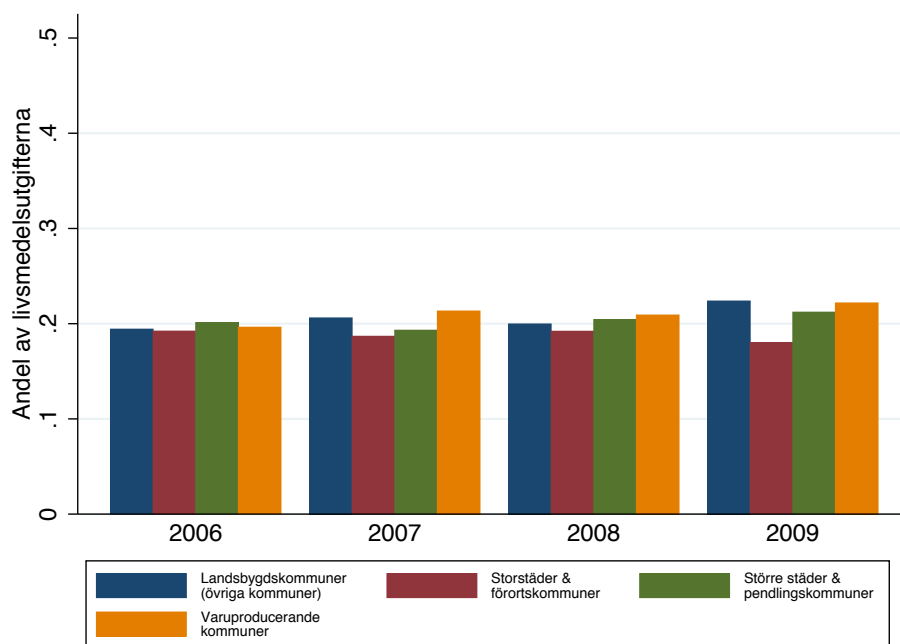

Figur 3 Konsumtion av utemåltider som andel av livsmedelsutgifterna, per region och år 2006–2009

Källa: SCB, Hushållens utgifter (HUT)

Det är i storstäder och förortskommuner som uteätandet är som störst där mer än 40 procent av livsmedelsutgifterna går till denna varugrupp. För övriga kommuntyper varierar andelen mellan 18-27 procent över tidsperioden där uteätandet är som lägst i landsbygdskommunerna. En orsak till de stora skillnaderna mellan kommungrupperna kan vara att konsumenterna i städerna äter sin lunch ute i större utsträckning än konsumenterna på landsbygden, en annan orsak kan vara att konsumenterna i större utsträckning går ut efter arbetet och tar en drink (after work) eller liknande. Den alkohol som då konsumeras räknas in i måttet för utemåltider.

När det gäller köttets andel av livsmedelsutgifterna ser vi i figur 4 ett mycket jämnare mönster, men där landsbygds- och de varuproducerande kommunernas andelar är högst.

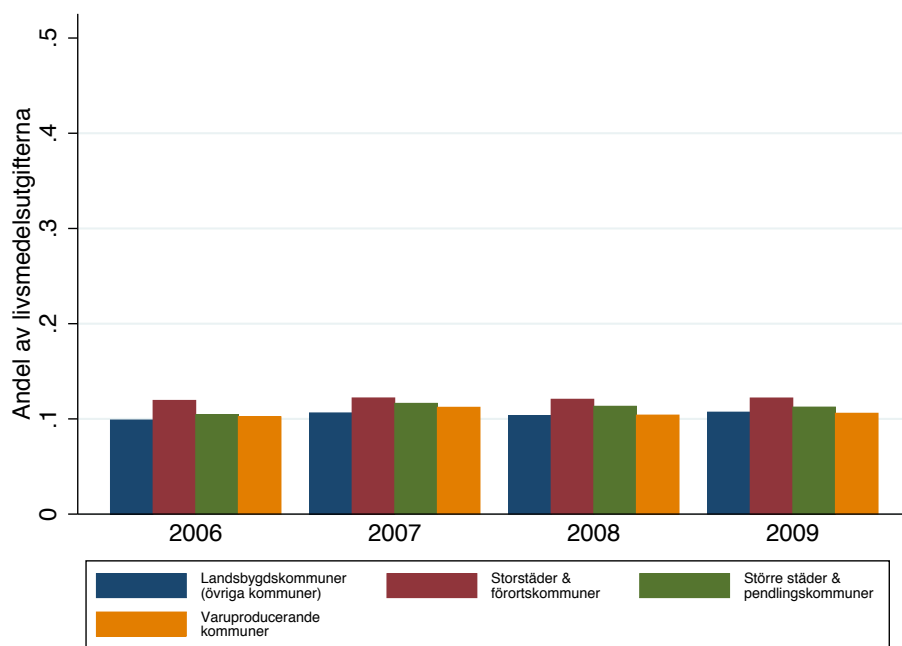
Figur 4 Konsumtion av kött som andel av livsmedelsutgifterna, per region och år 2006–2009

Källa: SCB, Hushållens utgifter (HUT)

I storstäder och förortskommuner minskade andelen kött som andel av regionens livsmedelsutgifter över tidsperioden, medan den ökade i övriga kommuntyper. Det är möjligt att skillnaderna mellan regionerna skulle öka mer om vi även kunde ta hänsyn till det kött som konsumeras som kommer från jakt.

När det gäller varugruppen grönsaker (se figur 5) är andelen av livsmedelsutgifterna högre i storstäder, större städer, förorts- och pendlingskommuner jämfört med landsbygds- och varuproducerande kommuner.²⁴

²⁴ Livsmedelsverket (2012) kommer till samma resultat baserat på en annan regionindelning (H-regioner). Se http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Regional-statistik-och-kartor/Regionala-indelningar/Atlas-over-indelningar/ för en förklaring av H-regioner.

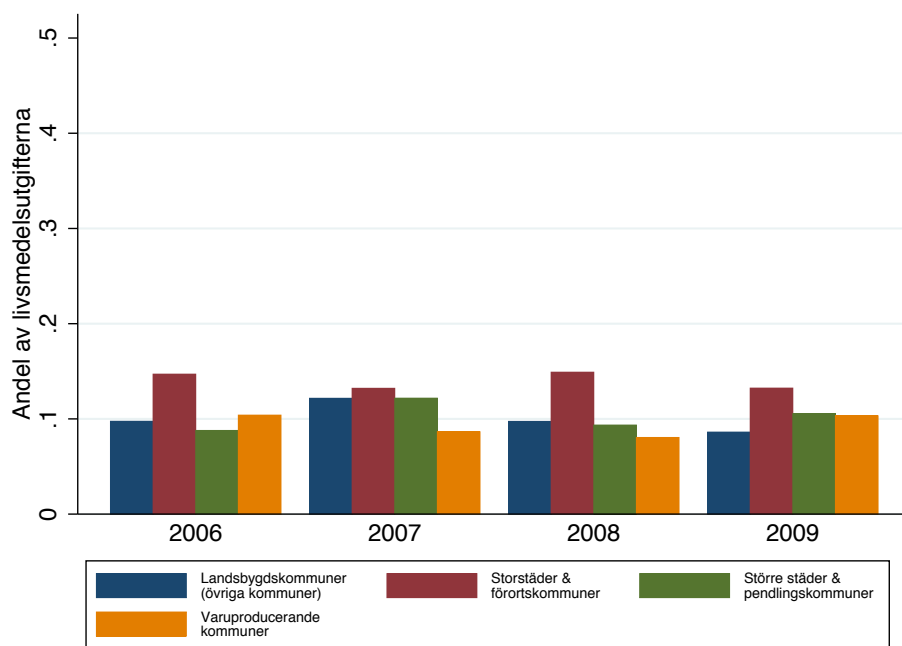

Figur 5 Inköp av grönsaker som andel av livsmedelsutgifterna, per region och år 2006–2009

Källa: SCB, Hushållens utgifter (HUT)

En orsak till varför andelen är högre i de mer befolkningstäta regionerna kan vara att utbudet av grönsaker är större. Skillnaderna i andelar är dock inte så stora mellan regionerna, både gällande mellan regioner och över tid. En annan orsak till skillnaden kan vara att egenodlingen är större i exempelvis landsbygdskommuner.

Den regionala spridningen i inköp av alkoholhaltiga drycker (där även lättöl ingår) som andel av livsmedelsutgifterna (se figur 6) visar att den är som störst i storstäderna och förortskommunerna. Däremot är det inte något tydligt mönster för de tre övriga kommuntyperna, där det inbördes förhållandet varierar över åren.

Figur 6 Inköp av alkoholhaltiga drycker (inkl. lättöl) som andel av livsmedelsutgifterna, per region och år 2006–2009

Källa: SCB, Hushållens utgifter (HUT)

Varför det är så att de alkoholhaltiga dryckernas andel av livsmedelsutgifterna är högre, kan vi bara spekulera om. En orsak kan vara att konsumenterna i storstäderna (och förortskommunerna) väljer ett dyrare sortiment än konsumenterna i de övriga regionerna. En annan orsak kan vara en högre tillgänglighet till alkoholhaltiga drycker.²⁵

Exemplen ovan illustrerar väl vikten av ett regionalt perspektiv i diskussioner rörande livsmedelskonsumtion/utgifter på nationell nivå. På samma sätt som att konsumtionen av olika varugrupper skiljer sig åt mellan länder, skiljer sig den åt även inom länder.

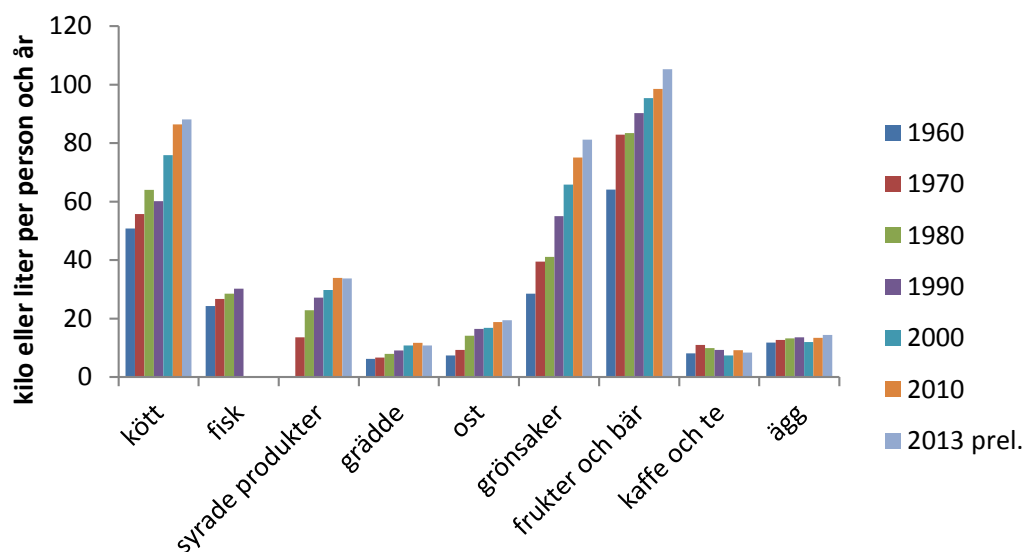
²⁵ Ibid.

3 Hur har konsumtionen ändrats på femtio år?

Dagens matvanor skiljer sig på många sätt från hur matvanorna såg ut för femtio år sedan. Det kan också vara skillnad på hur genomsnittssvenskens energibehov ser ut, beroende på faktorer som ändrad demografisk fördelning, åldersstruktur, ändrad medellängd och medelvikt, liksom ändringar i den fysiska aktivitetsnivån. I det här kapitlet försöker vi sammanfatta de stora dragen i utvecklingen, med fokus på mängden mat, matens förädlingsgrad, utbud av varor, uteätandet, fördelning mellan olika livsmedel och energitillförsel.

3.1 Större mängder mat idag än för femtio år sedan

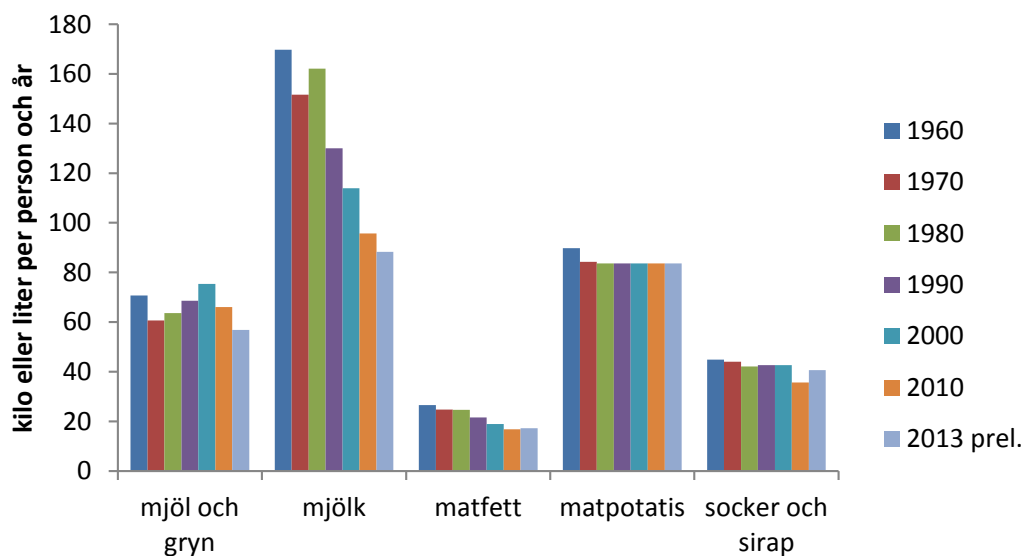
Konsumerar vi mer mat idag? Sett till enskilda livsmedelsgrupper så har det skett både ökningar och minskningar i konsumtionen. Figur 7 visar att vi har ökat konsumtionen av framförallt kött, grönsaker, frukt och bär, syrade produkter, grädde, ost och ägg under perioden. Konsumtionen av kaffe och te har pendlat under perioden, men hamnat på en högre konsumtion på senare år jämfört med år 1960. För fisk finns inte tillgängliga siffror över totalkonsumtionen efter 1999, men fram till dess var konsumtionen ökande. Samtidigt har vi minskat vår konsumtion av vissa livsmedel, vilket framgår av figur 8. Det är framförallt konsumtionen av mjölk och matfett som har minskat under perioden, men även konsumtionen av mjöl och gryn, potatis, och socker har minskat.

Figur 7 Totalkonsumtionen av livsmedelsgrupper som ökat i konsumtion under perioden, kilo eller liter per person och år, 1960–2013*

- * Kött = Nötkött, vara med ben + Kalvkött, vara med ben + Fårkött, vara med ben + Hästkött, vara med ben + Griskött, vara med ben + Renkött, vara med ben + Fjäderfäkött, urtagen vara + Kött av vilt; och Inälvor, i totalkonsumtionen.
- * Fisk = Fisk, färsk och fryst + Konserver och beredd fisk, i totalkonsumtionen. Siffrorna finns tillgängliga till och med 1999, vilket gör att staplar saknas för år 2000, 2010 och 2013.
- * Syrade produkter = Syrade produkter i totalkonsumtionen. Siffrorna anges i liter per person och år och finns tillgängliga från 1970, vilket gör att det saknas en stapel för år 1960.
- * Grädde = Tjock grädde + Tunn grädde i totalkonsumtionen.
- * Ost = Ost (inkl. margarinost). Siffrorna anges i kilo per person och år.
- * Ägg = Anges i kilo per person och år.
- * Grönsaker = Summan av Köksväxter, färska och frysta; Köksväxter beredda. Siffrorna anges i kilo per person och år.
- * Frukter och bär = Summan av Frukter och bär färska och frysta; Frukter och bär beredda. Siffrorna anges i kilo per person och år.
- * Kaffe och te = Summan av Kaffe, rostat; Te. Siffrorna anges i kilo per person och år.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar, totalkonsumtion

Figur 8 Totalkonsumtionen av livsmedelsgrupper som minskat i konsumtion under perioden, kilo eller liter per person och år, 1960–2013*

* Mjöl och gryn = Vetemjöl + Rågmjöl + Gryn och mjöl av ris + Gryn och mjöl av havre och korn m.m., i totalkonsumtionen.

* Mjök = Konsumtionsmjök i totalkonsumtionen.

* Matfett = Smör + Hushållsmargarin och Bregott + Lättmargarin + Bagerimargarin + Bageri- och matolja + Kokosfett, friteringsfett m.m., i totalkonsumtionen.

* Matpotatis = Färsipotatis, inkl. skalad potatis + Potatisinnehåll i förädlade produkter, i totalkonsumtionen.

* Socker och sirap = Socker och sirap (vitsockervärde) i totalkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

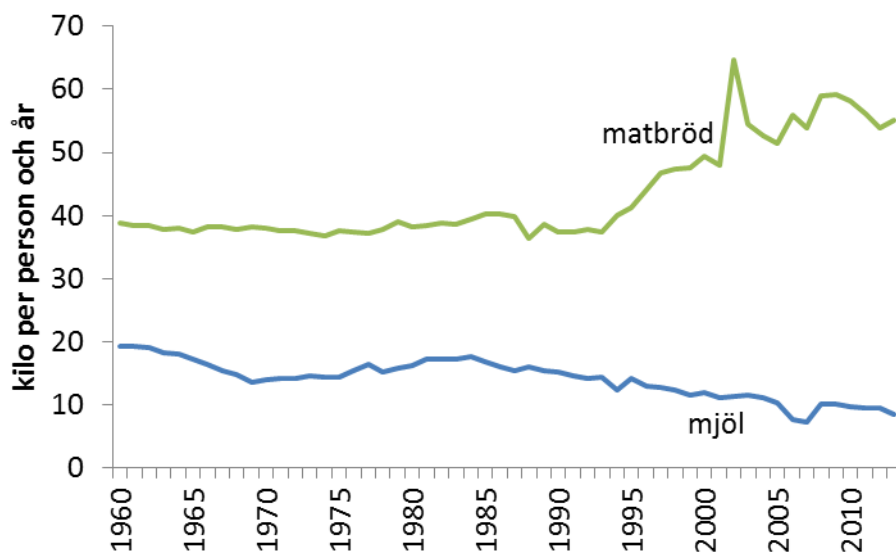
Statistiken över totalkonsumtionen visar inte någon summa för alla livsmedelsgrupper, eftersom olika varor har så pass olika karaktär och dessutom anges antingen i kilo eller i liter. Om vi ändå summerar mängden mat i kilo respektive liter så får vi en högre siffra 2013 än 1960, vilket skulle svara på frågan att vi faktiskt konsumerar större mängder mat idag. Det syns också på en ökad energitillförsel, som framgår av avsnitt 3.6. Dock kan vi inte från statistiken urskilja om vi också slänger större mängder idag per person, vilket i så fall skulle innebära att vi inte ökat konsumtionen lika mycket som siffrorna indikerar (se mer om matsvinn i avsnitt 1.3.3).

Olika studier visar att medelvikten hos svenskarna har ökat de senaste åren. Även om Sverige fortfarande har en relativt låg andel individer med fetma, är cirka en miljon svenskar så pass överviktiga att de riskerar sin hälsa. Andelen överviktiga vuxna i Sverige har fördubblats de senaste 20 åren och olika regionala studier visar att även mellan 15 och 20 procent av barnen är överviktiga och att mellan 3–5 procent är att betraktas som feta.²⁶

3.2 Samma råvaror fast i mer förädlad form

Råvarorna är till stor del de samma nu som för femtio år sedan, men idag har råvarorna ofta en högre förädlingsgrad när de når konsumenterna. Konsumtionen av livsmedel av råvarukaraktär som till exempel mjöl, potatis och strösocker har minskat medan vi köper mer förädlade livsmedel såsom matbröd, pommes frites, läsk, godis, sylt och färdiglagad mat.

Denna trend illustreras med exemplet mjöl och matbröd i figur 9. Enligt figuren köper vi mindre mängder mjöl till hushållet idag jämfört med för femtio år sedan, men mer färdigbakat matbröd. Det är framförallt från början av 1990-talet som konsumtionen av matbröd har ökat. I gruppen matbröd ingår även brödet till de smörgåsar och baguetter som säljs fyllda på caféer.

Figur 9 Direktkonsumtion av mjöl och matbröd*, kilo per person och år, 1960–2013

* Mjöl = varukod 1 Vetemjöl + varukod 2 Rågmjöl + varukod 3. Mjöl av blandningar av vete och råg samt mjöl av annan spannmål, i direktkonsumtionen.

* Matbröd = varukod 12 Knäckebröd och flatbröd + varukod 13 Skorpor och skorpmjöl + varukod 14. Mjukt matbröd (inkl. tunnbröd), i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

²⁶ Se bland annat Perlhagen m.fl. (2007), Neovius och Rasmussen (2011) och Folkhälsomyndigheten (2014).

3.3 Mer att välja på – ett mer varierat utbud

Under femtioårsperioden har vi fått ett mer varierat utbud i form av fler produkter att välja mellan: flera märken och varianter av samma produkt, nya produkter och produkter från flera olika länder. Detaljhandeln säljer varor i olika segment i skalan från lågpris till premium. Perioderna under året då vissa produkter, såsom frukt och grönsaker, är tillgängliga har också förlängts.

3.3.1 Ökad import särskilt efter EU-inträdet

Sverige har sedan lång tid tillbaka importerat matvaror, framförallt sådant som vi inte kan producera själva. Efterhand som globaliseringen har ökat har också vår import av livsmedel ökat. Detta är särskilt märkbart efter EU-inträdet. I tabell 1 har vi tittat på hur importandelen av konsumtionen har utvecklats för ett antal jordbruksvaror som traditionellt varit viktiga för svensk produktion. Vi har helt enkelt delat importerade kvantiteter med konsumerade kvantiteter och fått fram en procentsiffra. Tabellen visar att andelen import av konsumtionen har ökat för såväl nötkött och fläskkött som ost.

Tabell 1 Importandelen av konsumtionen i Sverige i kvantitet, procent

	Nötkött	Fläskkött	Ost
1960	4,7 %	0,8 %	8,4 %
1970	7,8 %	8,0 %	20,4 %
1980	7,9 %	1,9 %	14,3 %
1990	8,4 %	6,2 %	16,3 %
2001	26,0 %	10,0 %	26,6 %
2010	42,1 %	24,0 %	48,9 %
2013	49,1 %	33,2 %	63,1 %

Källa: Åren 1960 – 1990 Statens Jordbruksnämnd, Jordbruksekonomiska meddelanden; året 2001 Jordbruksverket (2001d) och (2001e), åren 2010 och 2013 Jordbruksverket (2014b) och (2014c); för åren 2001, 2010 och 2013 är källan LRF Mjolk för ost

Not. Konsumtionen av ost är beräknad som svensk produktion plus import minus export.

Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel har värdemässigt ökat kraftigt sedan EU-inträdet. Importvärdet har tredubblats mellan 1995 och 2009, från cirka 31 miljarder kronor till cirka 93 miljarder kronor i löpande priser.²⁷

När det gäller enskilda varugrupper har den största ökningen skett för mejeri-produkter och ägg, som ökat med över 500 procent mellan 1995 och 2009. Det är främst importen av lågprisost och yoghurt som har ökat. Dessutom har det inom mejerivaruområdet även bildats företag som verkar i flera länder, och som därigenom har ökat handeln över gränserna. Även importen av fiskvaror har haft en stor ökning (+ 401 procent), men den stora ökningen utgörs till stor del av norsk lax, som bearbetas i Sverige och sedan reexporteras till övriga EU.

Även produktgrupperna levande djur, kött och köttvaror, oljor och fetter, och ”diverse livsmedel”, har haft stora importökningar. I produktgruppen ”diverse livsmedel” ingår bland annat olika typer av sammansatta livsmedelsberedningar.

²⁷ Jordbruksverket (2011b).

Importen av jordbruksvaror och fisk har ökat mer än vad importen av förädlade produkter har gjort. Förklaringen till detta är att Sverige före EU-inträdet tillämpade importavgifter för jordbruksvaror från EU medan man för en stor grupp av bearbetade varor tillämpade frihandelsliknande villkor. När importavgifter för jordbruksvarorna gentemot EU försvann den 1 januari 1995 kunde exportörer i EU fritt exportera till Sverige och genom konkurrensförmåga och konsumenternas efterfrågan utnyttja detta till att öka sina volymer på den svenska marknaden.²⁸

3.4 Ökat uteätande

Enligt Delfi Foodserviceguide²⁹ svarar storhushållsmarknaden (foodservicemarknaden) för en allt större del av vår livsmedelskonsumtion. Genomsnittssvensken intar i genomsnitt 175 måltider utanför hemmet på ett år. Foodservice omfattar den totala restaurangmarknaden, det vill säga både privata och offentliga restauranger.³⁰ Av de serverade måltiderna stod den privata sektorn för 59 procent och den offentliga för 41 procent år 2012. De kategorier som serverar flest måltider per år är fastfood (27 procent), kommersiella restauranger (26 procent), skolor (15 procent) och barnomsorgen (14 procent).

3.4.1 Mer pengar till utemåltider men ungefär samma andel av totala utgifter

Utgifterna för hushållens utemåltider i den privata sektorn (det vill säga exklusive offentlig mat) har skiftat under den senaste dryga trettioårsperioden. Tabell 2 visar hushållens utgifter för utemåltider i förhållande till livsmedel och alkoholfria drycker samt till hushållens totala utgifter. Andelen utemåltider av de totala utgifterna har legat relativt konstant mellan 3,2 procent och 3,6 procent för åren 1978, 1988, 1996, 2008 samt 2012. Statistiken är rensad för inflation, det vill säga den anges i fasta priser. Förändringarna i utgifternas fördelning beror därmed antingen på rena volymförändringar eller på förändringar i de relativa priserna för livsmedel respektive utemåltider. Även om andelen varierat något kan vi sett över hela perioden se en viss trendmässig ökning, och framförallt en ökning i antalet kronor som läggs på utemåltider.

²⁸ Ibid.

²⁹ Delfi (2013).

³⁰ Privat sektor = Sjöfart; Tåg- och flyg; Kommersiella restauranger; Fast food; Personalrestauranger. Offentlig sektor = Skolor; Barnomsorg; Äldreomsorg; Sjukvård; Socialvård; Kriminalvård; Försvaret.

Tabell 2 Genomsnittshushållens utgifter för mat och utemåltider, kronor, fasta priser, 1978–2012*

Fasta priser, kronor	1978	1988	1999	2008	2012
Livsmedel inkl. alkoholfria drycker	40 100	46 000	36 800	36 800	35 800
Utemåltider**	6 800	9 000	8 500	10 500	10 100
Totala utgifter	215 500	247 000	236 300	290 900	297 700
Andel utemåltider av totala utgifter	3,2 %	3,6 %	3,6 %	3,6 %	3,4 %
Andel livsmedel inkl. alkoholfria drycker	18,6 %	18,6 %	15,6 %	12,7 %	12,0 %

* Det gjordes ingen undersökning 1998, därför har det året ersatts med år 1999 i denna sammanställning. Värdena anges i 2008-års priser.

** Utemåltider = Hushållens utgifter för restaurang- och cafébesök med mera. Offentlig konsumtion av mat ingår inte.

Källa: SCB (2009) samt SCB:s statistikdatabas

3.4.2 Uteätandet och konjunktursvängningar

Hur konjunkturberoende är restaurangätandet? Ett exempel på hur konjunkturen påverkar uteätandet är Spanien där uteätandet minskat med över 50 procent sedan den ekonomiska krisen startade.³¹ Ytterligare en effekt är att konsumenterna ändrar sina konsumtionsmönster då de besöker exempelvis en restaurang genom att spendera mindre pengar. Denna ändring av konsumtionsmönstret har även inneburit att spanjorerna äter mer hemma samt att det serveras mer färdigrätter på lunchen och att konsumtionen av snabbmat ökat.

Även i Sverige har restaurangbesöken påverkats av den internationella lågkonjunkturen. Exempelvis minskade utgifterna för restaurangbesök under tredje kvartalet 2009 med drygt tre procent i reala termer jämfört med samma period år 2008.³² Däremot ökar cafébesöken istället. Siffror från Statistiska Centralbyrån visar att cafémarknaden växer nästan dubbelt så snabbt som restaurangbranschen. Cafébranschen har vuxit med i snitt tio procent per år sedan 2009,³³ och fortsatte att öka under 2014, med åtta procent.³⁴

3.5 Mer av vissa varor och mindre av andra

Det finns ett ökat intresse för matlagning - mat har blivit som en hobby för många, inte bara en överlevnadsfråga. Vi får ständigt influenser från tv-kockar och mattidningar, och det finns ett stort intresse för att prova nya rätter från de internationella köken. Samtidigt som influenser från andra matkulturer har kommit att prägla det svenska köket, så finns typiska svenska maträtter såsom köttbullar, falukorv och pannkakor, kvar på middagsbordet, och ”husmanskost”³⁵ äter vi fortfarande mycket av.³⁶

31 Alfaro (2011).

32 Swedbank (2009).

33 Foodwire nyhetsbrev, 2013-11-06.

34 Delfi (2015).

35 Definieras som ”enkel vardagsmat” i Svenska Akademiens ordlista (SAOL).

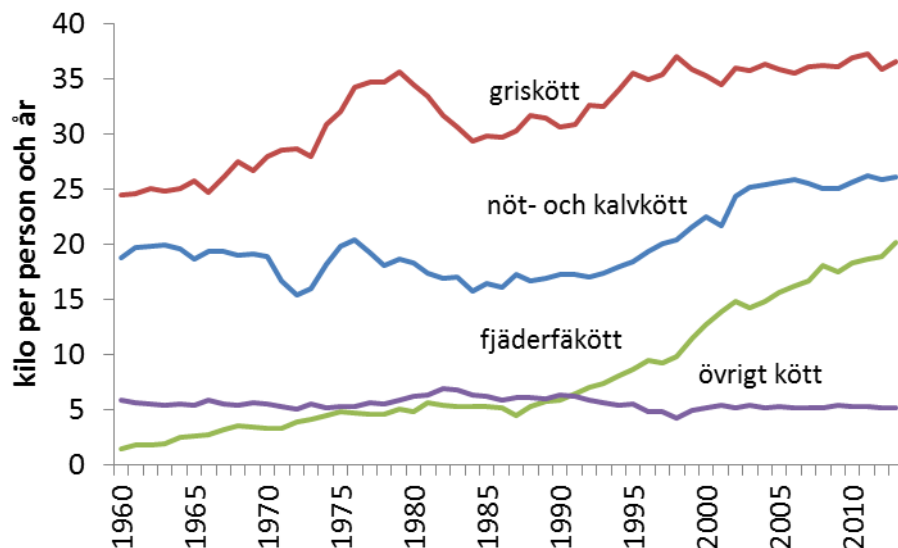
36 Flygare och Isacson (2003) samt Livsmedelsföretagen (2013).

Trenderna inom mat och måltid är många, det kan handla om att laga mat från grunden, att ta vara på fler styckningsdetaljer eller baka eget surdegsbröd till att äta på lyxkrogar, beställa catering eller köpa med en kaffe på väg till jobbet. Dessa trender kan vara svåra att fånga upp i den officiella statistiken, dels för att statistiken inte finns på detaljerad nivå och dels för att många trender inte slår igenom hos den stora massan. I detta avsnitt tar vi upp de stora dragen i hur vi ändrat konsumerade mängder av olika varugrupper.

3.5.1 Mer av kött och fisk

Svenskarna har ökat sin konsumtion av kött med drygt 70 procent mellan 1960 och 2013. Mest har konsumtionen av fjäderfäkött ökat, vilken var tretton gånger så stor år 2013 som 1960 (figur 10).³⁷ Diagrammet visar den totala förbrukningen av kött, som skiljer sig betydligt från det vi faktiskt äter. Bland annat försvinner ben och svinn från den vikt som mäts efter slakt (totalkonsumtionen, eller förbrukningen) och även från det konsumentförpackade köttet (direktkonsumtionen). Totalkonsumtionen omfattar både det kött som vi köper och det kött som går in som ingrediens i charkuterivaror och färdigmat. Konsumtionen av charkuterier och färdigmat (figur 11) har också ökat under perioden.

Trots ökad kunskap om köttkonsumtionens effekter på klimat, miljö och djurvelfärd har köttkonsumtionen fortsatt att öka på senare år. Kött är ett av de livsmedel för vilket inkomst- och prisförändringar påverkar konsumtionen mest.³⁸ En minskad relativ kostnad för kött samt mattrender brukar vara några faktorer som är av betydelse vid en ökande köttkonsumtion.

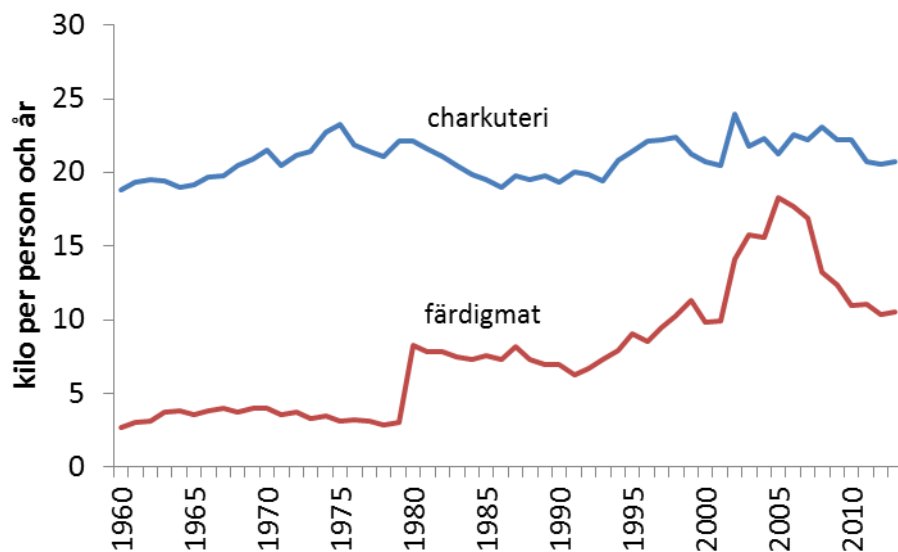
Figur 10 Totalkonsumtion (förbrukning) av kött*, kilo per person och år, 1960–2013

- * Griskött = Griskött, vara med ben, i totalkonsumtionen.
- * Nötk- och kalvkött = Nötk- och kalvkött, vara med ben, i totalkonsumtionen.
- * Fjäderfäkött = Fjäderfäkött, urtagen vara, i totalkonsumtionen.
- * Övrigt kött = Fårkött, vara med ben + Hästkött, vara med ben + Renkött, vara med ben + Kött av vilt + Inälvor, i totalkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

³⁷ Summa kött i totalkonsumtionen var år 1960 50,8 kilo per person och år, och 86,4 kilo år 2010. Fjäderfäkött låg på 1,6 kilo per person och år 1960 och 18,4 kilo år 2010.

³⁸ Jordbruksverket (2009b).

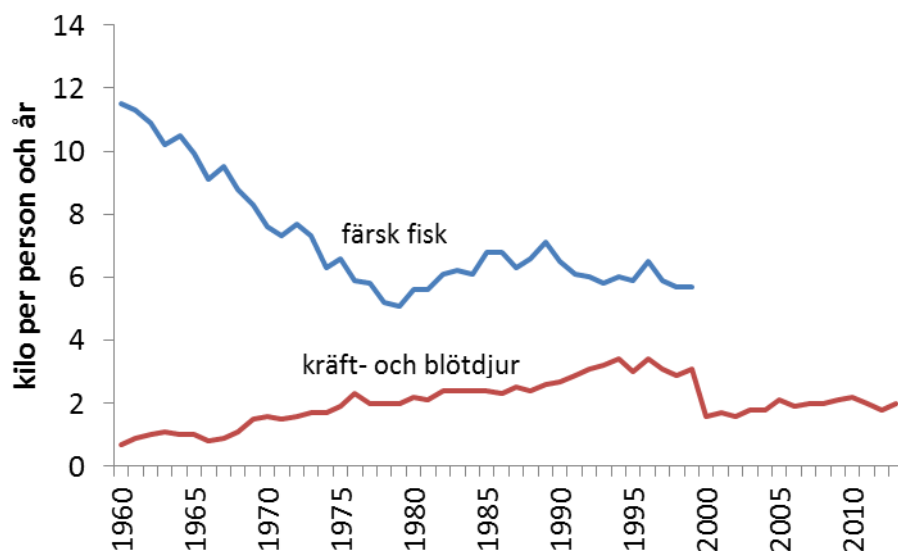
Figur 11 Konsumtion av förädlade köttprodukter*, kilo per person och år, 1960–2013

* Charkuteri = varukod 30 Skinka, kassler och andra oblandade charkuterivaror + varukod 31 Korv, pastejer och andra blandade charkuterivaror, i direktkonsumtionen.

* Färdigmat = varukod 32 Köttkonserver (exkl. köttsoppor) + varukod 36 Frysta köttprodukter och fryst färdiglagad mat innehållande kött, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Konsumtionen av filéad fryst fisk ser ut att ha stannat på en högre nivå under de senaste åren efter att ha ökat under många år. Under flera år har konsumtionen av konserver och beredd fisk ökat, men kulmen tycks vara nådd och konsumtionen har istället minskat stadigt under den senaste femårsperioden. Dock ligger den fortfarande långt högre än större delen av perioden.

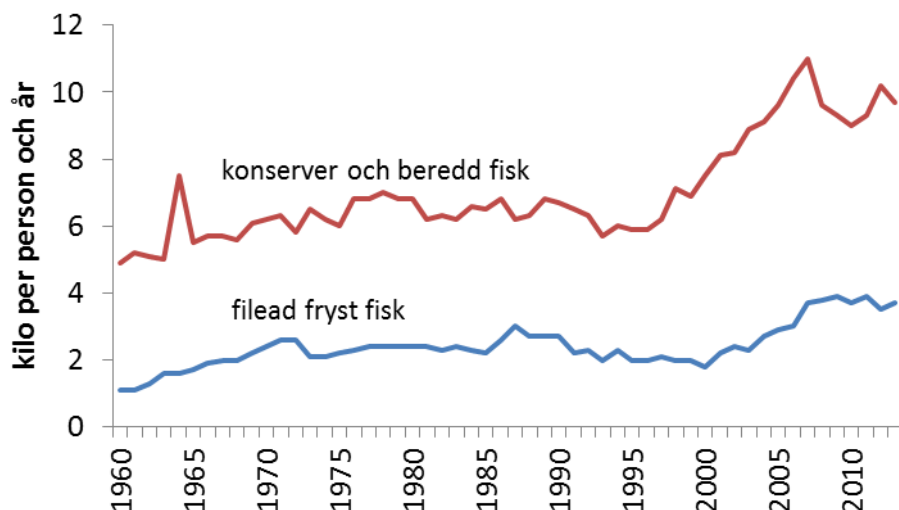

Figur 12 Konsumtion av färsk fisk och kräft- och blötdjur, kilo per person och år, 1960–2013

* Färsk fisk = varukod 44 Summa färsk fisk, i direktkonsumtionen.

* Kräft- och blötdjur = varukod 58 Kräft- och blötdjur, färska, frysta, saltade, torkade, ej konserver + varukod 59 Kräft- och blötdjur, beredda eller konserverade, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Figur 13 Konsumtion av konserver och beredd fisk samt filead fryst fisk, kilo per person och år, 1960–2013

* Filead fryst fisk = varukod 45-48 Filead fryst fisk, i direktkonsumtionen.

* Konserver och beredd fisk = varukod 49-51 Saltad, kryddad, torkad och rökt fisk + varukod 52 Kaviar och andra beredningar av fiskrom + varukod 53 Sillkonserv + varukod 54 Fiskkonserver, andra slag (exkl. kaviar och fiskbullar) + varukod 55-56 Fiskfiléer och fiskpinnar, panerade, samt annan beredd fisk (färdig-lagade fiskrätter, fiskbullar m.m.), i direktkonsumtionen.

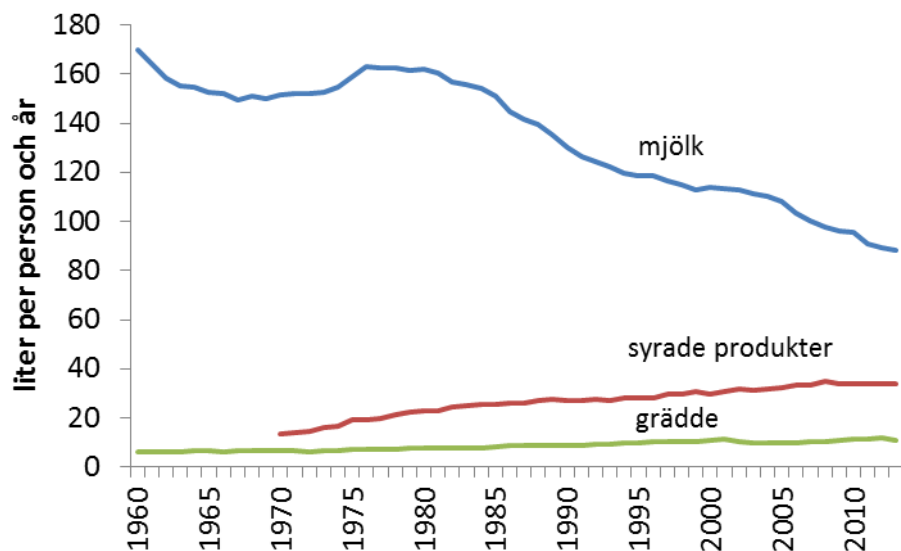
Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.5.2 Mindre mjölk och mer grädde och syrade produkter

Mjölkkonsumtionen har minskat, men vi konsumerar mer av andra mejeriprodukter såsom grädde och syrade produkter (figur 14) och även mer ost (figur 16).

Den sjunkande trenden för mjölkkonsumtionen har varat länge. En orsak som har lyfts fram är att svenskarna äter mer ute på restaurang, och att det där inte alltid serveras mjölk eller att det bara finns en sort att välja på. Det kan också handla om en förskjutning till mer kontinentala matvanor.³⁹ Samtidigt har vi som sagt fått ett ökat utbud av exempelvis syrade produkter och ost, där mjölk ingår som insatsvara.

³⁹ Ibid.

Figur 14 Totalkonsumtion av mjök, syrade produkter och grädde*, liter per person och år, 1960–2013

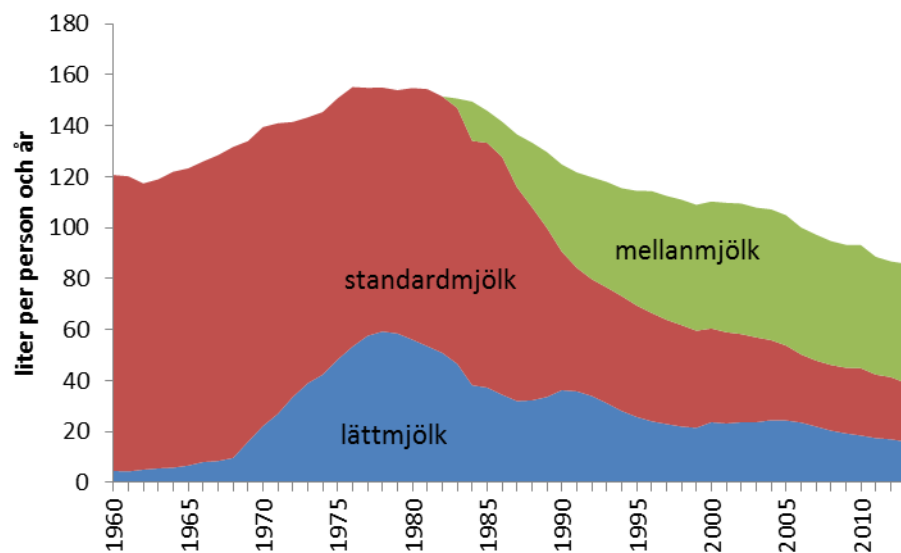
* Mjök = Konsumtionsmjök, i totalkonsumtionen.

* Syrade produkter = Syrade produkter, i totalkonsumtionen.

* Grädde = Tjock grädde och Tunn grädde i totalkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Det är främst standardmjölken som har minskat i konsumtion. Till en början ersattes den till viss del av lättmjölken och sedan också av mellanmjölken.

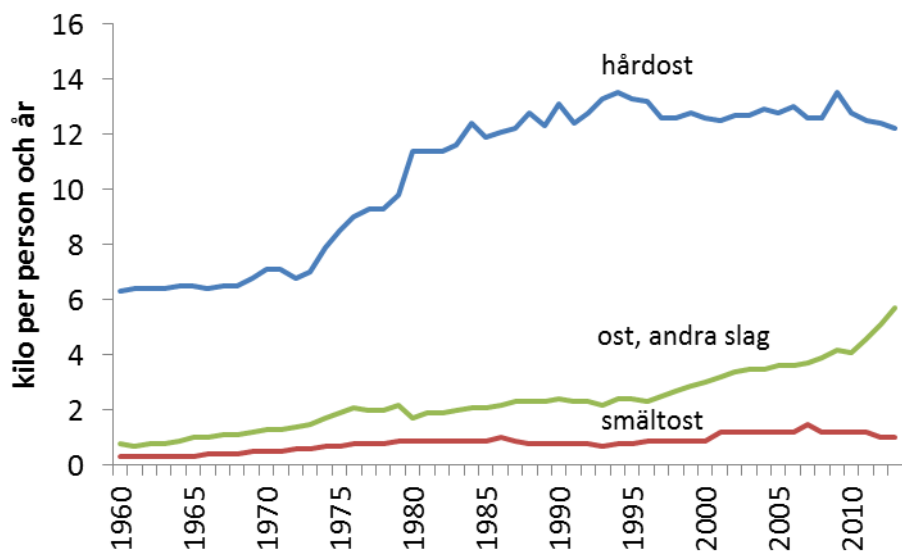
Figur 15 Fördelning av mjölkkonsumtionen, liter per person och år, 1960–2013

* Standardmjök = varukod 63 Standardmjök >2,0 %, liter, i direktkonsumtionen.

* Mellanjök = varukod 62 Mellanjök m.m. 1,0 % - 2,0 %, liter, i direktkonsumtionen.

* Lättmjök = varukod 61 Lättmjök samt minimjök <1,0 %, liter, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Figur 16 Konsumtion av ost, kilo per person och år, 1960–2013

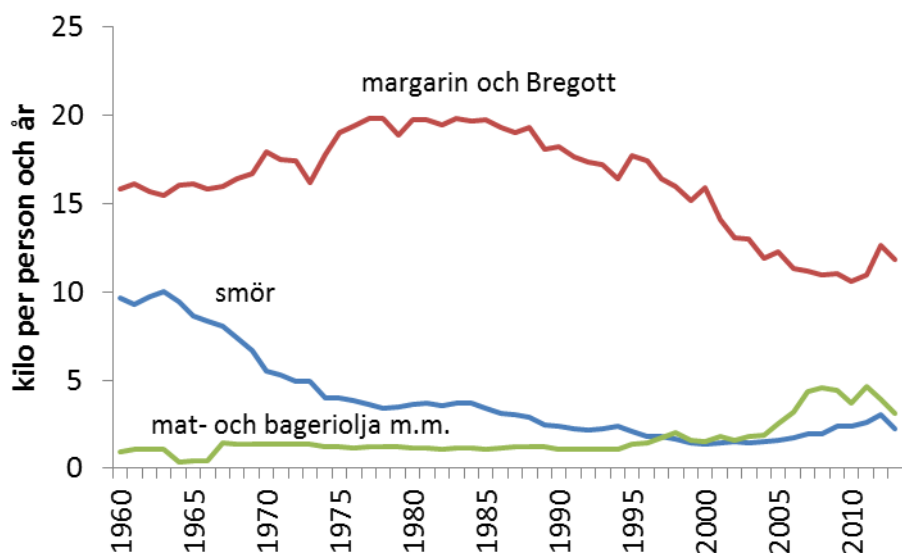
* Hårdost = varukod 75 Hårdost, i direktkonsumtionen.

* Ost, andra slag = varukod 77–78 Ost, andra slag, i direktkonsumtionen.

* Smältost = varukod 76 Smältost, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Margarin är en annan vara som ökat i konsumtion, medan smöret har minskat under perioden. Konsumtionen av smör har dock ökat de senaste åren men i jämförelse med 1960 är smörkonsumtionen mycket liten (figur 17).

Figur 17 Totalkonsumtion av matfett*, kilo per person och år, 1960–2013

* Margarin och Bregott = Hushållsmargarin och Bregott + Lättmargarin + Bagerimargarin i totalkonsumtionen.

* Smör = Smör i totalkonsumtionen.

* Mat- och bageriolja samt andra fetter = Bageri- och matolja + Kokosfett, friteringsfett m.m., i totalkonsumtionen.

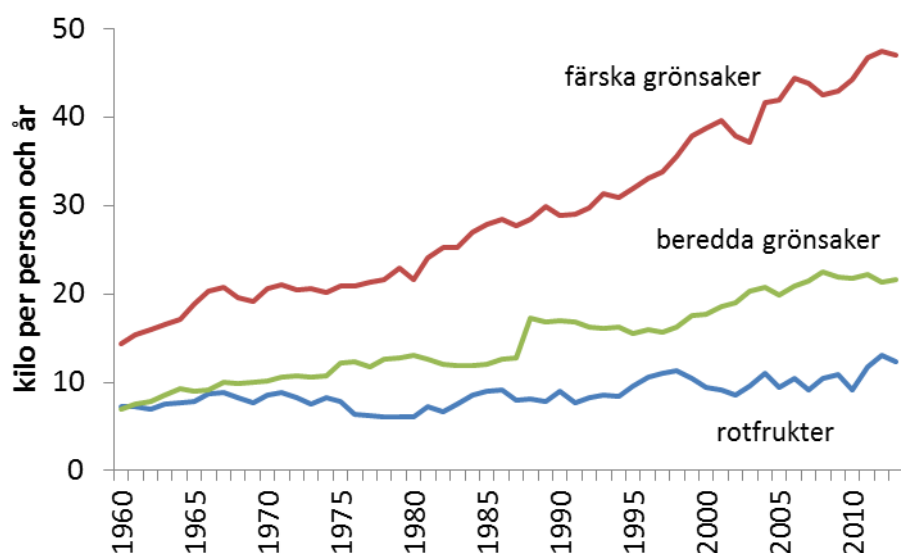
Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.5.3 Mer frukt och grönsaker

Totalkonsumtionen av frukt och grönsaker per person har ökat kraftigt sedan 1960. För färska grönsaker handlar det om en ökning med omkring 170 procent, och beredda frukter och grönsaker har ökat ännu mer (omkring 200 procent). Den enda produkten som inte har ökat på samma kraftiga sätt är färsk frukt; i det fallet har konsumtionen bara ökat med omkring 30 procent.

Trots att konsumtionen ökat så kraftigt så uppfyller vi fortfarande inte Livsmedelsverkets rekommendation om att äta minst 500 gram frukt och grönsaker om dagen. Vår direktkonsumtion av grönsaker uppgår idag till omkring 58 kg om året, vilket motsvarar ungefär 160 gram om dagen. Till detta kommer omkring 70 kg frukt om året, vilket motsvarar omkring 200 gram om dagen. Rekommendationerna avser åtlig del medan konsumtionsstatistiken avser inköpt vara, som alltså inkluderar exempelvis skal och kärnor.

Det är svårt att säga något definitivt om orsakerna till den ökande konsumtionen. Troligen handlar det om en kombination av ökande inkomster, en växande insikt om att frukt och grönsaker är ett sunt inslag i kosten, och att många helt enkelt tycker att det är gott.⁴⁰

Figur 18 Konsumtion av grönsaker, färska respektive beredda, samt rotfrukter*, kilo per person och år, 1960–2013

* Färska grönsaker = varukod 100 Summa Köksväxter, färska = varukod 92 Gurkor; varukod 93 Lök; varukod 94 Purjolök; varukod 95 Blomkål; varukod 96 Vitkål, rödkål, brysselkål, grönkål, broccoli och salladskål; 97 Sallad; varukod 98 Tomater; och varukod 99 Övriga köksväxter, färska, i direktkonsumtionen.

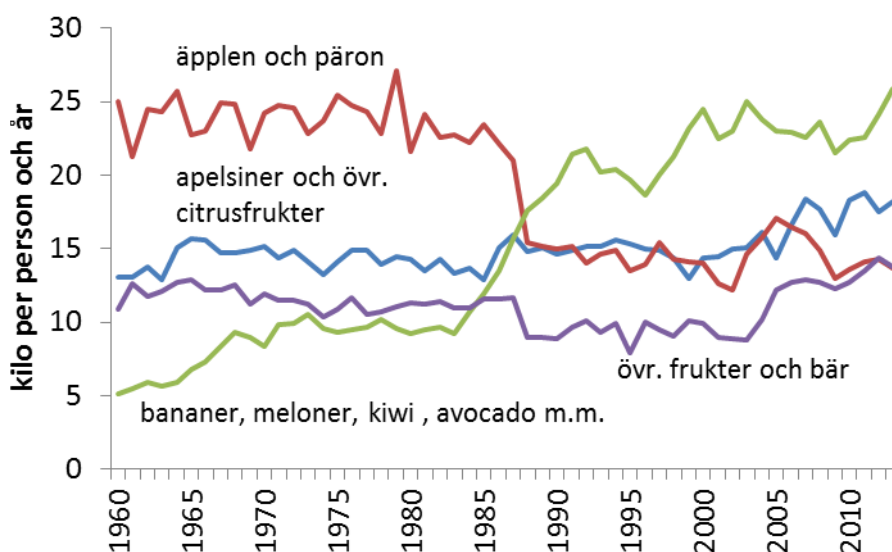
* Beredda grönsaker = varukod 101–102 Rotfrukter och övriga köksväxter, frysta eller torkade; varukod 103 Köksväxter, inlagda i ättika; och varukod 104 Köksväxter, beredda eller konserverade på annat sätt än genom inläggning i ättika, i direktkonsumtionen.

* Rotfrukter = varukod 89 Morötter; och varukod 90 Övriga rotfrukter, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

⁴⁰ Jordbruksverket (2014d).

Fördelningen mellan olika frukter inom fruktkonsumtionen har ändrats under perioden, från mycket äpplen och päron till mer citrus och framförallt mer bananer, meloner, kiwi, avokado m.m. Exempelvis är utbudet av exotiska frukter större nu.

Figur 19 Konsumtion av olika frukter*, kilo per person och år, 1960-2013

- * Äpplen och päron = varukod 109 Äpplen och päron, färska, i direktkonsumtionen.
- * Apelsiner och övriga citrusfrukter = varukod 106 Apelsiner, citroner och övriga citrusfrukter, färska, i direktkonsumtionen.
- * Bananer, meloner, kiwi, avokado m.m. = varukod 111 Bananer, meloner och övriga frukter, färska, i direktkonsumtionen.
- * Övriga frukter och bär = varukod 107 Vindruvor; varukod 108 Mandel och nötter, färska eller beredda; varukod 110 Körsbär, persikor, plommon och liknande stenfrukter, färska; varukod 112 Jordgubbar, hallon, sv.vinbär, blåbär, lingon och andra bär, färska; varukod 113 Jordgubbar, hallon, sv.vinbär, blåbär, lingon och andra bär, frysta; och varukod 114 Russin, fikon, dadlar och andra torrade frukter, i direktkonsumtionen.

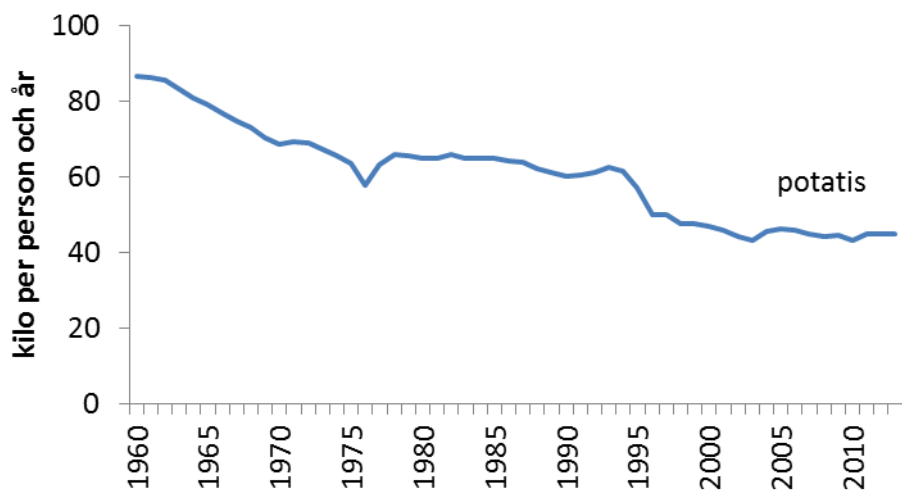
Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.5.4 Mindre potatis och mer pasta, ris och pommes frites

Vi köper mindre mängder matpotatis (figur 20) men mer pommes frites och andra produkter med potatis som råvara (figur 21) nu jämfört med för femtio år sedan. Samtidigt har också konsumtionen av pasta och ris generellt haft en stadig ökning under perioden, även om den utvecklingen tycks ha stannat av på senare år. Även vid EU-inträdet 1995 märktes en nedgång i riskonsumtionen, vilket till stor del hade sin förklaring i att rispriserna steg kraftigt när de skulle anpassas till EU:s högre prisnivå.

Enligt Fernqvist m.fl.⁴¹ är det framförallt olika bekvämlighetsaspekter som kan kopplas till den minskade potatiskonsumtionen, exempelvis att det förefaller enklare att tillreda pasta och ris än att skala potatis till middagen. Däremot, menar studien, verkar de nya dieternas roll i en förändrad potatiskonsumtion vara något överdriven. Potatis ses snarare som en hälsosam och näringsrik produkt.

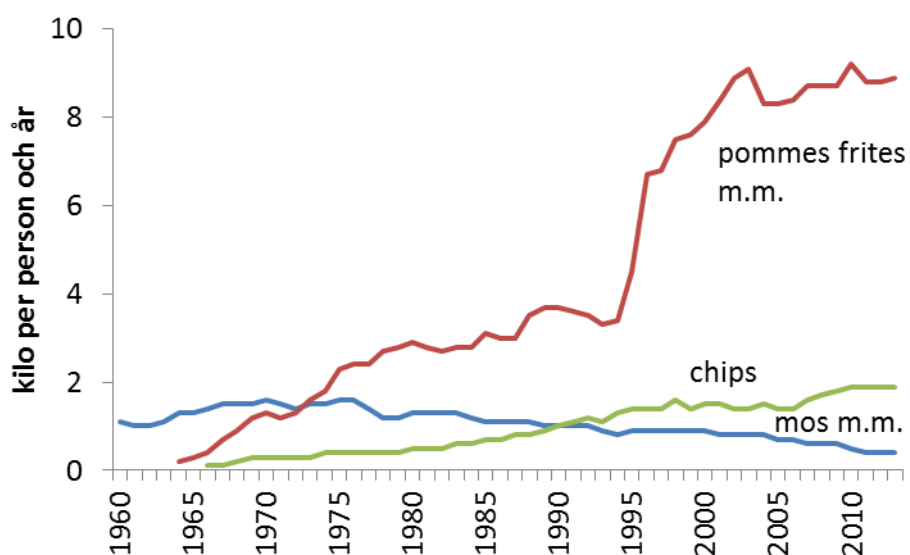
⁴¹ Fernqvist m.fl. (2014).

Figur 20 Konsumtion av potatis*, kilo per person och år, 1960–2013

* Potatis = varukod 122 Potatis färsk (matpotatis) i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

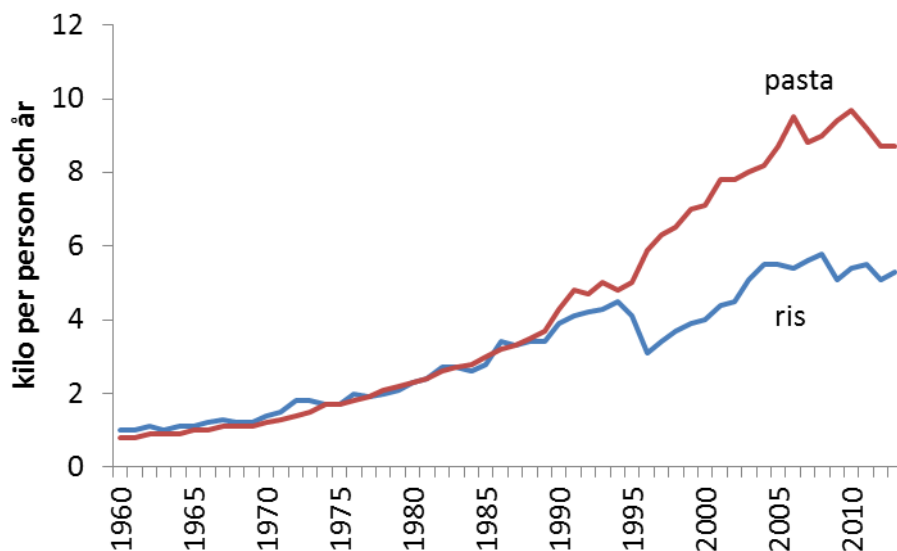
Figur 21 Konsumtion av potatisprodukter*, kilo per person och år, 1960–2013

* Pommes frites m.m. = varukod 125 Kylta och djupfrysta potatisprodukter, i direktkonsumtionen.

* Chips = varukod 127 Andra beredda potatisprodukter (chips), i direktkonsumtionen.

* Mos m.m. = varukod 123 Potatis- och rotmospulver; och varukod 124 Potatisstärkelse (potatismjöl), i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Figur 22 Konsumtion av ris och pasta*, kilo per person och år, 1960–2013

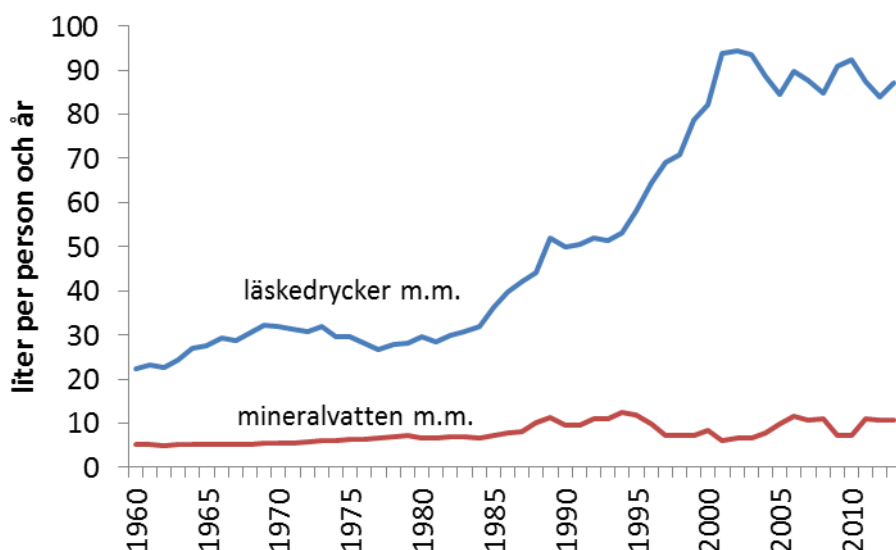
* Ris = varukod 4 Risgryn, i direktkonsumtionen.

* Pasta = varukod 9 Makaroner, spaghetti och liknande produkter, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.5.5 Mer läsk, mineralvatten och alkohol

Konsumtionen av läskedrycker och mineralvatten (figur 23) samt starköl och vin har enligt statistiken ökat i konsumtion (figur 24). Däremot har konsumtionen av spritdrycker haft en nedåtgående trend.⁴² Konsumtionen av läsk, inklusive smaksatt vatten, tycks ha nått sin kulmen och är på väg ner, dock ligger konsumtionen långt över nivån år 1960.

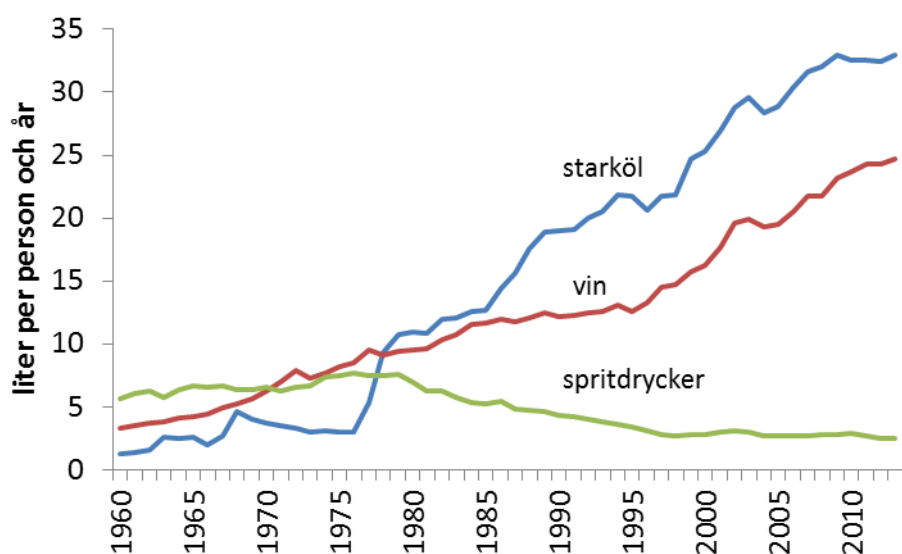
Figur 23 Konsumtion av läskedrycker och cider samt mineralvatten och kolsyrat vatten, liter per person och år, 1960–2013

* Läskedrycker m.m. = varukod 148 Läskedrycker cider m.m., i direktkonsumtionen.

* Mineralvatten m.m. = varukod 149 Mineralvatten och kolsyrat vatten, utan tillsats av socker eller aromämne, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

⁴² Det finns brister i beräkningarna av alkoholkonsumtionen, och de bör därmed tolkas med försiktighet.

Figur 24 Konsumtionen av starköl, vin och spritdrycker*, liter per person och år, 1960–2013

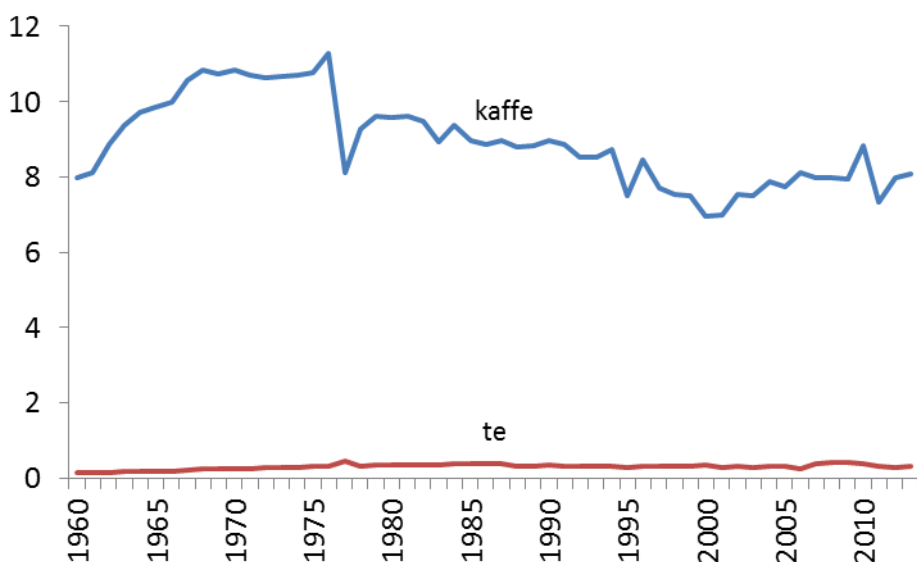
* Starköl = varukod 156 Starköl, liter, i direktkonsumtionen.

* Vin = varukod 157 Vin, liter, i direktkonsumtionen.

* Spritdrycker = varukod 158 Spritdrycker, liter, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Konsumtionen av te har ökat, medan kaffekonsumtionen haft en nedåtgående trend från slutet av 70-talet till början av 00-talet (figur 25). Sedan har kaffekonsumtionen återhämtat sig och ligger på samma nivå som 1960. Den ökande cafétrenden som märkts tydligt på senare år kan vara en av de bidragande orsakerna.

Figur 25 Totalkonsumtion av kaffe och te, kilo per person och år, 1960–2013

* Kaffe = Kaffe, rostat i totalkonsumtionen.

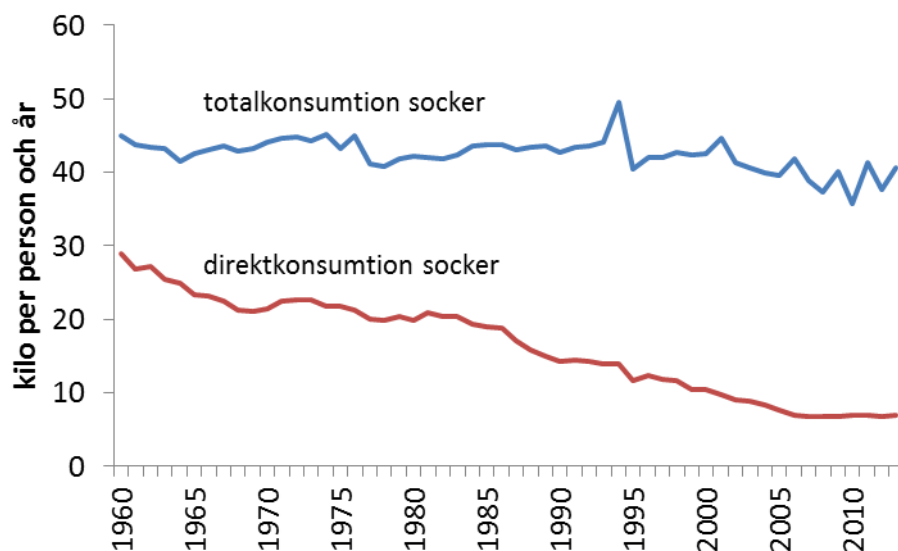
* Te = Te i totalkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.5.6 Mer godis och snacks

Hushållens inköp av socker har efter en sjunkande trend sedan 1960 verkat landa på en stabil nivå under de senaste åren (kurvan för direktkonsumtionen i figur 26). Minskningen i konsumtionen beror sannolikt på att vi inte använder lika mycket socker till inläggningar, saft, sylt och bakning i hushållen längre.

Den totala konsumtionen av socker (kurvan för totalkonsumtion i samma figur), som omfattar både hushållens inköp av rent socker, och socker som ingår i andra varor, har varit relativt konstant, även om den har varierat mellan åren. Vi kan inte se samma sjunkande trend som för direktkonsumtionen, och det beror på att vi konsumerar desto mer socker i färdiga produkter såsom choklad och konfektyrvaror (figur 27) och läsk (figur 23). Att notera dessutom är att vissa sockerarter samt sötningsmedel inte ingår i konsumtionsstatistiken, vilket innebär att en del av sockerkonsumtionen kan ha ersatts av en ökning i konsumtionen av dessa.

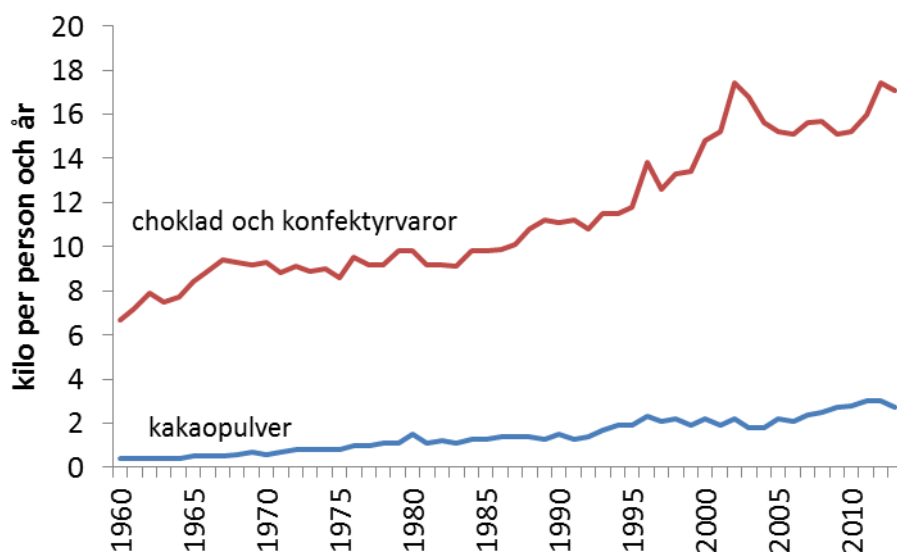
Figur 26 Totalkonsumtion och direktkonsumtion av socker*, kilo per person och år, 1960–2013

* Totalkonsumtion socker = Socker och sirap (vitsockervärde)

* Direktkonsumtion socker = varukod 129 Bitsocker + varukod 130 Strö-, farin-, flor- och pärlsocker + varukod 131 Sirap i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Konsumtionen av choklad och konfektyrvaror har mer än fördubblats mellan 1960 och 2010. Efter ett antal år med ungefär samma nivåer sticker konsumtionen upp 2011 och 2012.

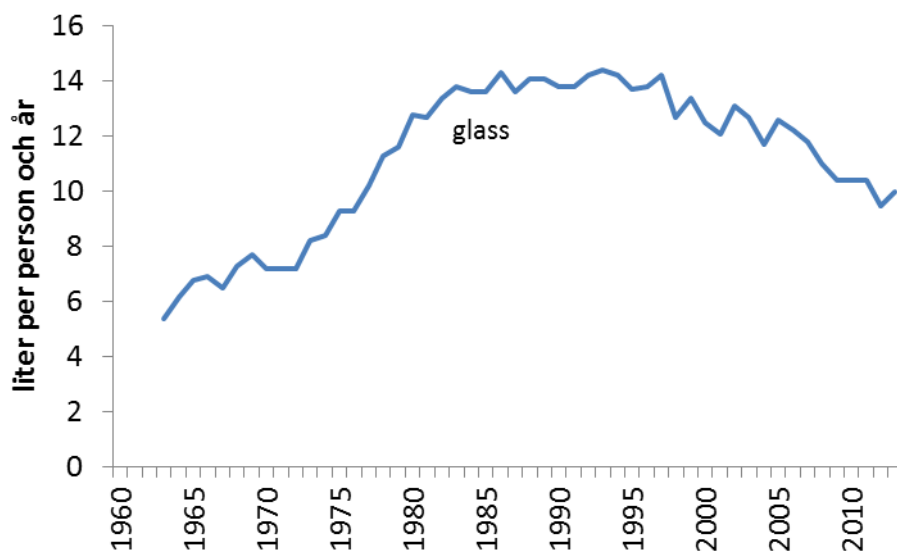
Figur 27 Konsumtion av choklad och konfektyrer samt kakao*, kilo per person och år, 1960–2013

* Choklad och konfektyrvaror = varukod 140 Choklad och konfektyrvaror, i direktkonsumtionen.

* Kakaopulver = varukod 136 Kakaopulver, osötat + varukod 137 Kakaopulver, sötat samt drick-choklad och chokladsåser, i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Konsumtionen av glass tycks fortsätta på den nedåtgående trend som med undantag för vissa år pågått sedan början av 1990-talet. Dock är glasskonsumtionen fortfarande större än den var mellan 1960-talets och 1970-talets mitt.

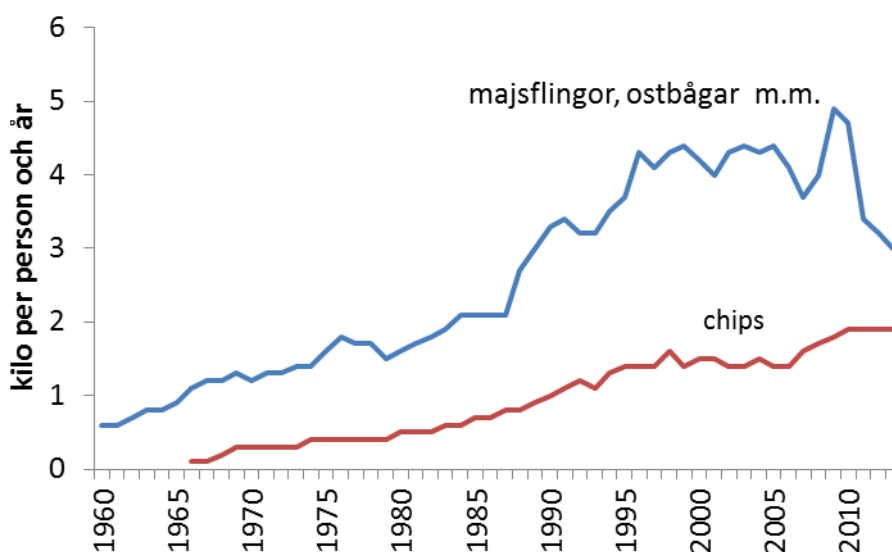

Figur 28 Konsumtion av glass*, kilo per person och år, 1960–2013

* Glass = varukod 144 Summa Glass = varukod 142 Glass inkl. mixer innehållande fett + varukod 143 Glass ej innehållande fett (saftis), i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

Även konsumtionen av chips har ökat förhållandevis konstant sedan 1960-talet, men tycks på senare år ha stått still på samma nivå.

Figur 29 Konsumtion av majsflingor, ostbågar med mera samt chips med mera*, kilo per person och år, 1960–2013

* Majsflingor, ostbågar m.m. = varukod 10 Majsflingor (cornflakes), rostat ris, ostbågar, popcorn, i direktkonsumtionen.

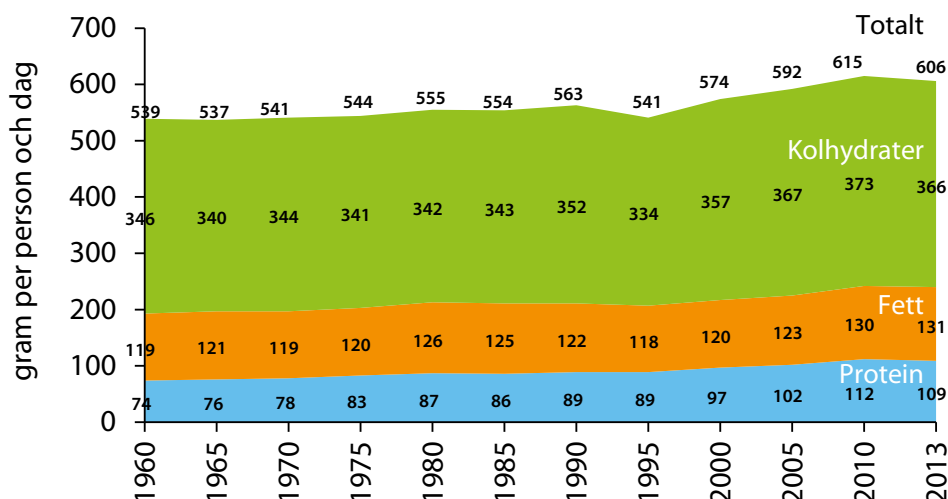
* Chips m.m. = varukod 127 Andra beredda potatisprodukter (chips), i direktkonsumtionen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.6 Ökad energitillförsel

De ändrade matvanorna har påverkat energitillförseln. Energitillförseln har ökat mellan 1960 och 2013. Idag ligger energitillförseln på 13,6 Megajoule per person och dag, jämfört med 12 Megajoule år 1960. En ökning skedde från slutet av 1970-talet och mellan 2000 och 2010, vilket har gjort att energitillförseln hamnat på en högre nivå jämfört med 1960-talet. Dock har vi inte riktigt nått 1930-talets nivåer. År 1939 var energitillförseln nästan 14 Megajoule.

Figur 30 visar tillförseln av protein, fett och kolhydrater i gram per person och dag under perioden.

Figur 30 Näringsvärden* per person och dag, gram, 1960–2013

* Anm. I och med att Livsmedelsverket tog över näringsvärdeberäkningarna fr.o.m. beräkningsåret 1992 revideras beräkningarna från år 1980 och framåt, vilket innebär att data från år 1980 inte är helt jämförbara med tidigare år.

* Fr.o.m. 1995 ingår inte kostfiber i kolhydratvärdet och energivärdet, men från 2008 ingår kostfiber i energivärdet igen.

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

År 1940 stod protein för 12 procent, fett för 33 procent och kolhydrater för 55 procent av energitillförseln. År 1960 hade fettandelen ökat, till 39 procent. Samtidigt minskade andelen från protein till 11 procent och kolhydrater minskade till 50 procent. Mellan 1960 och 2013 har fördelningen fortsatt att förändras. Andelen från protein har ökat till 14 procent, medan andelen från fett har minskat till 36 procent och kolhydrater har minskat till 48 procent. Sedan 1980 finns också alkohol med i beräkningarna. Andelen för alkohol uppgick år 2010 till 3 procent, i princip samma som år 1980.

3.6.1 Mer fett, även om andelen energi från fett har minskat

Andelen fett av energiintaget har minskat från 39 procent till 36 procent mellan 1960 och 2013. Trots det får vi ändå i oss mer fett idag, eftersom energitillförseln totalt sett har ökat sedan 1960. Tillförseln av fett har enligt figur 30 ovan ökat från 119 gram till 131 gram per person och dag.

3.6.1.1 Fettillförselns sammansättning har ändrats

Tillförseln av fett från matfett har minskat markant. År 1960 var matfett (smör, Bregott och övrigt matfett) det livsmedel som stod för störst del av fettillförseln. Efter matfett var kött och köttvaror, mjölk samt bröd och spannmålsprodukter de största källorna till fett. År 2010 var det i stället kött och köttvaror som var den största källan till fett, medan matfett och kött låg på samma nivå år 2013. Förutom från matfett har fettillförseln även minskat från mjölk.

Inom gruppen matfett har vi bytt ut en del av smöret mot margarin och olika oljor, som innehåller vegetabiliska fetter. Vi har också bytt ut en del av de fetare mejeriprodukterna till produkter med lägre fettinnehåll, exempelvis har standardmjölk fått stå tillbaka för mellan- och lättmjölk (se figur 15 ovan). Mjölkkonsumtionen har liksom konsumtionen av matfett minskat kontinuerligt. Trots dessa föränd-

ringar har fettillförseln alltså ökat totalt sett, eftersom konsumtionen av grädde, ost och kött med mera har ökat så pass mycket.

Gruppen andra livsmedel har ökat mest i gram mätt, från 4 gram år 1960 till 14 gram år 2010 och även 2013. Många av grupperna som ökat i fettillförseln innehåller varor med stora mängder fett, och dessutom stora andelar mättat fett. Det gäller exempelvis för gruppen andra livsmedel där choklad, konfektyrvaror och glass ingår. Det gäller också ost, grädde och mjölkpulver samt kött och köttvaror. I gruppen bröd och spannmålsprodukter ingår bland annat konditorivaror och även dessa kan innehålla stora mängder fett. Från att ha bidragit med några tiondels gram år 1960 bidrog potatis och potatisprodukter med 4 gram per person och dag år 2010, vilket torde ha ett samband med den ökade konsumtionen av pommes frites och chips.

En minskad konsumtion av fett i vissa varor har alltså motverkats av ökad konsumtion i andra. Dessutom har den ökade konsumtionen av *omättade och fleromättade* fetter i vissa varor motverkats av en ökad konsumtion av mättade fetter i andra varor. Återigen kan det handla om stora skillnader på individnivå.

3.6.2 Större andel protein i energitillförseln

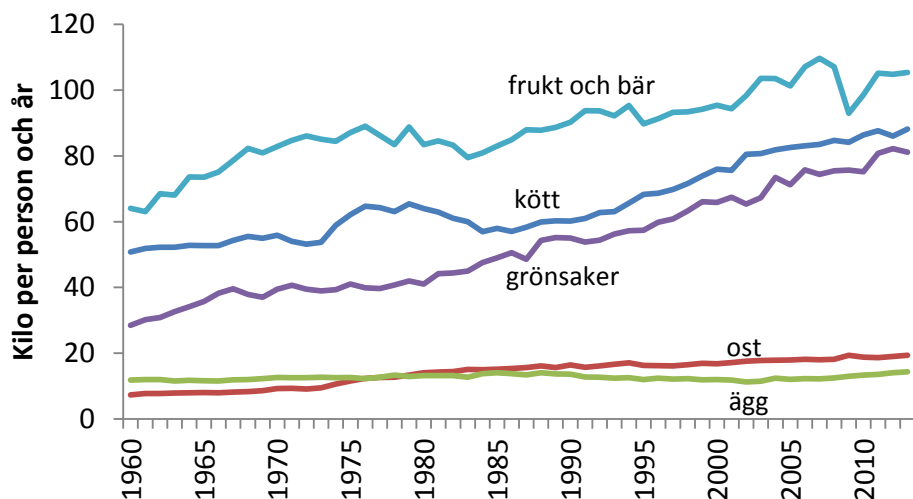
Protein har ökat både i gram per person och i andel av energitillförseln. Störst ökningar i gram märks för kött och köttvaror, ost, bröd och spannmålsprodukter samt fisk, kraft- och blötdjur. Det är framförallt från mjölk som proteintillförseln har minskat.

Kolhydrater har ökat i gram per person men minskat i andel av den totala energitillförseln. När det gäller tillförseln av kolhydrater är det framförallt bröd och spannmålsprodukter som har ökat, liksom andra livsmedel och malt- och läskedrycker. Socker och sirap har däremot minskat.

3.6.3 Vart pekar de senaste årens trender?

3.6.3.1 Fortsatt mer kött, grönt, ost och ägg

Utifrån siffrorna för de senaste åren kan vi konstatera att genomsnittssvensken fortsätter att öka konsumtionen av kött, grönsaker, frukt, ost och ägg (figur 31). Rekordnivåer för köttkonsumtionen nåddes 2011 och 2013. Det är framförallt konsumtionen av fjäderfäkött som fortsätter att öka stadigt. Det går också att se en ökad äggkonsumtion under de senaste åren. Konsumtionen av frukt, bär och grönsaker samt ost planar möjligen ut.

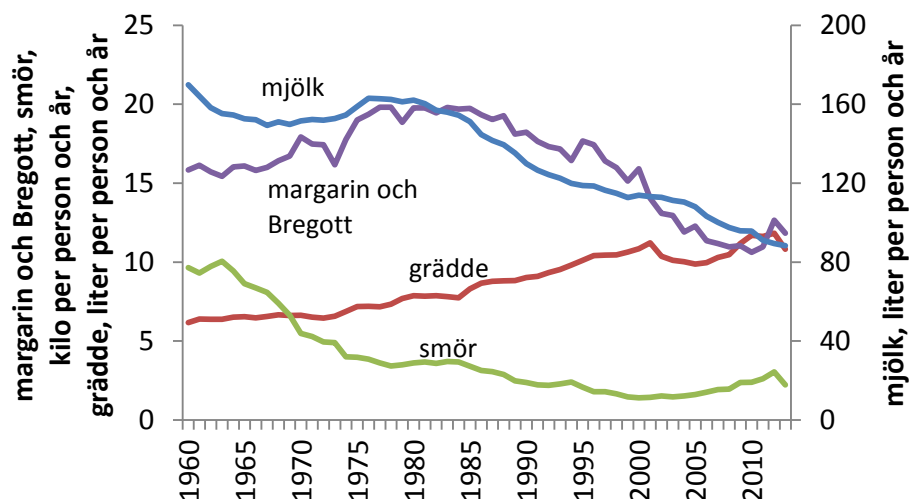

Figur 31 Totalkonsumtionen av kött, frukt och bär, grönsaker, ost och ägg, kilo per person och år, 1960–2013

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.6.3.2 Mer matfett och grädde och fortsatt mindre mjölk

Smörkonsumtionen har ökat sedan 2005 men ligger fortfarande långt under nivåerna från de första decennierna av perioden. Konsumtionen av margarin och Bregott har minskat förhållandevis konstant ända sedan toppnivån i slutet av 1970-talet, men tycks ha vänt uppåt något på senare år. Konsumtionen av grädde har ökat sedan 2007, men kan möjligen ha stannat av. Det gäller också smör och grädde, men det är för tidigt att säga om detta är en trend. Mjölkkonsumtionen fortsätter dock att minska.

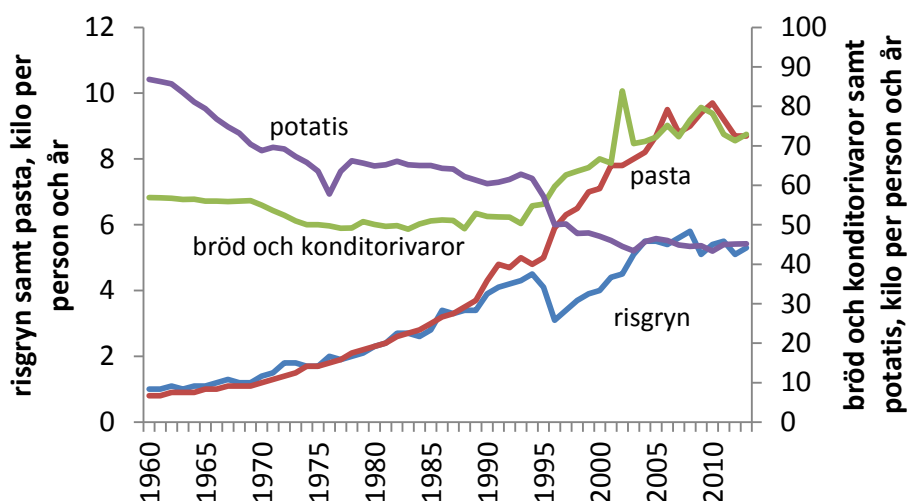

Figur 32 Konsumtionen av mjölk, grädde (liter per person och år), margarin och Bregott samt smör (kilo per person och år), 1960–2013

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.6.3.3 Mindre bröd, pasta, och ris

Samtidigt som konsumtionen av kött, grönsaker, ost och ägg har ökat under de senaste åren har svenskarna minskat på sin konsumtion av bröd och konditorivaror, samt pasta och ris.

Figur 33 Konsumtionen av bröd och konditorivaror, pasta och risgryn, kilo per person och år, 1960–2013

Källa: Jordbruksverkets konsumtionsberäkningar

3.6.3.4 Mindre energi från kolhydrater och protein senaste åren

Den totala energitillförseln har minskat något under åren 2011–2013 jämfört med 2010. Detta beror på minskad tillförsel från kolhydrater och protein. Tillförseln av kolhydrater har minskat från bröd och spannmålsprodukter medan den ökat något från gruppen andra livsmedel. Även när det gäller protein har tillförseln från bröd och spannmålsprodukter minskat, liksom något från fisk, mjölk och ost. Däremot har tillförseln från fett ökat, framförallt beroende på ökad tillförsel från matfett (Smör, Bregott och övrigt matfett).

3.6.3.5 Tecken på att kolhydratfattiga dieter gett genomslag i statistiken

Av statistiken att döma finns tecken på att de kolhydratfattiga dieterna kan ha gett genomslag i statistiken, med en minskande konsumtion av bröd, pasta och ris. Istället ökar konsumtionen av frukt och grönsaker, samt av framförallt matfett. Detta märks även i att energitillförseln från fett har ökat, medan den har minskat från kolhydrater och även från protein.

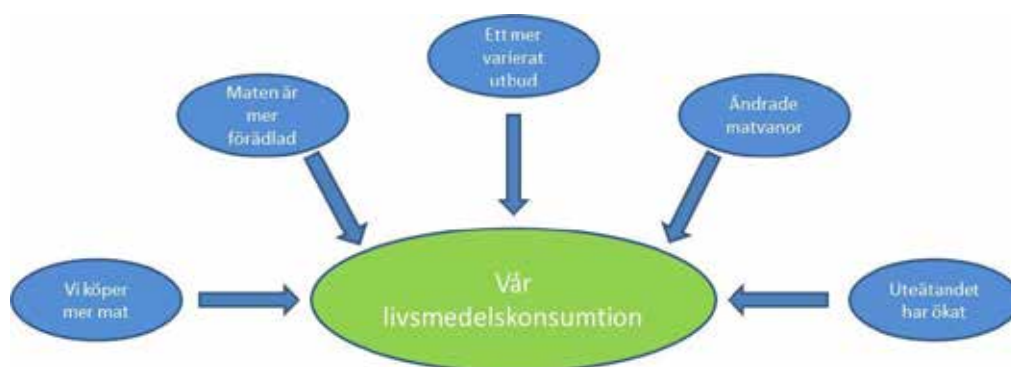
3.6.3.6 När hushållen får det bättre ekonomiskt handlar vi mer kött

Efter finanskrisen runt 2009 har också många hushåll generellt haft en förhållandevis bra ekonomi, vilket kan ha påverkat konsumtionen av lite dyrare varor som kött, fisk, ost, frukt och grönsaker. Läs mer om vad som påverkar vår matkonsumtion i kapitel 4.

4 Olika förändringar i samhället har påverkat vår matkonsumtion

Flera förändringar i samhället har påverkat matkonsumtionen under de senaste femtio åren. Många skeenden hänger ihop och det är ibland svårt att veta vad som kom först och vad som påverkade vad. Det ligger inte inom denna rapport att förklara alla samband. Ambitionen är istället att ge exempel på sådant som kan antas ha bidragit till utvecklingen och i möjligaste mån ge en sammanfattande bild.

Figur 34 är vårt försök att strukturera de olika trender som karakteriserat utvecklingen. **Urbanisering**⁴³, **globalisering**⁴⁴ och **teknikutveckling** är tre viktiga krafter eller förändringar som bidragit till utvecklingen och påverkat vår traditionella matkonsumtion. Dessa faktorer har också påverkat jordbruks- och livsmedelspolitiken och bidragit till nya strukturer för handel och livsmedelsproduktion med mera. EU-inträdet är i sig en händelse som direkt påverkat utvecklingen. De olika skeendena har i sin tur gjort att kostnaden för mat har blivit förhållandevis lägre. Den lägre kostnaden för mat har påverkat efterfrågan. När vi får mer pengar över kan vi helt enkelt köpa mer mat och mer exklusiva livsmedel.

Figur 34 Trender i livsmedelskonsumtionen sedan 1960

Källa: Egen konstruktion

Man kan skilja på ekonomiska faktorer och andra faktorer (icke-ekonomiska) som påverkar konsumtionen. De ekonomiska faktorerna inkluderar priset på en vara, priset på andra varor samt inkomst. De ekonomiska faktorerna är mätbara och visar konsumenternas mottaglighet för pris- och inkomstförändringar. Andra faktorer är svårare att mäta, men vi vet att de också påverkar konsumtionen i större eller mindre utsträckning. Exempel på sådana faktorer:

⁴³ Urbanisering = ökande stadsboende (Nationalencyklopedin).

⁴⁴ Globalisering (av global) = förändringsprocess varigenom stater och samhällen över hela jorden knyts samman i ömsesidiga beroendeförhållanden. (Nationalencyklopedin).

- Befolkningsstruktur: efterfrågan på olika produkter påverkas av att olika åldersgrupper i samhället tenderar att ha olika konsumtionsvanor.
- Inställning till näringsrekommendationer, kostråd och hälsa: exempelvis kan medicinsk forskning leda till ändrade konsumtionsvanor, om den visar att vissa kostvanor ger positiva alternativt negativa effekter på hälsan.
- Säkra livsmedel: säkra livsmedel är ett viktigt ämne för konsumenter och larmrapporter kan påverka konsumtionen, åtminstone på kort sikt.
- Livsstil: mode och/eller sociala trender påverkar i olika omfattning efterfrågan på olika livsmedel.
- Teknologi: Ny teknik möjliggör ändrade matvanor. Mikrovågsugnen är ett sådant exempel.
- Reklam: reklam är också en faktor som påverkar konsumtionen.⁴⁵
- Smak: en faktor som ofta har mycket stor betydelse för konsumenternas val av livsmedelsprodukter. En studie från Agrifood⁴⁶ visar till och med att smak ofta har så stor betydelse för val av livsmedel att hälsomärkning får liten effekt på efterfrågan på livsmedel.

I följande avsnitt fortsätter vi att belysa några av de olika orsakerna bakom utvecklingen av matkonsumtionen i Sverige.

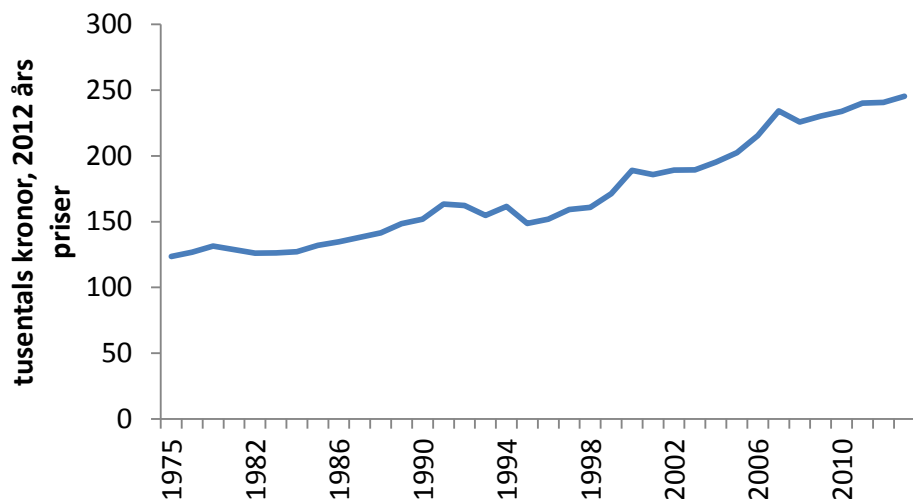
4.1 Minskad relativ kostnad för mat

Två bidragande orsaker till att andelen som läggs på mat har minskat är som nämnts i kapitel 2 att inkomsterna har ökat och matpriserna har minskat i förhållande till övriga varor. Figur 35 visar utvecklingen av den genomsnittliga disponibla inkomsten per konsumtionsenhet för perioden 1975 - 2012 (uttryckt i 2012 års priser). Med konsumtionsenhet menas ett hushålls sammansättning justerat med ett viktsystem som korregerar för att alla utgifter inte ökar proportionellt med antalet individer i hushållet.⁴⁷ Mellan 1975 och 2010 har hushållens genomsnittliga disponibla inkomst ökat med 90 procent (i fasta priser, det vill säga justerat för inflation).

⁴⁵ Jordbruksverket (2009b).

⁴⁶ Nordström m.fl. (2015).

⁴⁷ Mer information om konsumtionsenheter samt disponibel inkomst finns på SCB:s webbplats. Se http://www.scb.se/Statistik/HE/_dokument/HE0103_DO_2012.pdf.

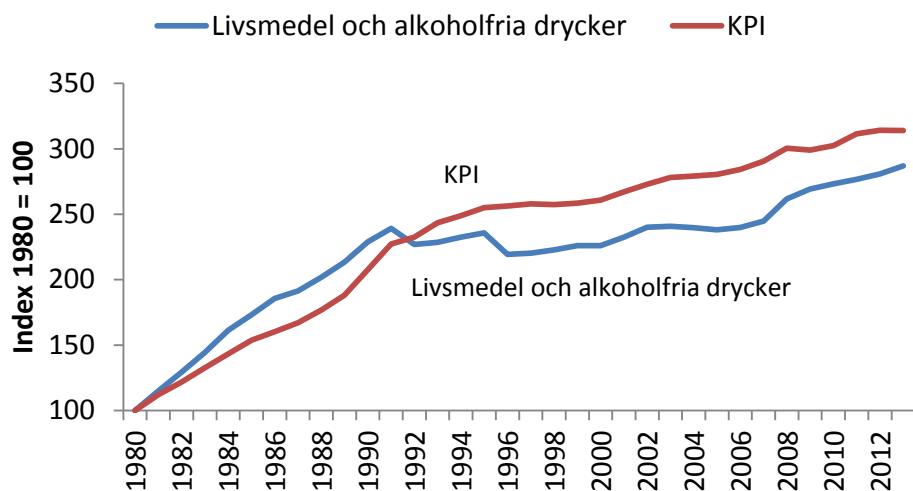

Figur 35 Disponibel inkomst per konsumtionsenhet (medelvärde), tusentals kronor och 2012 års priser, 1975–2013

Källa: SCB

Ungefär sedan EU-inträdet 1995 har maten vi köper dessutom blivit förhållandevis billigare, vilket framgår av figur 36. Figuren visar att matpriserna ökade snabbare än varor i genomsnitt (mätt via konsumentprisindex – KPI) under 1980-talet, för att sedan generellt öka långsammare under 1990-talet och framåt.

Många faktorer påverkar den långsiktiga respektive kortsiktiga utvecklingen av matpriserna. Produktivitet, kostnader för insatsvaror, det ekonomiska läget i Sverige och världen (inflation, växelkurser med mera), finanspolitik såsom skatter och moms, väderförhållanden och andra utbudsrelaterade faktorer samt konkurrens är några exempel. Några av förklaringarna till utvecklingen de senaste två decennierna är avregleringen av den svenska jordbrukspolitiken i början av 1990-talet, EU-inträdet 1995, momssänkningen från 25 procent till 12 procent år 1996, effektiviseringar i butiksledet, fler stormarknader och lågpriskedjornas inträde i början av 00-talet. En ökning av handelns egna märkesvaror (EMV) kan också vara en orsak.

Figur 36 Prisutvecklingen för livsmedel och alkoholfria drycker i förhållande till KPI, den allmänna prisutvecklingen (1980 = 100), 1980–2013

Källa: SCB

Vi är inte så priskänsliga för mat som för andra varor, som inte är lika livsviktiga. Förr, när maten generellt var förhållandevis dyrare och när vi också hade mindre pengar att röra oss med, då fick maten ta en större del av hushållskassan. Idag har många en inkomst som räcker till så mycket mer och vi borde därmed vara mindre känsliga för om priserna ökar, då vi har större möjligheter att ta från andra delar av hushållskassan. Dock enligt en tidigare studie från Jordbruksverket⁴⁸ var vi mer känsliga för prisförändringar under perioden 1980-2006 än under perioden 1960-1979. Enligt studien kan det höra ihop med att det finns ett mer varierat utbud idag. Priskänsligheten ökar för en vara när det finns fler alternativ att byta till. Studien visade också att vi är mer känsliga för prisförändringar på kött än för vissa andra varor. Det beror bland annat på att kött står för en förhållandevis stor del av matbudgeten.

I en studie av De Agostini (2014) undersöks hur förändringar i livsmedelspriser och hushållens inkomster påverkar efterfrågan på mat och kostens sammansättning hos brittiska hushåll under perioden 1975-2000. Resultaten visar att när hushållen blir rikare substituerar de mellan olika livsmedelsprodukter men inte nödvändigtvis mot mer näringsriktig mat. En slutsats som dras är att det genomsnittliga dagliga individuella kaloriintaget skulle förändras mycket långsamt på grund av förändringar i livsmedelspriserna.

4.1.1 Den svenska jordbrukspolitikens påverkan

Under perioden från andra världskriget till 1990 var det produktionsmålet som oftast stod i centrum för den svenska jordbrukspolitik. Målet med politiken var att tillräckligt mycket livsmedel skulle produceras i landet för att klara försörjningen både under fredstid och vid en eventuell avspärrning. För att nå produktionsmålet tillförsäkrades jordbrukarna en viss inkomstnivå. De viktigaste medlen för att nå inkomstmålet var att skydda de svenska producentpriserna från importkonkurrens och att lyfta ut pristryckande överskott på den svenska marknaden. Prisnivån för jordbruksprodukterna fastställdes efter årliga förhandlingar mellan producenterna och staten. Kostnaderna för stödet till jordbruket betalades genom att konsumenterna fick betala ett högre pris än det pris som rådde på världsmarknaden. En stor del av kostnaden för att exportera spannmål betalades genom att det togs ut en avgift på den spannmål som sedan användes för livsmedelsändamål inom landet. Inom mejeriområdet tillämpades en omfattande prisreglering för att utjämna pris-skillnader mellan olika produkter. För konsumenterna innebar det ett högre pris för konsumtionsmjölken och ett lägre pris för osten än vad som annars skulle gällt. Osäkerhet om vilka avgifter som skulle tillämpas gjorde inte sällan att industrin tvekade om att utveckla nya produkter. Ett exempel på detta var att grädde baserad på vegetabilisk råvara bromsades genom att denna produkt skulle omfattas av mejeriregleringen

En snabb minskning av den svenska jordbruksproduktionen under 1960-talet ledde till kraftiga prisökningar för att hejda utvecklingen. Protester från konsumenterna, de s.k. Skärholmenfruarna, ledde till att regeringen införde prisstopp för flera viktiga baslivsmedel. För att kompensera jordbrukarna för kostnadsökningar sköt statsmakterna till pengar från statsbudgeten. Ett viktigt motiv för att införa livsmedels-subventioner var att stödja låginkomsttagarna som använder en stor del av sin inkomst för inköp av livsmedel.

⁴⁸ Jordbruksverket (2009b).

De olika marknadsregleringarna som tillämpades i leden mellan producenter och konsumenter medförde att signalerna från marknaden inte nådde producenterna. Regleringen ledde ofta till obalans mellan produktion och konsumtion och att produktutvecklingen blev långsam.

4.2 EU-inträdets betydelse

I och med EU-medlemskapet år 1995, påbörjades en anpassning till EU: s gemensamma jordbrukspolitik. Före medlemskapet hade priserna på livsmedel stigit mer än priserna för andra varor men i början av 1990-talet, i samband med 1990-års livsmedelspolitiska beslut att den dåvarande reglerade jordbruks- och livsmedelssektorn skulle marknadsanpassas, sjönk priserna istället och efter en viss ökning har de varit relativt stabila sedan dess.

I rapporten ”Femton år som medlem i EU – förändringar i konsumtionsmönstret”⁴⁹, redovisades effekterna som medlemskapet hade på konsumtionen av vissa livsmedel under perioden 1994-2008. Bland annat visar rapporten att konsumtionen av färskt och fryst kött ökade relativt kraftigt och har sedan visat en stadigt uppåtgående trend under de år Sverige varit medlem i EU. En trolig orsak till denna ökning av konsumtionen är den ur konsumentsynpunkt gynnsamma konsumentprisutvecklingen på kött. Kött har blivit relativt sett billigare jämfört med övriga livsmedel. Under samma period minskade konsumtionen av mjölk. Även konsumtionen av smör och margarin minskade. Däremot ökade konsumtionen av frukt och grönsaker och av alkoholdrycker.

Rapporten visade att konsumtionen av hälsosammare livsmedelsprodukter ökade och produkter som vanligtvis associeras med en mindre nyttig livsstil minskade. En del av förändringarna i konsumtion kan troligtvis förklaras av olika globala trender såsom en fokusering på hälsa liksom en allt mer internationell matkultur. Troligtvis är det en kombination av både ekonomiska och icke-ekonomiska faktorer som påverkat utvecklingen av livsmedelskonsumtionen sedan år 1995 då Sverige blev medlem i EU och inte medlemskapet i sig. Medlemskapet kan dock möjligtvis ha haft en viss inverkan på utvecklingen av konsumtionen, bland annat för kött och tillfälligt för till exempel ris vars prisnivå sköt i höjden vid EU-inträdet. Även EU:s arbete som rör kost, övervikt och fetma kan ha haft betydelse.

4.3 Ändrad livsstil – ändrad efterfrågan

4.3.1 Ökad sysselsättningsgrad och demografiska förändringar

I början av 1960-talet var sysselsättningsgraden för kvinnor strax över 50 procent. Den ökade snabbt under 70- och 80-talen, och har de senaste 20 åren hållit sig någorlunda stadigt på drygt 70 procent⁵⁰. Samtidigt har behovet av mat som går snabbt att laga ökat, så kallade hel- och halvfabrikat. På lång sikt har också uteätandet ökat. Men trots att det å ena sidan finns behov av enkelhet och bekvämlighet, särskilt i vardagen, finns det å andra sidan också många konsumenter som lagar alltmer komplicerade rätter, bakar eget surdegsbröd med mera hemma (läs mer i avsnitt 4.3.3).

⁴⁹ Jordbruksverket (2012).

⁵⁰ SCB (2011). Siffrorna är inte helt jämförbara, eftersom definitionerna förändrades 1987.

Den förändring i efterfrågan på livsmedel som vi sett över tiden kan också förklaras av demografiska förändringar. Exempel på demografiska förändringar är att fler människor blir äldre, att en större del av befolkningen är svenskar med invandrarbakgrund, att fler bor i hushåll med en person och att fler har flyttat från landet till staden. Exempelvis har den ökade invandringen sannolikt påverkat efterfrågan på internationell mat.

4.3.2 Intresse för hälsa och miljö

Intresset för hälsa och en hållbar utveckling har ökat och en del av dagens livsmedelskonsumenter har ofta stor kunskap och krav på att få reda på konsumtionens effekter på hälsa, miljö, djurvälstånd med mera. En del vill köpa ekologiskt, närproducerat, rättvisemärkt, miljömärkt med mera. Fortfarande är dock denna del av befolkningen i minoritet även om den ökar.

Enligt Jordbruksverkets konsumentundersökning⁵¹ om svenskarnas matvanor och attityder till mat är det allt fler svenska konsumenter som väljer svensk och närproducerad mat. Konsumentundersökningen som gjorts under 2014 visar följande:

- 67 procent av de svarande betalar gärna lite mer för svenska råvaror (53 procent år 2011).
- 69 procent köper svenska råvaror i så stor utsträckning som möjligt (60 procent år 2011).
- 61 procent köper närproducerade produkter i så stor utsträckning som möjligt (45 procent år 2011).
- 76 procent anser att svenska bönder producerar mat av hög kvalitet (70 procent år 2011).

Vidare svarar konsumenterna i undersökningen att de köper svenska närproducerade varor för att de vill stödja den lokala ekologiska produktionen. 82 procent har angett det svaret. Sju av tio anger svaret att det är bättre för miljön.

I marknadsundersökningar som genomförts av YouGov⁵² anser nästan 75 procent av de tillfrågade att de skulle köpa klimاتمärkt mat och nästan 50 procent av de tillfrågade skulle kunna tänka sig att betala ett högre pris för en sådan produkt. Dock visar det sig att marknadsandelen för exempelvis klimاتمärkt mjölk är väldigt liten. I en studie av Matsdotter m.fl. (2014) genomförs ett fältexperiment i 17 livsmedelsaffärer i Sverige och resultaten visar att klimاتمärkningen *per se* enbart ökade efterfrågan på klimاتمärkt mjölk med ungefär 7 procent.

Samtidigt som hälsa och miljö lyfts fram som viktiga faktorer vid val av livsmedel visar forskning att andra faktorer som smak spelar större roll. Enligt Nordström m.fl.⁵³ bortser ofta konsumenter medvetet från hälso- och miljöinformation i syfte att tillåta sig själva att göra val som negativt påverkar hälsa och miljö.

⁵¹ Jordbruksverket (2014e).

⁵² Projektet Klimatcertifiering av Mat, KRAV, LRF & Svenskt Sigill (2010).

⁵³ Nordström m.fl. (2015).

4.3.3 Försäljningen av ekologiska livsmedel ökar stadigt

SCB har sedan 2004 tagit fram statistik över försäljningen av ekologiska livsmedel och drycker.⁵⁴ Enligt de senaste siffrorna har andelen ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker ökat till 4,3 procent år 2013, från 3,9 procent år 2012 och 2,0 procent år 2004. Efterfrågan fortsatte att växa under 2014 enligt siffror från exempelvis ICA, som under 2014 ökade sin försäljning av ekologiska livsmedel med 55 procent.⁵⁵ Även Coop ökade försäljningen av ekologiskt, med 40 procent.⁵⁶ Enligt en marknadsrapport från marknadsbevakaren Ekoweb ökade den totala svenska ekologiska livsmedelsförsäljningen med 38 procent under 2014, och marknadsandelen ökade till 5,6 procent⁵⁷. Enligt Ekoweb:s marknadsrapport för 2013 låg marknadsandelen på 4,3 procent det året, vilket är samma som SCB:s siffra ovan.⁵⁸

4.3.4 Matlagningskonsten har fått status

Det finns ett tydligt intresse för mat och matlagning i den svenska befolkningen, och matlagningskonsten har blivit status. Kairos Future⁵⁹ skriver bland annat följande om trender inom mat i utvärderingen av kommunikationsinsatserna för arbetet med ”Sverige – det nya matlandet” under 2010-2014:

54 SCB (2014).

55 ICA-gruppen (2015).

56 Coop (2015).

57 Ekoweb (2015).

58 Ekoweb (2014).

59 Danielsson m.fl. (2015).

Jakten på den äkta maten 2.0

Då konsumenter oroar sig för den industrialiserade maten söker de sig istället till alternativ som känns mer "äkta". Äkthetsdimensionen i maten har att göra med att vi vill känna en närhet till maten. Vi vill veta vad den innehåller, vi vill gärna handla säsongsmat och lokalt. Genom att knyta maten tydligare till de som faktiskt producerar den och att dessa upplevs som småskaliga "äkta" producenter verkar vi uppleva maten mer äkta. Vad som upplevs som äkta skiljer sig dock mellan olika människor.

Att tänka säsongsmat, regionalitet, ursprung och småskaligt brukar förknippas med äkthet. Inom livsmedelsindustrin till exempel, har det blivit vanligare med småskaliga affärsmodeller. Ölbryggerier, ciderbryggerier, ysterier och mejerier dyker upp i mikroformat över hela världen.

Kockarna är de nya rockstjärnorna - ökad status för matkunskap

Det finns ett tydligt intresse för mat och matlagning bland allmänheten. Utöver den sinnliga upplevelsen att se hur en måltid växer fram ur råvarorna, har matlagningskonsten blivit status. Enligt färskva siffror tycker 61 procent av de nordiska konsumenterna att det är imponerande med människor som kan laga mat¹⁰, och 63 procent imponeras av de som kan improvisera i köket. Den här hypen har drivits på av det ökande antal matprogram och matböcker som vi exponeras mot. Hela Sverige bakar, Sveriges mästarkock, Dessertmästarna, Grillmästarna och alla deras olika nationella varianter har ökat våra matkunskaper och introducerat oss till en ny värld av nya kökstekniker, köksprylar och ingredienser. Man kan alltså säga att maten kontinuerligt erövrar sin plats i samhället.

Från smakupplevelse till helhetsupplevelse

Automatisering av produkttillverkning gör att resurser frigörs för att utveckla och leverera upplevelser. Allt fler betonar upplevelser och egen utveckling när den materiella tryggheten tas för given. Företag som kan skapa upplevelser eller en känslomässig attraktion kring sina produkter och varumärken kan ta bättre betalt och skapa försprång. Men konkurrensen är hård, "allt är redan upplevt". Utvecklingen drivs mot allt mer unika upplevelser där kunden själv är delaktig i skapandet, t.ex. baka bröd i bagarstugan, valla får, laga mat, utveckla sin konstnärliga förmåga, göra upp eld, lära sig fiska med nät, upptäcka gamla hantverk. För att en upplevelse ska leverera ett större mervärde och betraktas som transformativ ska den också förändra oss. Vi äter oss till hälsa (t.ex. goji-bär, Noni-dryck, etc). Vi använder också maten för att uppnå en viss status (t.ex. äta sushi med pinnar utan att doppa riset i såsen), uttrycka identitet (genom att välja vissa krogar eller varumärken), utöva connessieurskap (kunskap om viner, olivoljor, avancerade matlagningsredskap). På så vis hjälper oss matupplevelserna till att transformeras till nya och bättre människor (kunnigare, hälsosammare, coolare) på olika sätt.

Källa: Danielsson m.fl. (2015).

5 Matkonsumtionen i ett internationellt perspektiv

Livsmedelsproduktionen har blivit allt mer internationaliserad under senare år. Även vår livsmedelskonsumtion har förändrats och vi påverkas ofta av vad som produceras och konsumeras i andra länder. Trender som uppstår i ett land sprids snabbt till andra länder och det blir allt enklare att hitta matprodukter från olika kulturer i svenska butikshyllor och i exempelvis restauranger. Trots den ökade globaliseringen skiljer sig dagens matvanor i Sverige på många sätt från hur matvanorna ser ut i andra länder och dagens matvanor föder även frågor inför vår framtida konsumtion. För att få en bild av utvecklingen har vi därför valt att titta på hur livsmedelskonsumtionen ser ut i några andra länder.

I följande exempel jämför vi svenska matvanor med matvanor i elva andra länder i världen. Våra grannländer Norge, Danmark och Finland ingår i jämförelsen, och förväntas ha liknande matvanor. Grekland finns med som exempel på ett land där medelhavskosten är vanlig och USA och Storbritannien som exempel på länder där utbudet av mat som innehåller tomma kalorier är stort. Polen finns med som ytterligare ett grannland, som representant för ett land i Central/Östeuropa. Argentina är exempel på ett land där exempelvis köttkonsumtionen förväntas vara hög, liksom Japan är ett land där konsumtionen av fisk förväntas vara hög. Kina och Indien är exempel på två växande ekonomier.

Vi har valt ut ett antal livsmedelsgrupper att titta närmare på främst ur folkhälso-synpunkt. Vi gör dock inga värderingar av näringsinnehåll och dylikt, då det ligger under Livsmedelsverkets och Folkhälsomyndighetens anvarsområden. Syftet är enbart att ge en bild av hur de svenska matvanorna ser ut i förhållande till andra länder.

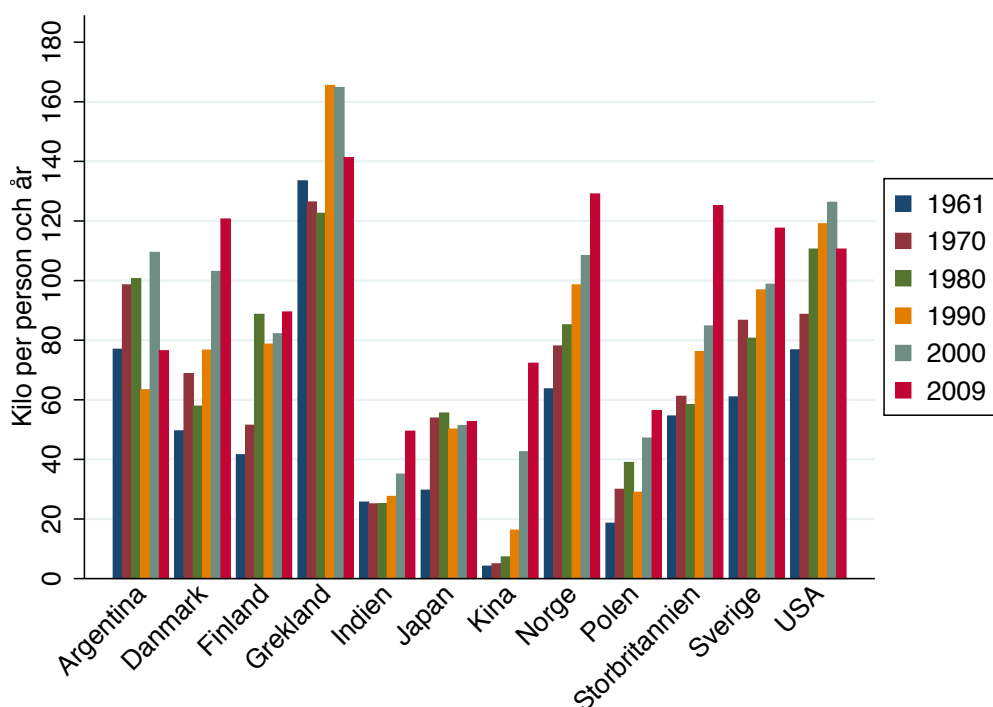
Statistiken kommer från FAO:s (Food and Agriculture Organisation) statistikdatabas "Food supply quantity (kg/capita/yr)". Vi har valt att titta på konsumtionsutvecklingen mellan åren 1961 och 2009. Att notera är att siffrorna inte är direkt jämförbara med Jordbruksverkets konsumtionsstatistik för Sverige, då det kan förekomma olikheter i definitionerna av olika produkter. Dessutom kan det skilja sig åt i vilken enhet de redovisas. I FAO:s statistik anges enheten kilo per person för alla varor, inklusive drycker. Utifrån dessa förutsättningar bör de specifika värdena i analysen tolkas med viss försiktighet. Det primära syftet är i stället att ge en bild av storleksordningen mellan länderna.

5.1 Svenskarna konsumerar mer frukt men mindre grönsaker än genomsnittet

Tittar vi på konsumtionen av frukt (se figur 37) så ser vi att svenskarna konsumerar något mindre frukt än andra jämförbara länder som Danmark och Norge, men jämför man med Grekland så är vår fruktkonsumtion betydligt lägre. Polen uppvisar också en låg konsumtion av frukt. Konsumtionen av frukt är även låg i länder som Japan, Kina och i synnerhet i Indien. Under perioden 1961–2009 har konsumtionen av frukt ökat betydligt i flera länder. I exempelvis Sverige har konsumtionen ökat med drygt 90 procent. Konsumtionen av frukt har dessutom ökat

under hela perioden (undantaget 1980). En liknande utveckling kan ses i länder som Danmark, Storbritannien, Polen m.fl. Även Kina visar en kraftig ökning av konsumtionen av frukt, särskilt från slutet av 1980-talet. Konsumtionen av frukt har ökat med över 1 700 procent från år 1961. Detta har troligtvis med landets ekonomiska utveckling att göra.

När det gäller konsumtionen av frukt och grönsaker i Grekland så stämmer det överens med bilden av den traditionella kosten i Medelhavsländerna, vilket var väntat. Medelhavskosten kännetecknas av en hög konsumtion av vegetabilier (frukt, grönsaker, spannmål, potatis, bönor, nötter och frön), olivolja, mejeriprodukter (främst ost och yoghurt), en viss konsumtion av fisk och fågel och en låg konsumtion av rött kött. I kosten ingår även vin som konsumeras i låga till måttliga mängder, normalt i samband med måltider.⁶⁰ Av de undersökta länderna har Grekland den högsta konsumtionen av frukt per person och år (141,3 kg/år) vilket dock är en minskning jämfört med åren 2000 och 1990. Jämfört med år 1961 har konsumtionen av frukt endast ökat med knappt sex procent, vilket tyder på att konsumtionen av frukt traditionellt sett varit hög i Grekland.

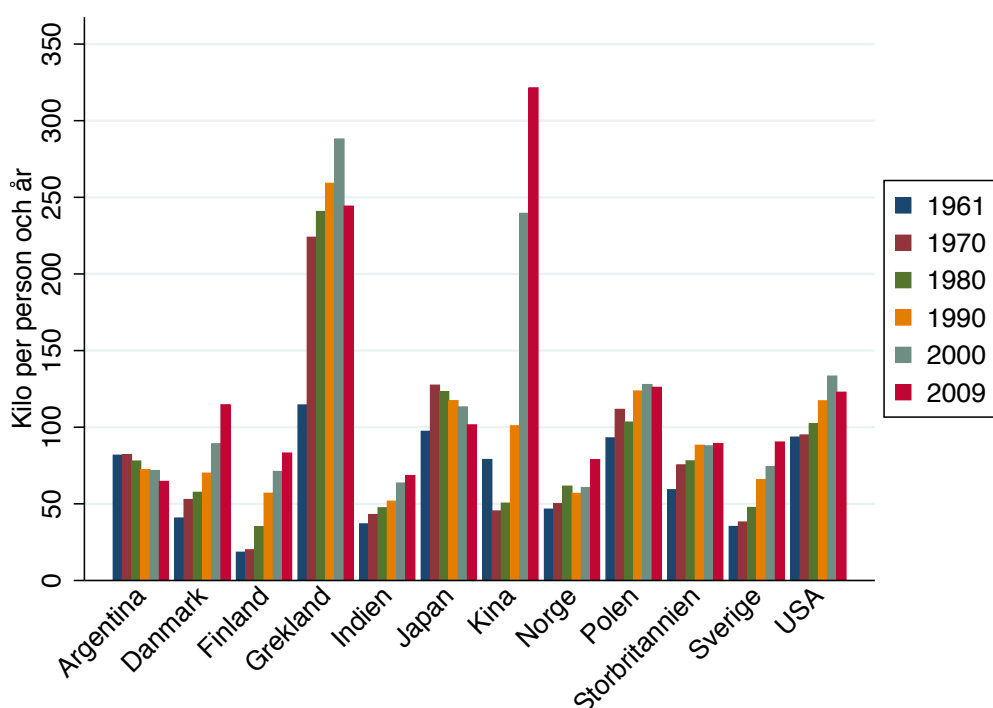

Figur 37 Konsumtionen av frukt i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

⁶⁰ Willett m.fl. (1995).

Den traditionella kinesiska kosten med mycket grönsaker visar sig också i den tillgängliga statistiken (se figur 38). Konsumtionen av grönsaker i Kina har ökat kraftigt, särskilt under senare år, vilket till viss del har att göra med den traditionella kinesiska kosten som består av en låg konsumtion av kött- och mejeriprodukter och en hög konsumtion av grönsaker och andra vegetabiliska produkter.⁶¹ Konsumtionen av grönsaker i Kina har ökat med över 300 procent jämfört med år 1961 och med drygt 200 procent jämfört med år 1990. Vi kan dessutom se en kraftig ökning av konsumtionen av grönsaker i slutet av 1980-talet och fram till år 2009. Dessa utvecklingstrender kan bero på den ekonomiska tillväxten. En studie publicerad 2014 visar dock att konsumtionsmönstret är på väg att ändras i Kina.⁶² Konsumtionen visar ett allt större intag av matolja och animaliska livsmedel, vad som ibland beskrivs som en västerländsk kost, vilket även det troligtvis beror på den ekonomiska tillväxten.

Figur 38 Konsumtionen av grönsaker i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

⁶¹ Department of Nutrition and Food borne Disease Prevention, Jiangsu Provincial Centre for Disease Control and Prevention, Nanjing, China.

⁶² Zhang m.fl. (2014).

I Sverige har konsumtionen av grönsaker ökat med över 150 procent över den uppmätta perioden och en liknande utveckling kan ses i flera andra jämförbara länder som Danmark och Storbritannien. Trots detta ligger den svenska konsumtionen av grönsaker under genomsnittet för de studerade länderna. I Finland har ökningen varit hela 350 procent under samma period. Den kraftiga utvecklingen av konsumtionen av grönsaker i flera olika länder kan bero på dels den ökade tillgängligheten av olika grönsaker under hela året samt att konsumenterna väljer att handla mer grönsaker av till exempel hälsoskäl. Den starka utvecklingen kan dock vara på väg att brytas i en del länder. I flera EU-länder har konsumtionen av frukt och grönsaker minskat de senaste åren.⁶³

5.2 Japan och Norge störst på fisk och den globala konsumtionen ökar

Traditionellt sett har konsumtionen av fisk och fiskprodukter varit hög i länder som exempelvis Norge och Japan, det vill säga länder med en historiskt sett stark fiskesektor. Studier från 1960-talet visar att konsumtionen av fisk i vissa delar av Japan var betydligt högre än i vissa andra länder som till exempel USA.⁶⁴ Siffrorna visar samtidigt att den globala konsumtionen av fisk och skaldjur kontinuerligt ökat mellan 1961 till 2009.

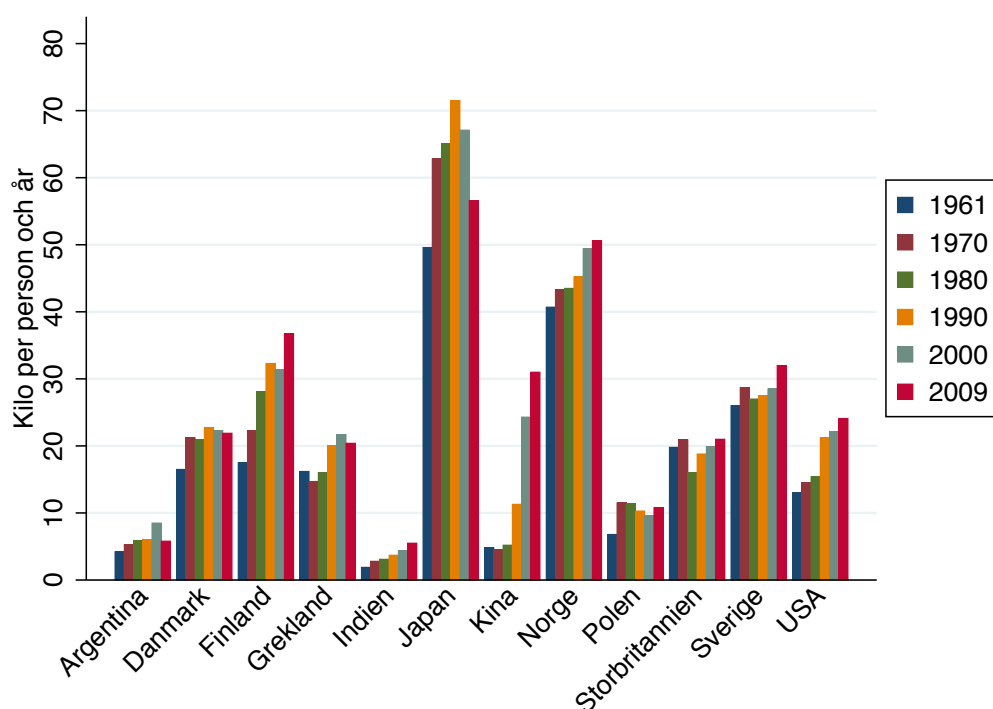
Figur 39 nedan visar att konsumtionen av fisk är fortsatt hög i länder som Japan och Norge, och lägre i Argentina, Polen, Indien och USA. I Japan och Norges fall har konsumtionen av fisk och skaldjur varit relativt stabil mellan 1961 och 2009 vilket ytterligare visar betydelsen av traditionella konsumtionsvanor. Tittar man vidare på konsumtionsutvecklingen av fisk och skaldjur mellan 1961 och 2009 så kan vi konstatera att konsumtionen av dessa produkter ökat kraftigt i Kina (närmare 550 procent). Detta kan i likhet med konsumtionen av frukt och grönt bero på den ekonomiska utvecklingen och internationella trender. Andra studier har visat att en ekonomisk tillväxt, urbanisering och globalisering leder till en förändring av traditionell asiatisk kost till kost med ett större inslag av animaliska produkter, mejeriprodukter, fetter och oljor. Globaliseringen ses ofta som drivkraften bakom denna utveckling. I en studie om inkomsternas effekter på konsumtionen i Kina, genomförd av USDA (United States Department of Agriculture) 2001, kunde man läsa att konsumtionen av fisk och skaldjur samt nötkött var dubbelt så stor i urbaniserade områden med höga inkomster jämfört med urbaniserade områden med låga inkomster.⁶⁵

63 Freshfel (2014).

64 Kromhaut m.fl. (1989).

65 Hsu m.fl. (2002).

Även urbanisering påverkar konsumtionen. USDA:s studie visade även att nötköttskonsumtionen skulle stiga med cirka 5 procent om urbaniseringsgraden i Kina ökade till 50 procent, medan konsumtionen av fjäderfä och ägg skulle stiga omkring 14 procent och fiskkonsumtion med 16 procent. Däremot skulle konsumtionen av grönsaker vara relativt opåverkad. Den snabba spridningen av globala livsmedelskedjor och snabbmatsrestauranger förstärker dessa trender.⁶⁶ I Sverige kan vi se att konsumtionen av fisk och skaldjur endast ökat med cirka 20 procent mellan 1961 och 2009. Vad som ytterligare kan vara värt att notera är att konsumtionen av fisk och skaldjur är mycket begränsad i Argentina och Indien vilket sannolikt beror på betydelsen av den traditionella kosten.

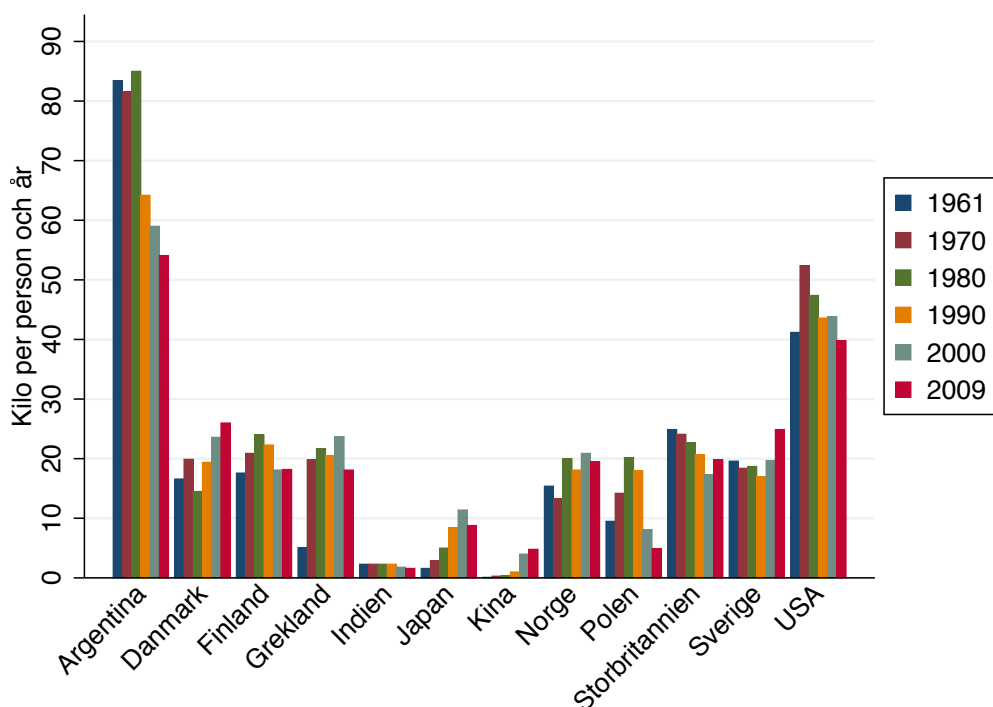

Figur 39 Konsumtionen av fisk och skaldjur i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

⁶⁶ Pingali (2007).

5.3 I länder med stor köttproduktion är också konsumtionen av kött hög

Figur 40 Konsumtionen av nötkött i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

Figur 40 ovan visar att länder som USA och Argentina har en hög konsumtion av nötkött vilket sannolikt har att göra med den traditionellt höga produktionen av kött i dessa länder. Konsumtionen av nötkött har dock minskat betydligt i Argentina vilket kan bero på den ekonomiska krisen. Statistiken visar också att konsumtionen av kött ökar i flertalet länder om man jämför med konsumtionen år 1961, dock har konsumtionen minskat något i flera länder under senare år. Detta kan återigen bero de senaste årens lågkonjunktur. Enligt FAO har den totala köttkonsumtionen ökat relativt stadigt under perioden 1961–2003 i USA, EU och för världen som helhet. Tittar man närmare på nötköttkonsumtionen i USA visar studier från USDA att den totala köttkonsumtionen nästan har fördubblats mellan 1909 och 2007. Samma studier visar att konsumtionen av fjäderfäkött ökat de senaste decennierna och utgör en betydande andel av det kött som konsumeras i USA. Konsumtionen av nötkött verkar samtidigt ha minskat under senare år vilket stämmer överens med statistiken från FAO.⁶⁷ I Indien är konsumtionen av nötkött mycket låg vilket troligtvis har religiösa orsaker.⁶⁸

⁶⁷ Daniel m.fl. (2011).

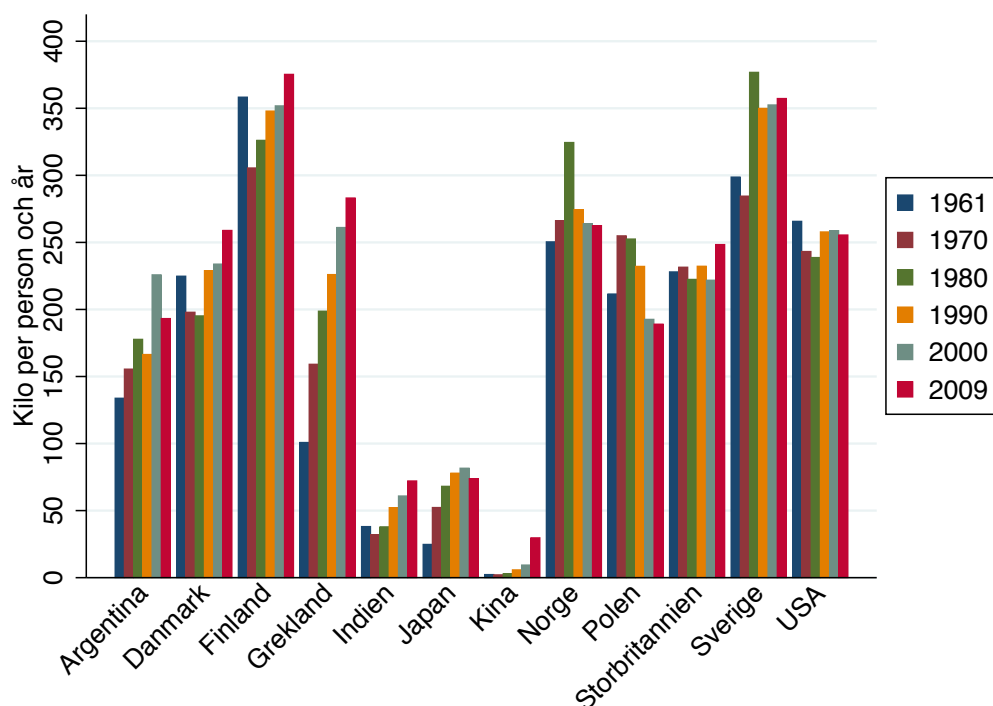
⁶⁸ Hunt (1977).

Figur 40 visar också att den svenska konsumtionen av kött ökat med drygt 30 procent mellan 1961 och 2009. Vad som är intressant är att denna konsumtionsökning i stort sett har inträffat mellan 2000-2009.

5.4 Svenskar och finländare konsumerar mest mjölkprodukter

Figur 41 nedan visar att konsumtionen av mjölk är hög i Sverige och Finland medan den är betydligt lägre i länder som Japan, Kina och Indien. Detta stämmer överens med den bild som traditionellt finns om konsumtionen av mjölk i dessa länder. Historiskt sett har konsumtionen av mjölk varit mycket hög i till exempel Finland, där konsumtionen på 1960-talet var över 1 liter per dag, att jämföras med konsumtionen i Kina som i stort sett var noll.⁶⁹

Intressant att notera är att konsumtionen av mjölk ökat något i Finland mellan 2000 och 2009. Även Grekland visar en något ökad konsumtion medan konsumtionen av mjölk i Danmark minskat. I stort sett är dock konsumtionen stabil i de olika länderna.

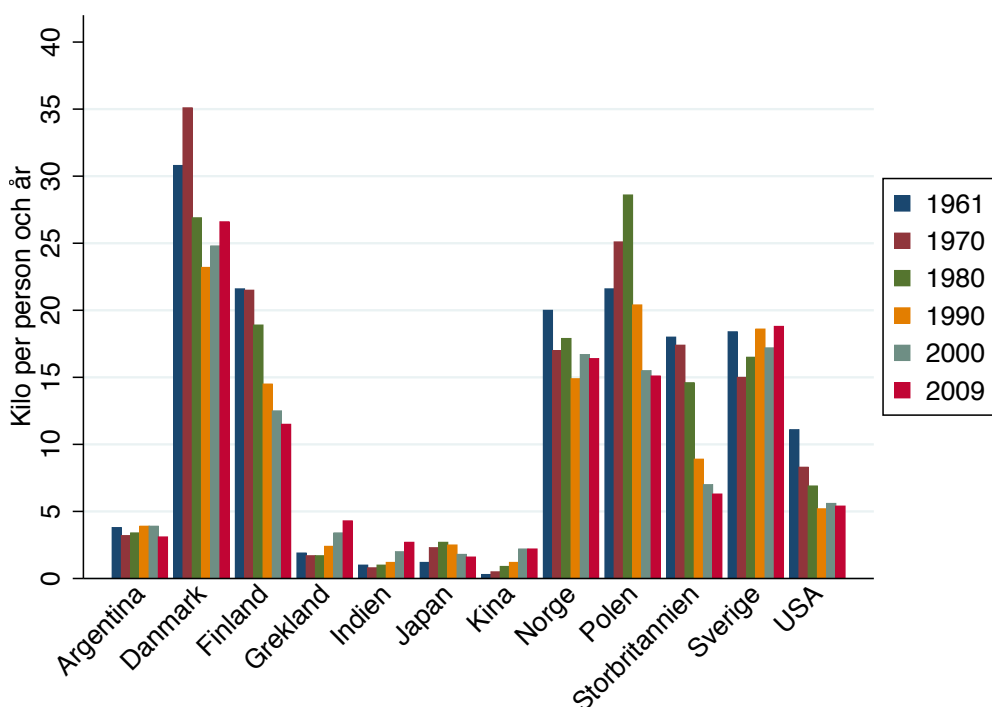
Figur 41 Konsumtionen av mjölk i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

⁶⁹ Kromhout m.fl. (1989).

5.5 Animaliska fetter stort i Skandinavien

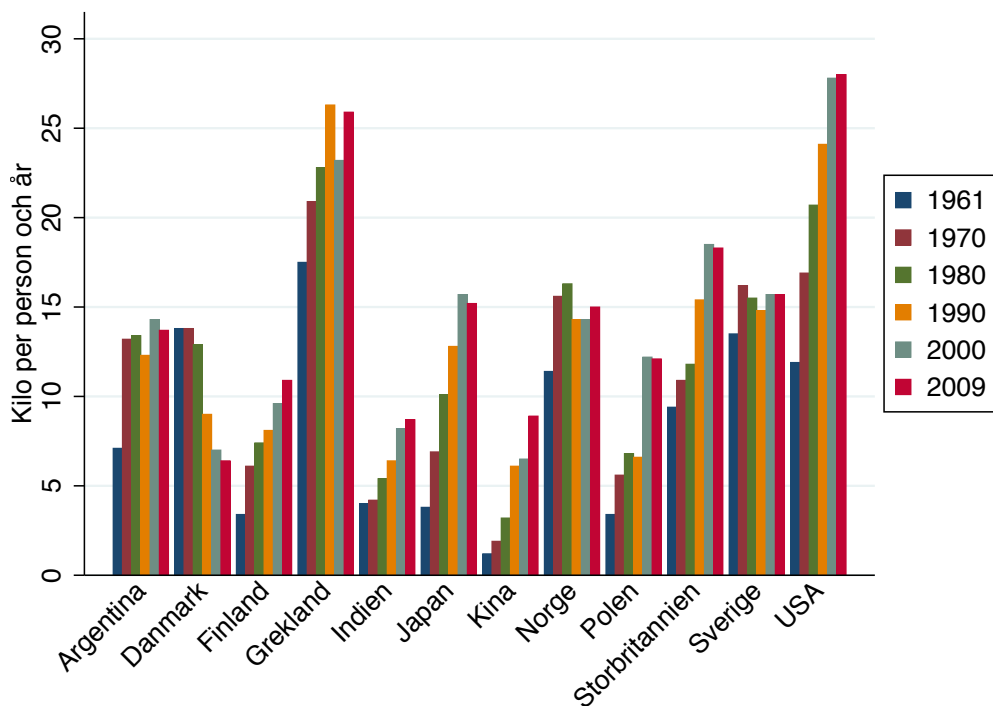
Konsumtionen av oljor och fetter (figur 42 nedan) följer det mönster som brukar framgå av den globala livsmedelskonsumtionen. Konsumtionen av dessa produkter är hög i utvecklade länder och i synnerhet i västerländska länder. I Skandinavien konsumeras mycket animaliska fetter och i länder som USA är konsumtionen av vegetabiliska fetter hög. Samtidigt ser vi av statistiken att konsumtionen av dessa produkter är relativt låg i länder som Japan, Kina och Indien, men även Grekland och Argentina. Figuren visar även att konsumtionen av dessa produkter minskat något i flera länder mellan åren 2000-2009, vilket kan bero på den ökade medvetenheten om kostens betydelse för hälsan. I Sverige har dock konsumtionen av animaliska fetter ökat under samma period.

Figur 42 Konsumtionen av animaliska fetter i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

Konsumtionen och konsumtionsutvecklingen av vegetabiliska oljor (figur 43) är relativt lik i de olika länderna, med undantag för Grekland och USA som har en betydligt högre konsumtion. I Greklands fall har detta troligtvis att göra med den traditionella kosten i medelhavsländerna som bland annat kännetecknas av en hög konsumtion av olivolja.

Figur 43 Konsumtionen av vegetabiliska oljor i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

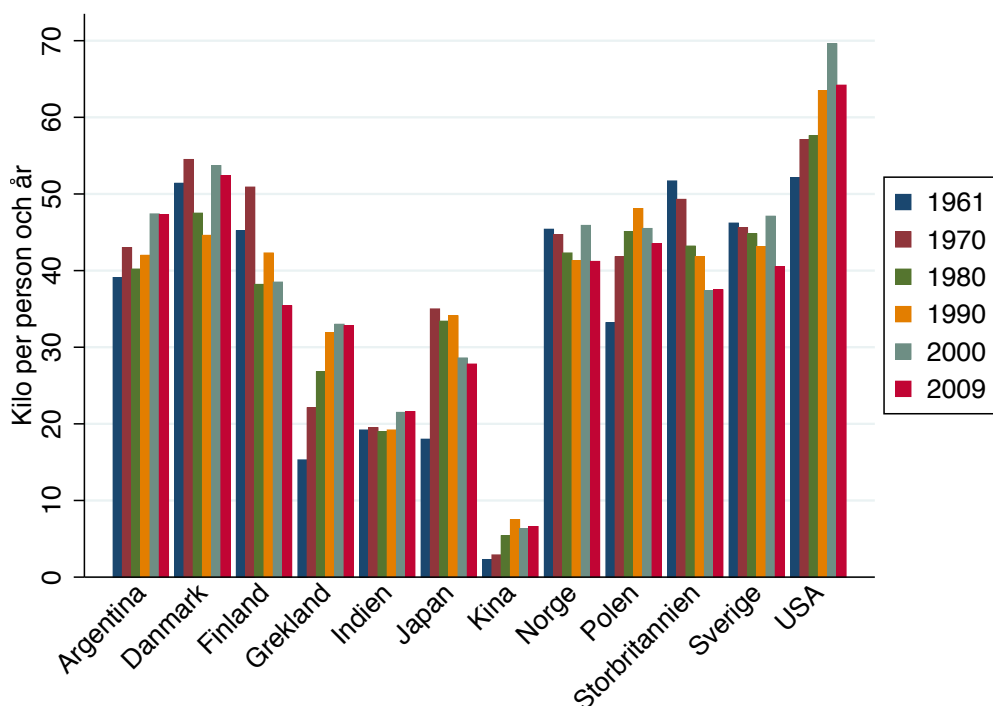
5.6 Sockerkonsumtionen högst i USA och lägst i Kina

Konsumtionen av socker och sötningsmedel (figur 44) har minskat i stort sett i alla de undersökta länderna, särskilt mellan åren 2000 och 2009 (med undantag för Kina, Indien och Storbritannien vilka dock uppvisar mycket små ökningar). I Sverige har minskningen varit hela 14 procent. Minskningen av sockerkonsumtionen beror troligtvis på de senaste årens debatt om övervikt och hälsa då en ökad konsumtion av energirika livsmedel, exempelvis socker, anses ha en betydande inverkan på hälsan.⁷⁰

Att notera är dock att sötningsmedel inte ingår i den svenska konsumtionsstatistiken, vilket innebär att minskningen av konsumtionen av socker inkl. sötningsmedel enligt FAO:s siffror kanske egentligen bara omfattar en minskning av sockerkonsumtionen, och att den kan ha ersatts av en ökning av konsumtionen av sötningsmedel. Det finns tyvärr ingen officiell statistik ännu som med säkerhet kan visa detta.

I USA konsumerades nästan dubbelt så mycket socker och sötningsmedel som i Grekland år 2009 (64,2 kg per person och år jämfört med 32,8 kg). Jämfört med länder som Kina var konsumtionen av socker och sötningsmedel i USA nästan tio gånger så stor. I Sverige låg konsumtionen av socker och sötningsmedel på knappt två tredjedelar av konsumtionen i USA enligt FAO:s statistik.

⁷⁰ WHO (2003).

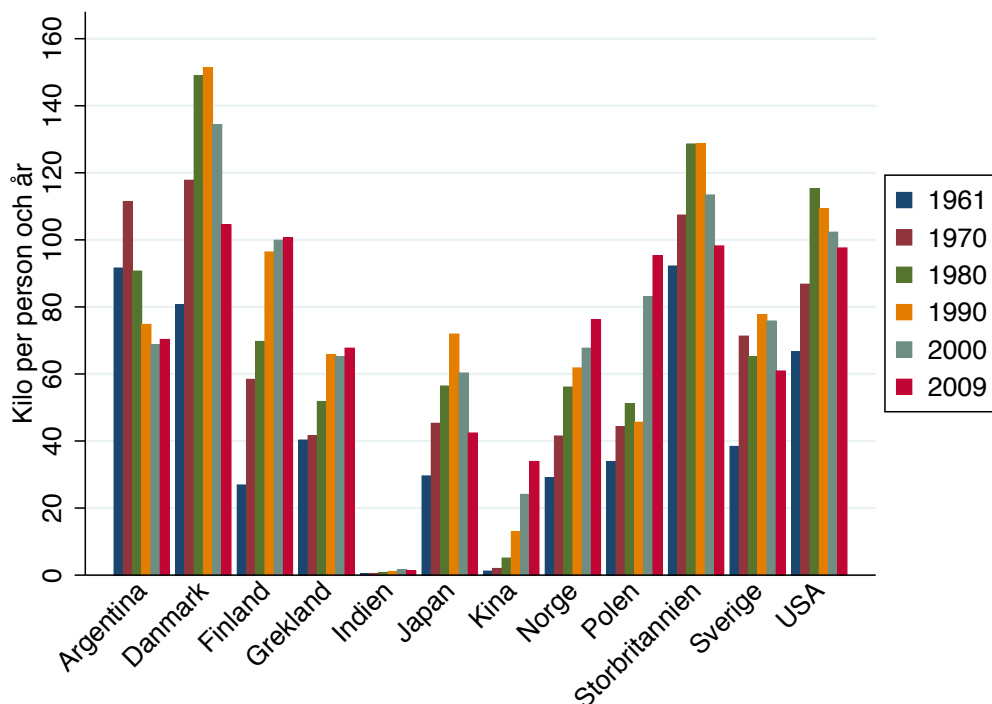

Figur 44 Konsumtionen av socker inkl. sötningsmedel i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

5.7 Alkoholkonsumtionen minskar i flera länder

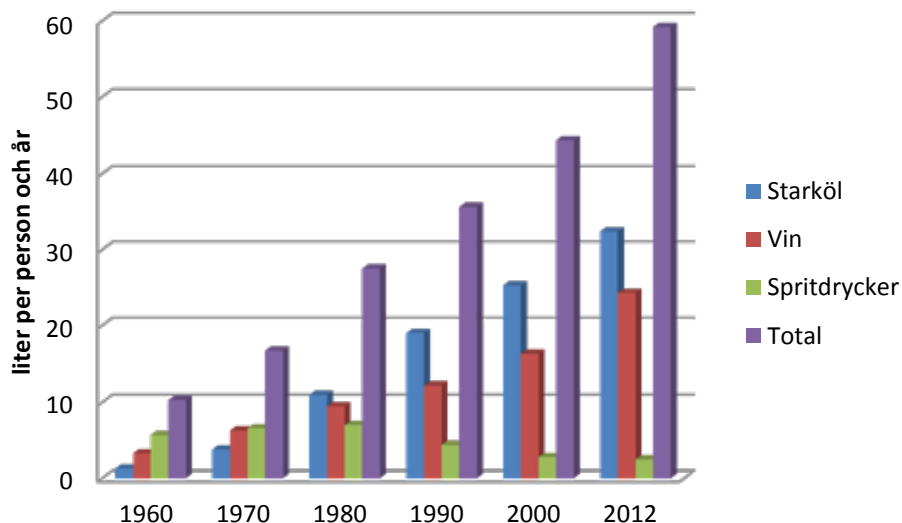
Konsumtionen av alkoholhaltiga drycker (figur 45 nedan) har minskat i flera länder jämfört med år 1990. Exempelvis har konsumtionen minskat med cirka 30 procent i Danmark och 20 procent i Storbritannien. I vissa länder har dock konsumtionen av alkohol ökat. I Kina exempelvis har konsumtionen ökat med över 150 procent och i Polen med närmare 100 procent. Under samma period har alkoholkonsumtionen i Norge ökat med knappt 25 procent.

Figur 45 Konsumtionen av alkoholdrycker i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, 1961–2009

Källa: FAO

Enligt FAO:s statistik har den svenska konsumtionen av alkoholdrycker minskat med drygt 20 procent sedan år 1990, från 77,7 liter per person och år till 60,9 liter. Dock uppvisar Jordbruksverkets konsumtionsstatistik en något annorlunda bild. Enligt denna statistik (figur 46) har konsumtionen av alkoholhaltiga drycker kontinuerligt ökat sedan 1960-talet. Statistiken visar samtidigt att konsumtionen av starksprit minskat men att konsumtionen av både starköl och vin ökat.

Figur 46 Konsumtionen av starköl, vin och spritdrycker i Sverige, liter per person och år, 1961–2009

Källa: Jordbruksverkets statistikdatabas, egen bearbetning

Alkoholkonsumtionen i Sverige består av både den så kallade registrerade konsumtionen och den oregistrerade konsumtionen, där den oregistrerade konsumtionen består av alkoholdrycker som inte statistikförs, exempelvis privatinförsel. Detta gör att det kan vara svårt att få en korrekt bild över hur konsumtionen av alkoholdrycker ser ut. Studier pekar på att alkoholkonsumtionen varierat kraftigt under tidsperioden 1960–2012 med en tydlig ökning av konsumtionen efter år 2004. Samtidigt har konsumtionsmönstret i Sverige ändrats. 1980 svarade spritdrycker för hälften av den totala konsumtionen. Idag är vin den dominerande alkoholdrycken. Även starkölens andel av den totala konsumtionen har ökat, däremot har övrig öl, det vill säga folköl och lättöl, minskat sin andel av totalkonsumtionen.⁷¹

5.8 Traditionell kost eller ett likartat globalt konsumtionsmönster?

Enligt OECD-FAO (2014) så är ökande inkomster, urbanisering och till en viss del en globalisering av vissa matvanor orsaken till ändrade kostvanor globalt. Detta visar sig i mindre spannmålsbaserad kost och mer diversifierad kost med mer protein. Samma faktorer leder också till ökad efterfrågan på bearbetade livsmedel och halvfabrikat.⁷²

Figurerna i avsnitten 5.1 - 5.7 visar att den **traditionella kosten** i stor grad påverkar konsumtionen av olika råvaror. Fisk och skaldjur konsumeras mer i länder som Norge och Japan, kött i länder som USA och Argentina, frukt och grönt i länder som Grekland och Kina och olika mjölkprodukter i länder som Sverige och Finland. Trots olika globala trender så påverkas konsumenterna främst av det som historiskt sett har kännetecknat ländernas matvanor. En faktor som dock troligtvis påverkat konsumtionen av olika livsmedel i olika länder är den **ekonomiska tillväxten**. I länder som upplevt en positiv ekonomisk tillväxt har konsumtionen av till exempel fisk och skaldjur och nötkött ökat. Den motsatta effekten kan ses i länder som påverkats negativt av den ekonomiska krisen. I dessa länder har konsumtionen av dessa produkter minskat.

Det finns dock även andra faktorer som förmodligen påverkat livsmedelskonsumtionen globalt sett. **Globalisering** och **urbanisering** ses ofta som några av orsakerna till en ökad preferens för den så kallade västerländska kosten (exempelvis kött- och mejeriprodukter, oljor och fetter samt söta drycker), särskilt i utvecklingsländer. Även handelsliberaliseringar och utvecklingen av effektiva transportsystem liksom tillväxten av multinationella livsmedelsindustrier påverkar troligtvis denna utveckling. Den ökade globaliseringen innebär förmodligen att konsumtionen av vissa produkter, i synnerhet frukt och grönt, ökar i de länder där konsumtionen av dessa produkter traditionellt sett varit relativt låg.

71 Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, <http://www.can.se>.

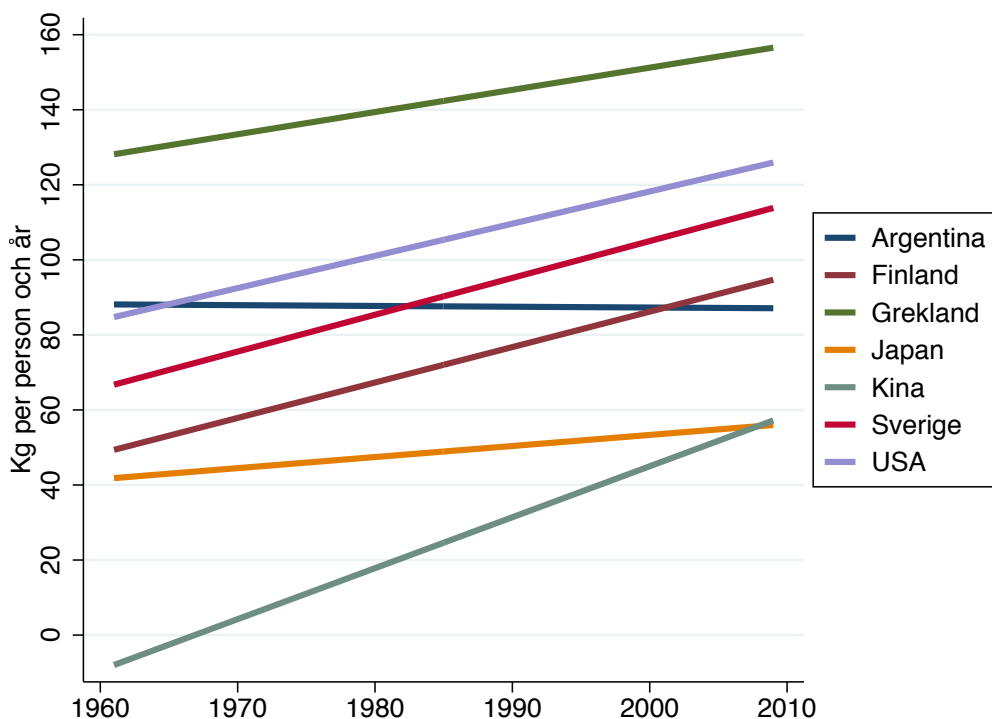
72 Se sidan 30 i OECD-FAO (2014).

5.9 Långsiktiga trender i olika länder

Troligtvis påverkas den globala konsumtionsutvecklingen av olika **trender**. Exempel på sådana trender är konsumenternas ökade medvetenhet om matens effekter på hälsan och på vår miljö vilket i förlängningen troligtvis påverkar konsumenternas val av livsmedel.

I nedanstående diagram (figur 47-51) kan vi se hur konsumtionstrenderna ser ut för olika livsmedel i olika länder. Diagrammen visar trendutvecklingen mellan år 1961 och 2009 och inte den faktiska konsumtionen under perioden. Detta innebär att konsumtionen av vissa livsmedel exempelvis kan ha ökat under vissa år mellan 1961 och 2009 men på grund av ändrade konsumtionsvanor under senare år så är konsumtionstrenden minskande.

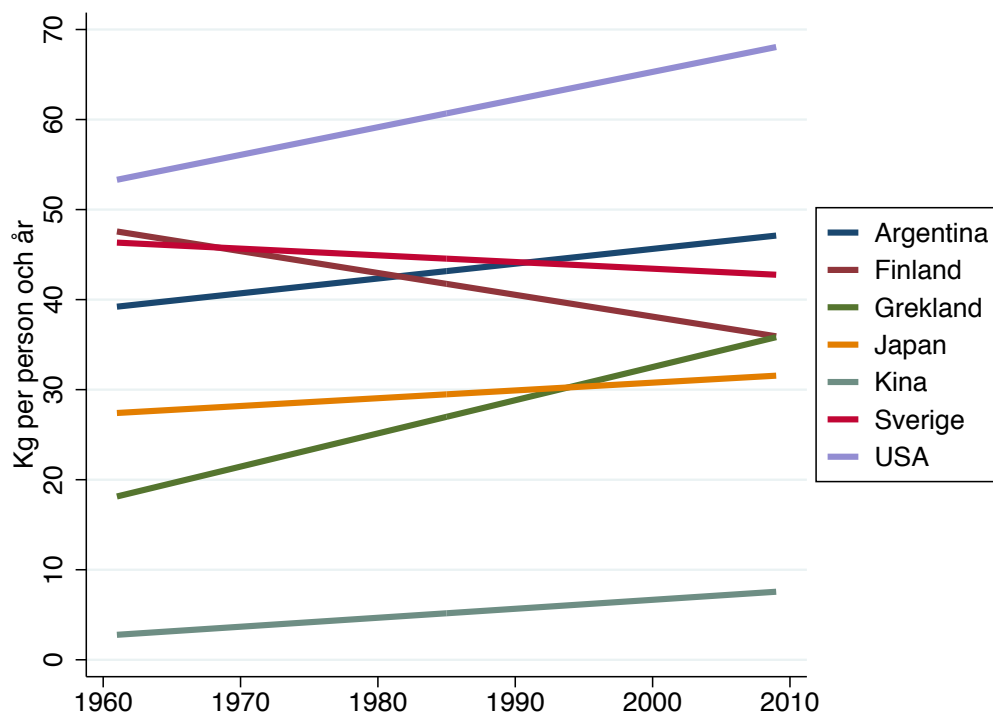
I nedanstående diagram ser vi att konsumtionen av frukt följer samma positiva utveckling i de utvalda länderna, med undantag av Argentina där utvecklingen är svagt minskande. Den globala trenden, baserat på de utvalda länderna, mellan år 1961 och år 2009, är således en ökande konsumtion av frukt.

Figur 47 Konsumtionen av frukt i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, trend 1961–2009

Källa: FAO

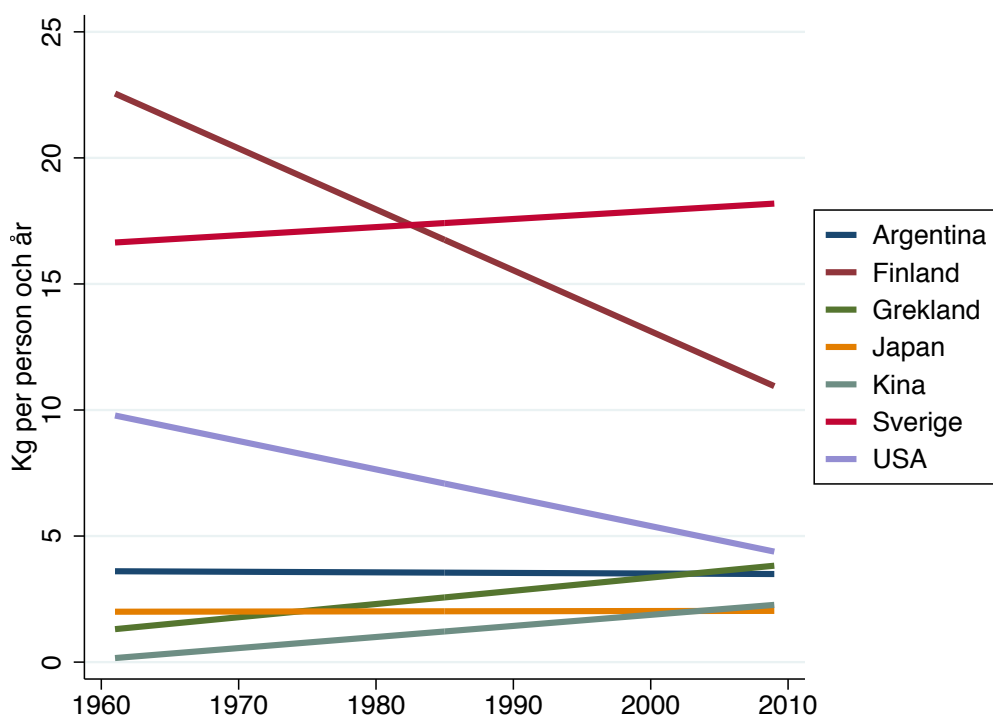
Tittar vi på konsumtionen av socker ser vi en liknande trend. I de flesta länder har det skett en ökning av konsumtionen av socker med undantag för Sverige och Finland där den långsiktiga trenden visar en minskad konsumtion. Detta kan bero på den debatt om kost och hälsa som skett i till exempel Sverige de senaste åren.

Figur 48 Konsumtionen av socker inkl. sötningsmedel i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, trend 1961–2009

Källa: FAO

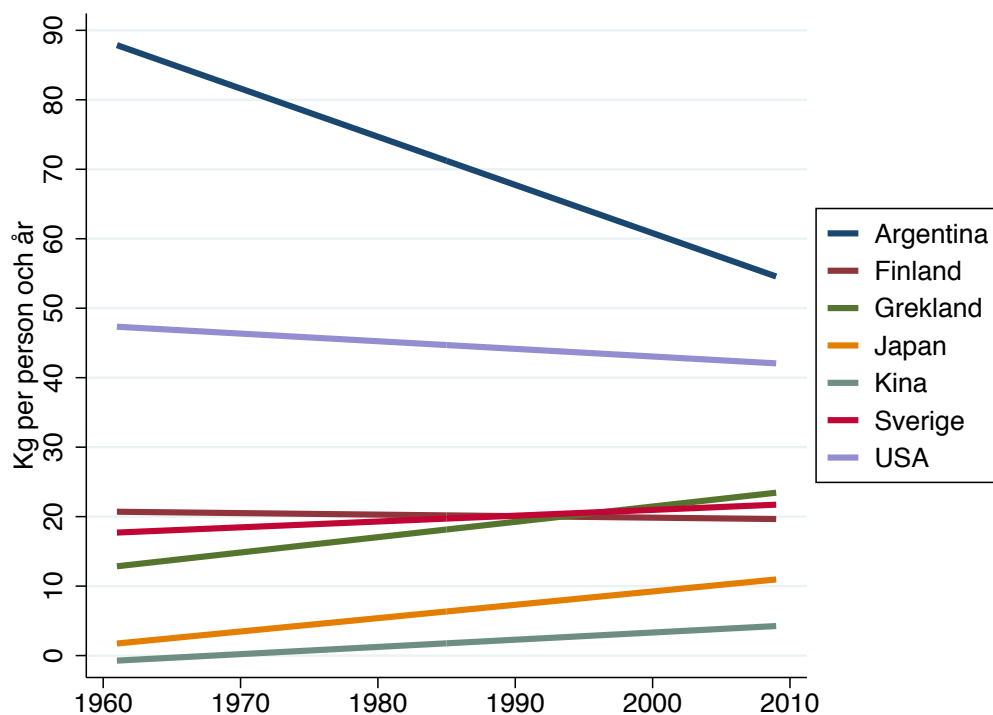
Konsumtionstrenden för animaliska fetter visar en något annorlunda utveckling. I vissa länder är trenden något ökande, i andra länder är trenden däremot mer eller mindre oförändrad eller minskande. Här kan vi se att konsumtionen av animaliska fetter är hög i framförallt Sverige men även i Finland vilket kan förklaras med den traditionella kosten. Det är svårt att peka på en särskild global konsumtionstrend för animaliska fetter vilket kan ha att göra med den ställning dessa produkter har i de enskilda ländernas produktionsstruktur och i den traditionella kosten.

Figur 49 Konsumtionen av animaliska fetter i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, trend 1961–2009

Källa: FAO

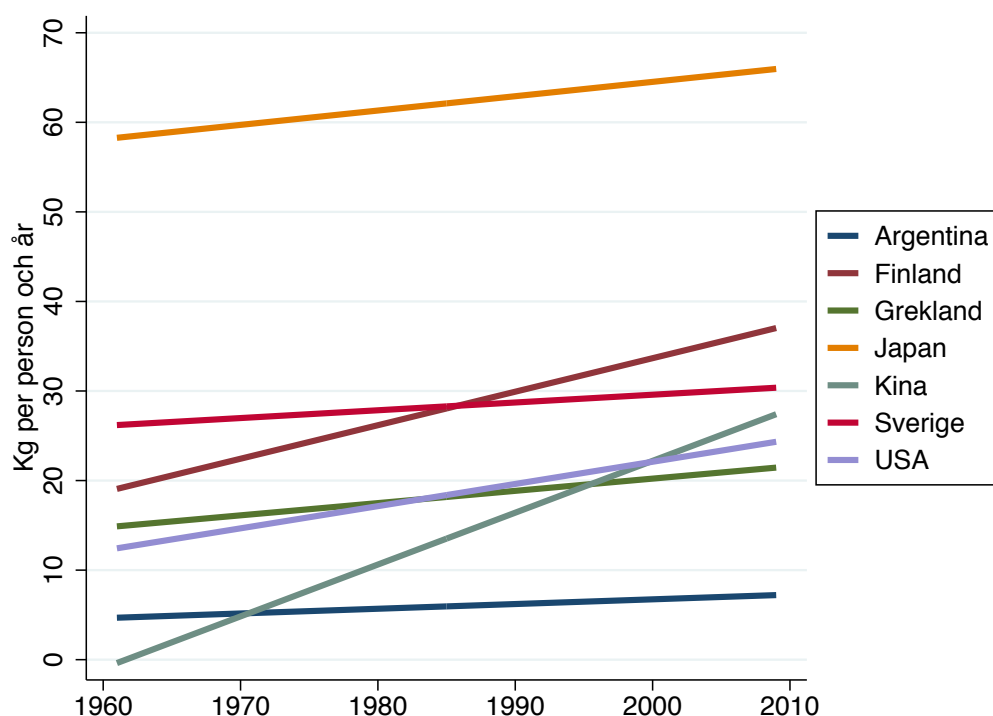
Tittar vi på konsumtionen av nötkött så ser vi en någorlunda tydlig global trend. Alla de studerade länderna uppvisar en ökande konsumtion av nötkött med undantag för Argentina som uppvisar en minskning, dock från en mycket hög nivå, och USA där den negativa förändringen är marginell. Konsumtionen av nötkött är fortsatt högst i Argentina.

Figur 50 Konsumtionen av nötkött i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, trend 1961–2009

Källa: Jordbruksverkets statistikdatabas, egen bearbetning

En liknande global trend kan vi se när det gäller konsumtionen av fisk och skaldjur. Alla de studerade länderna visar en ökande konsumtion av dessa produkter.

Figur 51 Konsumtionen av fisk och skaldjur i Sverige och ett antal länder, kilo per person och år, trend 1961–2009

Källa: Jordbruksverkets statistikdatabas, egen bearbetning

Avslutningsvis kan vi konstatera att det för vissa produkter finns en tydlig global trend som kan komma att påverka konsumtionen av dessa produkter kommande år. Frukt, socker, nötkött samt fisk och skaldjur är produkter som uppvisar en relativt tydlig konsumtionstrend och där konsumtionsutvecklingen kommande år troligtvis pekar på en fortsatt ökande konsumtion.

6 Referenser

Alfaro, P, (2011), ” Los restaurantes ‘amplían y renuevan’ su menú para no perder clients”, *El Mundo – Economía*, 16 oktober 2011.

Bagherzadeh, M., Inamura, M och Jeong, H, (2014), ”Food Waste Along the Food Chain”, *OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers*, No. 71, OECD Publishing.

Coop, (2015), ” Rekordår för ekovaror på Coop”, Pressmeddelande 2015-01-26, <https://www.coop.se/Globala-sidor/Pressrum/Pressmeddelanden---Coop-och-KF/2015/Rekordar-for-ekovaror-pa-Coop/>. Hämtat 2015-06-05.

Daniel, C, Cross, A, Koebnick, C och Sinha, R, (2011), ”Trends in meat consumption in the USA”, *Public Health Nutrition*, Vol. 14, Nr. 4, sid. 575-583.

Danielsson, J, Jönsson, H, Lázaro Morales, C och Andersson, M, (2015), ” Maten, drycken och måltidsupplevelsena – vägen för Sveriges kommunikation framåt”, Kairos Future, <http://www.kairosfuture.com>.

De Agostini, P, (2014), ”The effect of food prices and household income on the British diet”, *ISER Working Paper Series*, No. 2014-10, Institute for Social and Economic Research, University of Essex.

Delfi, (2013), *Delfi Foodserviceguide 2013*, <http://www.delfi.se/publikationer/delfi-foodserviceguide> .

Delfi, (2015), ”Kaféernas ökning fortsatte 2014”, Nyhetsbrev april 2015, <http://www.delfi.se>.

Ekoweb, (2014), ”Rekordökningar för ekologiskt 2013!”, nyhet 2014-01-30. <http://ekoweb.nu/?p=11248>. Hämtat 2015-06-01.

Ekoweb, (2015), ” Världsunik ekoökning i Sverige 2014: + 38 procent”, nyhet 2015-01-29. <http://ekoweb.nu/?p=11363>. Hämtat 2015-06-01.

Fernqvist, F, Ekelund, L och Spendrup, S, (2014), ” Potatisens framtid – En studie om konsumentens val”, LTV-fakultetens faktablad, 2014:2, SLU, Alnarp.

Flygare, I och Isacson, M, (2003), *Kap 9 Matkultur och bondelön*. Band 5 Jordbruket i välfärdssamhället (1945–2000). Det svenska jordbrukets historia. Stockholm. Natur och Kultur.

Folkhälsomyndigheten, (2014), ”Fler har fetma och övervikt”, nyhet publicerad 2014-02-25, <http://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2014/februari/flu-har-fetma-och-overvikt/>. Hämtat 2015-06-05.

Foodwire (2013), Foodwire nyhetsbrev, 2013-11-06.

Freshfel, (2014), ”New Freshfel consumption monitor shows further decline in consumption, increase in exports”, Press releases, 2014-04-28. http://www.freshfel.org/docs/2014/Press_releases/20140428_-_Consumption_Monitor.pdf. Hämtat 2015-06-01.

- Hsu, H, Chern, W och Gale, F, (2002), "How Will Rising Income Affect the Structure of Food Demand?", i Gale, F (red.), *China's Food and Agriculture: Issues for the 21st Century*, Market and Trade Economics Division, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture. Agriculture Information Bulletin No. 775.
- Hunt, S, (1977), "Traditional Asian food customs", *International Journal of Food Sciences and Nutrition*, Vol. 31, Nr. 4, sid. 245-248.
- Höjgård S, Jansson T och Rabinowicz E, (2013), *Sluta slänga maten – gör det någon nytta?*, AgriFood Policy Brief 2013:6.
- ICA-gruppen, (2015), " ICAs ekologiska försäljning upp 55 procent 2014", pressmeddelande 2015-01-26. <http://www.icagruppen.se/arkiv/pressmeddelande-arkiv/2015/icas-ekologiska-forsaljning-upp-55-procent-2014/>. Hämtat 2015-06-01.
- Jensen, C. och Johansson, M., (2013), "Uppföljning av etappmålet för ökad resurshushållning i livsmedelskedjan", *SMED Rapport*, Nr 155, IVL Swedish Environmental Research Institute.
- Jordbruksverket, (2009a), *Hållbar konsumtion av jordbruksvaror – hur påverkas klimat och miljö av olika matvanor?* Rapport 2009:20.
- Jordbruksverket, (2009b), *Konsumtionsförändringar vid ändrade matpriser och inkomster – Elasticitetsberäkningar för perioden 1960-2006*". Rapport 2009:8.
- Jordbruksverket, (2009c), *Livsmedelskonsumtionen 1960-2006*. Statistikrapport 2009:2.
- Jordbruksverket, (2011a), *Matsvinn – ett slöseri med resurser? Hållbar konsumtion av jordbruksvaror*. Rapport 2011:20.
- Jordbruksverket, (2011b), *Utvecklingen av handeln med jordbruks- och livsmedelsvaror - Sveriges första 15 år som medlem i EU*. Rapport 2011:37.
- Jordbruksverket, (2011c), *Jordbruket i siffror åren 1866-2007*, JO05.
- Jordbruksverket (2011d), *Marknadsöversikt - nöt- och kalvkött*. Rapport 2011:32.
- Jordbruksverket (2011e), *Marknadsöversikt - griskött*. Rapport 2011:41.
- Jordbruksverket, (2012), *Femton år som medlem i EU – Förändringar i konsumtionsmönstret*. Rapport 2012:11.
- Jordbruksverket (2013), *Hållbar köttkonsumtion – Vad är det? Hur når vi dit?*. Rapport 2013:1.
- Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket (2013), *Hur liten kan livsmedelskonsumtionens klimatpåverkan vara år 2050? – ett diskussionsunderlag om vad vi äter i framtiden*. 2013-09-11.
- Jordbruksverket, (2014a), *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll*, uppgifter t.o.m. 2013. JO 44 SM 1401.

Jordbruksverket, (2014b), ”Marknadsråd nötkött 2014-11-18”, <http://www.jordbruksverket.se/download/18.465e4964142dbfe447025fe/1418826987846/Marknadsr%C3%A5d+n%C3%B6tk%C3%B6tt.pdf>. Hämtat 2015-06-05.

Jordbruksverket, (2014c), ”Marknadsråd griskött 2014-11-18”, <http://www.jordbruksverket.se/download/18.37e9ac46144f41921cd1fa05/1418826899893/Marknadsr%C3%A5d+grisk%C3%B6tt.pdf>. Hämtat 2015-06-05.

Jordbruksverket, (2014d), *Marknadsöversikt 2014. Färska frukter och grönsaker*. Rapport 2014:22.

Jordbruksverket, (2014e), ”Svensk och närproducerad mat blir allt mer efterfrågad”, pressmeddelande 2014-10-31, <http://www.jordbruksverket.se/pressochmedia/nyheter/nyheter2014/svenskochnarproduceradmatbliralltmerefterfragad.5.724b0a8b148f52338a35f49.html>. Hämtat 2015-06-05.

Klimatcertifiering av Mat, KRAV, LRF & Svenskt Sigill, (2010), *Så tycker konsumenterna - en konsumentundersökning om mat & klimat*, 15 juni 2010. Hämtat 2015-06-09.

Kromhout, D, Keys, A, Aravanis, C, Buzina, R, Fidanza, F, Giampaoli, S, Jansen, A, Menotti, A, Nedeljkovic, S, Pekkarinen, M, Simic, B och Toshima, H, (1989), ”Food consumption patterns in the 1960s in seven countries”, *American Journal of Clinical Nutrition*, Vol. 49, nr. 5, sid. 889-894.

Lantmännen, (2010), ”Frukt och grönt vanligast i soporna”, pressmeddelande, <http://lantmannen.se/omlantmannen/press--media/nyheter-arkiv/pressmeddelande/frukt-och-gront-vanligast-i-soporna/>. Hämtat 2015-06-05.

Livsmedelsföretagen, (2013), *Husmanskost fortfarande svenskarnas favoritmat*, pressmeddelande 2013-06-06.

Livsmedelsverket, (2012), *Riksmaten – vuxna 2010-2011. Livsmedels- och näringsintag bland vuxna i Sverige*. September 2012.

Livsmedelsverket, (2014), *Mängd mat och dryck via avloppet – en enkätundersökning i svenska hushåll*. Rapport 6624. Augusti 2014.

Matsdotter, E, Elofsson, K och Arntyr, J, (2014), ”Got Green Milk? - A Field Experimental Trial of Consumer Demand for a Climate Label”, *Institutionen för ekonomi*, Working Paper Series 2014:02, Sveriges lantbruksuniversitet.

Neovius, M och Rasmussen, F, (2011), ”Alarmerande siffror för övervikt och fetma i Sverige och världen”, *Läkartidningen*, vol. 108, nr. 49, sid. 2566-2568.

NIDDK, National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases, Maryland, USA. <http://www.niddk.nih.gov>.

Nordström, J, Thunström, L och F. Shogren, J, (2015), *Att veta eller inte veta – vill konsumenter ha information om livsmedel?*, AgriFood Economics Centre, Policy Brief, Nummer 2015:4. <http://www.agrifood.se/>.

OECD-FAO, (2014), *OECD-FAO Agricultural outlook 2014*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2014-en.

Perlhagen, J, Flodmark C-E och Hernell, O, (2007), ”Fetma hos barn – prevention enda realistiska lösningen på problemet”, *Läkartidningen*, vol. 104, nr. 3, sid. 138-141.

Pingali, P, (2007), ”Westernization of Asian diets and the transformation of food systems: Implications for research and policy”, *Food Policy*, Vol. 32, Nr. 3, sid. 281-298.

SCB, (2003), *Den nya HUT:en – Hushållens utgifter*, Statistiska Centralbyrån, <http://www.scb.se/statistik/HE/HE0201/Ny.pdf>. Hämtat 2014-05-26.

SCB (2009), ”Mer pengar på fritid än mat”, *Välfärd* nr 3, 2009. http://www.scb.se/Statistik/LE/LE0001/2009K03/LE0001_2009K03_TI_03_A05TI0903.pdf. Hämtat 2015-06-04.

SCB, (2011), ”Arbetsmarknaden under 50 år – några karaktäristiska drag”, Statistiknyhet från SCB, Nr. 2011:254.

SCB, (2014), *Livsmedelsförsäljningsstatistik 2013 – Livsmedelsförsäljningen inom detaljhandeln*, HA 24 SM 1401.

Swedbank, (2009), *Den svenska ekonomin*, månadsbrev från Swedbanks Ekonomiska sekretariat, nr. 5, 2009-11-27. https://www.swedbank.se/idc/groups/public/@i/@sc/@all/@kp/documents/article/fm_885758.pdf. Hämtat 2015-06-02.

WHO, (2003), *Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases*, WHO Technical Report Series, nr. 916.

Willett, W, Sacks, F, Trichopoulou, A, Drescher, G, Ferro-Luzzi, A, Helsing, E och Trichopoulos, D, (1995), ”Mediterranean diet pyramid: a cultural model for healthy eating”, *American Journal of Clinical Nutrition*, Vol. 61, nr. 6 (suppl.), sid. 1402S-1406S.

Zhang, B, Zhai, F, Du, S och Popkin, B, (2014), ”Dynamics of the Chinese diet and the role of urbanicity, 1991-2011”, *Obesity Reviews*, Vol. 15, Suppl. 1, sid. 16-26.

Bilaga 1 – metod regionala aspekten

Varugrupper regionala aspekten

Varugrupp	COICOP	Innehåll
Bröd och spannmålsprodukter	0111	Ris, pasta, mjöl, gryner och matbröd
Kött	0112	Färskt, kylt, fryst, torkat, saltat eller rökt nöt-, kalv-, gris-, fågel- och övrigt kött samt pålägg och andra köttretter (som korv och köttbullar).
Fisk och skaldjur	0113	Färsk, kyld eller fryst fisk. Skaldjur, kaviar och andra fiskprodukter samt färdigrätter från fisk och skaldjur.
Mjölk, ost och ägg	0114	Mjölk (flytande eller pulver), fil, yoghurt, grädde, ost och ägg.
Oljor och fetter	0115	Smör, margarin, olivolja, matolja och majonnäs.
Frukt och bär	0116	Färsk, torkad eller konserverade äpplen, päron, bananer, citrusfrukter mm.
Grönsaker	0117	Sallad, kål, lök, rotfrukter, potatis, andra grönsaker samt soppor och behandlade eller konserverade grönsaker.
Sötsaker och socker	0118	Socker, sylt, honung, choklad, glass, godis, barnmat dessert och dessertblandningar (vilka de två senare ingår i COICOP 0119 men redovisas i denna grupp i statistiken).
Övriga livsmedel	0119-011	Såser, dressingar, salt, kryddor, bakpulver, övriga hushållstillsatser (ex. askorbinsyra och gelatin), snacks (ex. chips och ostbågar) samt övriga ospecificerade livsmedel.
Alkoholfria drycker	012	Frukt- eller grönsaksjuice, kaffe, te, bordsvatten, kakao och chokladpulver.
Alkoholhaltiga drycker inkl. lättöl	021	Lätt- och starköl, vin och sprit.
Utemåltider	1111	Middag restaurang, hämtmat, fika, kafé, skolbespisning, restaurang på arbetsplats mm.

Anm. COICOP ("Classification of individual consumption according to purpose") är en internationell klassificering som tagits fram av FN:s statistikavdelning. I varugruppen kött ingår inte den del av köttet från jakt som inte når livsmedelssektorerna (slakterier, charkuterier, livsmedelsbutiker med mera).

Kommunindelning regionala aspekten

Kommungrupper 2005 (SKL)	Antal kommuner	Kriterier
Storstäder	3	Kommuner med mer än 200 000 invånare
Förortskommuner	38	Kommun där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara storstäderna.
Större städer	27	Kommun med 50 000-200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent (med tätortsgrad avses andelen tätortsinvånare av den befolkning i kommunens vars boningsort kan definieras med koordinater).
Pendlingskommuner	41	Kommun där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun.
Glesbygdskommuner	39	Kommun med mindre än sju invånare per km ² och mindre än 20 000 invånare.
Varuproducerande kommun	40	Kommun med mer än 40 procent av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år, anställda inom varutillverkning och industriell verksamhet (enligt SNI 92).
Övriga kommuner med mer än 25 000 invånare	34	Kommun som inte tillhör någon av tidiager grupper och har mer än 25 000 invånare.
Övriga kommuner mellan 12 500-25 000 invånare	37	Kommun som inte tillhör någon av tidigare grupper och har 12 500 till 25 000 invånare.
Övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare.	31	Kommun som inte tillhör någon av tidigare grupper och har mindre än 12 500 invånare.
Rapportens kommungruppsindelning	Antal kommuner	Aggregering av kommungrupper
Storstäder och förortskommuner	41	Storstäder + förortskommuner
Större städer och pendlingskommuner.	68	Större städer + pendlingskommuner
Varuproducerande kommuner	40	Varuproducerande kommuner
Landsbygdskommuner (övriga kommuner)	141	Glesbygdskommuner + de tre övriga kommungrupperna <i>övriga kommuner</i> .

Källa: Sveriges kommuner och landsting samt egen bearbetning

Bilaga 2

– fotnoter i konsumtionsstatistiken

Totalkonsumtion

Vetemjöl och rågmjöl:

Uppgifterna fr.o.m. år 1995 baseras på en ny insamlingsmetod varför de inte är helt jämförbara med tidigare år.

Gryn och mjöl av havre och korn:

Fr.o.m. år 1998 ingår gryn av vete och råg.

Nötkött och kalvkött:

Fr.o.m. år 1995 redovisas kalvkött tillsammans med nötkött.

Fjäderfäkött:

Fr.o.m. år 2005 ingår inte kasserade slaktkycklingar, dessutom har vissa ändringar gjorts i underlaget.

Kött av vilt och inälvor:

Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år.

Fisk:

Redovisas omräknat till hel färskvikt. Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år.

Konsumtionsmjölk:

Inkl. jordbrukarnas hemmaförbrukning och direktförsäljning.

Grädde:

Fr.o.m. år 2000 används fetthaltsgränsen 29 %, tidigare år gällde 27 %.

Bageri- och matolja, kokosfett m.m.:

Uppgifterna fr.o.m. år 2005 är inte helt jämförbara med tidigare år.

Ägg:

Uppgifterna fr.o.m. år 1994 är inte helt jämförbara med tidigare år. Fr.o.m. år 1995 ingår inte ägginnehållet i importerade och exporterade livsmedelsprodukter i beräkningarna (nettoexporten har tidigare uppgått till ca 2 miljoner kg).

Färska och frysta köttväxter samt frukter och bär:

Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år. Uppgifterna fr.o.m. år 1988 är inte helt jämförbara med tidigare år.

Beredda köksväxter:

Redovisas i produktvikt. Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år. Fr.o.m. år 2000 redovisas saft och juice av köksväxter tillsammans med beredda frukter och bär.

Beredda frukter och bär:

Redovisas i produktvikt. Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år. Kötsoppor ingår fr.o.m. år 1960 i beredda frukter och bär. Fr.o.m. år 2000 redovisas saft och juice av köksväxter tillsammans med beredda frukter och bär. Uppgifterna för år 2005 är inte helt jämförbara med tidigare år.

Socker och sirap:

Uppgifterna för år 1950 är inte helt jämförbara med efterföljande år.

Direktkonsumtion

Knäckebröd, skorpor och mjukt matbröd:

Inkl. ströbröd framställt av knäckebröd. Fr.o.m. år 1995 redovisas tunnbröd tillsammans med mjukt matbröd. Fr.o.m. år 2003 redovisas skorpor och skorpmjöl tillsammans med knäckebröd och flatbröd.

Kött och köttvaror:

Fr.o.m. år 1995 redovisas Kalv- och Nötkött tillsammans. För nöt-, gris-, får- och fjäderfäkött, charkuterivaror, konserver samt frysta köttprodukter och fryst färdiglagad mat innehållande kött används fr.o.m. år 1996 annat underlag än tidigare varför jämförelse med tidigare år bör göras med försiktighet. Fryst kött ingår åren 1960, 1961 samt fr.o.m. 1988 i respektive köttslag.

Hemslakt av kalv, gris och får:

Uppgifterna avser vara med ben. Fr.o.m. år 2000 används annat underlag än tidigare, varför jämförelse med tidigare år bör göras med försiktighet.

Nöt- och griskött:

Inkl. köttinnehållet i viss (t.o.m. år 1975 all) färdiglagad mat. Uppgifterna fr.o.m. år 1980 är inte helt jämförbara med dem som redovisats tidigare år.

Fjäderfäkött:

Fr.o.m. år 2005 ingår inte kasserade slaktkycklingar.

Renkött:

Fr.o.m. år 1986 ingår fryst renkött.

Fisk, kräft- och blötdjur:

Fr.o.m. år 2000 redovisas inte konsumtionen av färsk fisk samt kräft- och blötdjur (färska, frysta, saltade och torkade) p.g.a. att dataunderlaget anses alltför osäkert.

Laxfisk och sötvattensfisk:

Produktion inom vattenbruket ingår här.

Lättmjölk samt minimjölk:

Inkl. skummjölk åren 1960–1975.

Syrade produkter > 2,0 %:

Exkl. import av frukt- och bär yoghurt före år 1988. Uppgiften för år 1960 avser samtliga syrade produkter.

Grädde:

Fr.o.m. år 2000 används fetthaltsgränsen 29 %, tidigare år gällde 27 %.

Ost:

Uppgifterna åren 1960–1980 är inte helt jämförbara med dem som redovisats för senare år.

Smör:

Fram t.o.m. 1979 redovisades Bregott tillsammans med Smör, fr.o.m. 1980 ingår Bregott i Hushållsmargarin.

Hushållsmargarin:

Fr.o.m. år 1980 ingår Bregott, tidigare redovisades det tillsammans med Smör. Exkl. lättmargarin fr.o.m. år 1975.

Matolja:

Uppgifterna fr.o.m. år 2005 är inte helt jämförbara med tidigare år.

Sallad, salladskål:

Fr.o.m. år 2005 redovisas salladskål tillsammans med Övriga färska köksväxter (vara 99), åren 1995–2004 tillsammans med vitkål, rödkål, brysselkål m.m. (vara 96) och dessförinnan tillsammans med sallad (vara 97).

Frukt och bär:

Naturakonsumtion ingår inte fr.o.m. år 1988.

Soppor och buljonger:

Uppgifterna avser såväl torkade som färdiga soppor. Förändrat underlag fr.o.m. år 2005 vilket gör att tidigare års siffror inte är helt jämförbara.

Färsk potatis:

Inkl. konsumtion av skalad potatis.

Kylta och djupfrysta potatisprodukter:

Redovisas som färsk potatis åren 1960–1963.

Konservpotatis:

Redovisas som färsk potatis åren 1960–1961.

Andra beredda potatisprodukter:

Redovisas som färsk potatis åren 1960–1965.

Sötat kakaopulver, drickchoklad och chokladsåser:

Uppgifterna för åren 1960–1980 är inte helt jämförbara med dem som redovisats för senare år.

Läskedrycker och cider:

Inkl. mineralvatten och kolsyrat vatten med tillsats av socker och aromämnen.

Lättöl < 2,25 %:

Svagdricka ingår.

Öl 2,25–3,5 %:

Beräknad uppgift. Inhemsk produktion + beräknad import/export.

Öl > 3,5 %, vin och spritdrycker:

Uppgifterna avser försäljning av spritdrycker i detaljhandel och servering.

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se